

**“БУРЯАД ҮНЭН”
ЗУНАЙ СПОРТЫН
ХАҢА НЭЭБЭ**

13 н.

**ИТГЭЛИЙН
ХАМБЫН
ЗАХЯАНУУД**

23 н.

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулай!

Буряад Үнэн

Бүгэд арадай сонин

1921 оной
декабрийн
21-нээ гарана

2013 оны
майн 9
Четвэрт
№ 18 (21917)
(832)

Гарагай 5
[www.
burunen.ru](http://www.burunen.ru)

Агуу Илалтын найндэрөөр!

Радна-Нижна БАЗАРОВАЙ фото-зургалтууд

МАЙН 1 - УЛААН-ҮДЭ ХОТОДО

Үдүн тэн багаар хотын гол талмай дээрэ хүн зон сугларба. Шанга гэгшын хүгжэм зэдэлнэ. Ye болоод лэ духовой оркестр марш наадана. Хотын зарим нэгэ эмхинүүдэй ажалшад плакат, транспарантнуудые баряд зогсоо. Олонхи зон үри хүүгэдээ дахуулжан, түрэл гарал, нүхэд, нютагаархидтаяа уулзахаа ерээ. Хүл хөөрсэгнэөн гүйлдэжэ, хүн зон соо тулхисэлдэн наадажаа байнан үхибүүднээ, энэ мунее ямар һайндэр болоноб гэжэ асуухадамни, нэгэнийншье зүйтэй харюу үзбэгүй. Нэгэл хүбүүхэн хүгшэн эжьидээ түлхүүлэн: “День солидарности трудящихся” гэжэ өөрөөшье хүсэд ойлгонгүй хэлэжэрхиз.

Үргэлжэлэлынъ

3 н.

АГИНСКИЙ БУРЯТСКИЙ ОКРУГ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ТЕАТР ПЕСНИ И ТАНЦА
“АМАР САЙН”

**“Хабарай үдэшын
баяр наадан”**

13-14 МАЯ 18.30 ч.

БУРДРАМ
ТЕЛ: 222 - 537

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

ТОС-ой ЭРХИМҮҮДТЭ ТЭМДЭГ ЗҮҮЛГЭДЭГ БОЛОХО

Буряадай Правительство республикин ТОС-уудай хабаадалгатай "Буряад Республикаада ТОС-ой эмхинүүдье байгуулга болон хүгжэлтэ" гэхэн гаршаг доро «дүхэриг шэрээ» үнгэрэе.

«Дүхэриг шэрээдэ» Буряад Республикин Газар дэбисэр хүгжэлгын комитетэй түрүүлэгшын орлогшо Б.К. Бородин, дэбисэр хүгжэлгын асуудалаар захираганай хүтэлбэрилгэшүүн орлогшо С.Р.Тэлин, муниципальна албанай эмхинүүдье ба өөхэдийн хүтэлбэрии хубилган шэнэлүүлгүн таңгай дарга Л.Н. Мотошкин, Буряадай фермернүүдэй эблэлэй түрүүлэгшэ Б.Г. Бальжиров гэгшэд хабаадаа.

ТОС-ууд тоосоо хэбэ

Газар дэбисэрэй өөхэдийн хүтэлбэриин (ТОС) 893 эмхи Буряад Республика дотор байгууллагданхай. Тэрэнэй хүтэлбэридэ Буряад орондо ажажуулгашдай (16-хаа дээшэ наанай) зоний 39 процентнь хабааданхай.

«Газар дэбисэрэй эрхим нийтэ өөхэдийн хүтэлбэри» гэхэн заншалта болонон конкурс болон «Эрхим муниципальна байгуулалт» гэхэн харалгандууд эрхэтдэй өөхэдийн үүсчэл ехээр дэмжэдэг. ТОС-уудые дэмжэхэн

конкурсын ашаар республикин бюджетдээ 30 миллион шахуу мунгэн һомологдоно, бухышидхэгээ, удаан болзорто үрэ дүнтэйгээр бэелүүлэгдэхэх хэрэгтэ шэглүүлэгдэхэн байха юм.

ТОС-уудай үүсчэл эдэбхээр 457,2 миллион түхэрийг бага болон томо объектнууд баригдаа, шэнэлэгдээ, захабарилагдаа. Тэдэнэй капитальна хүсэд баригдаагүй 24 объект 218 миллионоор сэгнэгдэнхэй.

Нютагай өөхэдийн хүтэлбэри ТОС-уудай эрхилхэн ажаябуулгануудаа өөхэдийн бюджетдээ 13 миллион 240 мянган түхэрийг номолжо шадаан байна. Мун спонсорнуудай түншламжаар ТОС-уудай хүдэллэндээ 7,3 миллион түхэрийг нэйтээрүүлэгдэхэн байха юм.

- Экономическа тоосоогоор харабал, 2011-2012 онуудай дүнгээрэй эд зөөрийн сэгнэлтэ үтгэхэд ТОС-ой ажаябуулгануудай социальная зөөрийн руу оруулсан солхоо бүхэн 7 түхэригээр арьбадхагдана, гэжэ Буряад Республикин Газар дэбисэр хүгжэлгын комитетэй түрүүлэгшүүн орлогшо Борис Бородин тэмдэглээ.

ТОС-уудые ХҮГЖӨӨЛГҮН УДААДАХИ ШАТА

Мунөө дээрээ тогтолчионон байдал хараадаа ажака, ТОС-ой хүдэллэндэй саашанхи хүгжэлтэдэ

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

хэгдэхэх хубилалта тухай нанамжануудые Буряад Республикин Толгойлогшо Вячеслав Наговицын дэмжэхэн байна. Тодорхойбол, конкурсдо хабаадалтын болон шалгалтын боловсруу һэлгүүлэгдэхэ, байглаа оной сентябрь нараа соо конкурсан хараадаа мэдүүлгэнүүд ажагдаад, хабаадалгатаа үтгэдэхэн дансануудые шалгаха, аймагуудаар ябажа, ажаябуулгануудые үзэхэ ажал сентябрь нараанаа декабрь болотор эмхидхэгдэдэг болох юм.

Буряад Республика дотор «Ресурсны центр поддержки движения ТОС в Республике

Бурятия» гэхэн эмхи байгуулха тухай нанамжка оруулагдаа. Энэ эмхи хадаа ТОС-уудта мэдээслэй-методическа тува хүргэх. Юуб гэхдээ, мунөөдэрэй байдаллаар, республикин нэгэшье ТОС юридический нюур боложо, буридхэлдэ ажагдаахаар бэлэн бэшэ. Тиймэхээ энэ эмхи али нэгэ ТОС-ой нэрэхээ элдэб конкурсан харалгануудаа, грант шүүлэндэ хабаадахаа, тэдэнэй тоосоото счедор ТОС-ууд саашанхи ажаябуулгын мунгэн зөөрийн хэрэглэхэ арагтай болох юм.

ТОС-уудай эдэбхитэдэй дурдадаа, байганаа 2013 ондоо эхилжэ, «Лидер ТОС» гэхэн ре-

спубликин конкурс эмхидхэгдэжэ, тэрэнэй дүнгээр түрүүлэгшэ болон эдэбхитэдэз «Лидер ТОС Бурятии» гэхэн үбсүүндэ зуудэг тэмдэг барюулагдадаг болох юм.

ТОС-уудай байгуулга болон саашанхи хүгжэлтэн асуудалнуудаа зориулагдана суглаанда «Новая Комушка» гэхэн ТОС-ой түрүүлэгшүүн орлогшо Любовь Машиненко, «Дутуулур» гэхэн ТОС-ой соведэй түрүүлэгшэ Екатерина Цыренова, «Гусиноозерск» гэхэн хотын муниципальна байгуулалтын толгойлогшын экономикин болон инфраструктурын талаар орлогшо Наталья Вахрушева гэгшэд эмхинингээ ажаябуулгын дүршэлэөр хубаалаадаа.

«Дүхэриг шэрээгэй» түгэсэлдэ «Республикин эгээл эрхим ТОС» гэхэн конкурсан хабаадажа, 2-дохи, 3-дахи нуури эзэлнэн эрхимүүдэгээ грантнууд барюулагдаа. 2-дохи нуури эзэлнэн ТОС-уудаа 150 мянган түхэригэй сертификат, харин гурбадахи нууридаа гарагшадтаа 80 мянган түхэригэй сертификат барюулагдаа. Харин туршуудын нуури эзэлнэндэгээ 250 мянганай сертификат энэл үдэрэй үдүн хойно Буряад драмын театрдээр дэргэдэ үнгэрэн өөхэдийн хүтэлбэрийн һайндэрэй баяр тэмдэгэй үдэшэдэ барюулагдаа.

Цыргема САМПИЛОВА.

ОЛОН ХҮҮГЭДТЭЙ БҮЛЭДЭ – ГЭР БАЙРЫН СЕРТИФИКАТ

Тээмэндэ Буряад Республикин Правительствын Толгойлогшо В.Наговицын баярай угзүүдье олон үхибүүдтэй (7-8 хүүгэдтэй) түрүүшүүн 4 булыг хани халуунаар амаршалжаа, гэр бариха, али угы haas, худалдан абаха сертификадуудые баярай оршон байдалдаа тэдэнэртэ бароулжан байна. Гэр байра абаха мунгэнэй сертификат мунөө жэлдэ 33 гэр бүлэдэ үтгэхэ юм. Харин 2011 ондоо иммэ сертификадуудтаа 14 булаа, нёдондоо 19 булаа хүртээ гэжэ тэмдэглэхээр.

Гурбан жэлэй туршада гансашье 4-5 үхибүүдтэй гэр бүлэдэ бэшэ, бүри 3 хүүгэдтэй бүлэдэ гэр байрны сертификат үгэхэди. Тиймэхээ бидэ эндэх шууяа хэнэгүйди, харин залуу гэр бүлэнүүдье, олон

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

хүүгэдтэй бүлэнүүдье дэмжэхэндэй. Тийн гүрэн түрүн, мун демографическая гол шухалаа асуудалнуудые шинидхэхэ шадааха батаа бүхий бүлэнүүдтэй түншламжадаа.

Тэдэнэй гадна олон хүүгэдтэй бүлэнүүдтэй түлөөнэгүй участогууд, мун гэр барихаа 300 кубометр модон үтгэхэ. Хэрэгтэй болоо һаань, гэрээ бариха ипотекын

урьналамжаа (кредит) үтгэхэ, дамжуулагдаа байна. Эдэ бүлэнэрэй хүүгэд гүрэнэй талаа хамгаалагдана, б-тай болоторро түлөөнэгүй эм доомор хангагдана, путевко-

нуудаар лагерьнуудта амарна, - гэжэ республикин Толгойлогшо Тэмдэглэбэ.

Республикин хүн зоние социальная талаар хамгаалгын министр Татьяна Быкова эдэ бүлэнэртэ халуун амаршалга хүргэх, баглаа сэсэгүүдье амтан бэлэлгүүдтэйгээр барюулагдаа. Эндэ суглархан зоной халуун альга ташалган доро Буряад ороной Правительствын Түрүүлэгшэ гэр байрны сертификадуудые (дундаа зэрээр 2 миллион түхэриг) Загарайн аймагай Базаровтанай, Улаан-Үдэн Очирвотанай, Васильевтанай, тиихээдэ Кабанскин аймагай Зимиревтэнэй жаргалаар халинан, ехэтэ баясаан, һанаатаа болонон гэр бүлэнүүдтэй барюулаа. Эдэ мунөө абанан гэрнүүдээ үхибүүдтээ дамжуулхаа арга олгогдоно гэжэ тэмдэглэхээр.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ШЭНЭ ТҮҮХЭТЭ ҺАЙНДЭР

Росси гурэн дотор түрүүшүүнхиеэ нютагай өөхэдийн хүтэлбэриин эмхин мэргэжэлтэ һайндэр тэмдэглэхээр.

Энэ үдэр Буряад Республикин Толгойлогшо Вячеслав Наговицын республикин аймагуудай муниципальна байгуултануудай толгойлогшонортой ажалай зүблэе үнгэргэжэ, шухалаа асуудалнуудые шинидхэхээн байна. Тобшол бол, муниципальна байгуултануудай налог ашалгын үндэхэн бэхижүүлгэ тухай, өөхэдийн хүтэлбэриин эмхинүүдэй шалгалаа-хинаалтын албангуудтай харилсаан, республика дотор ТОС-уудые байгуулалта болон хүгжэлтын асуудалнуудай харагдаа. Гадна «Хүнгэлэлтэ абадаг эрхэтдэй өөхэдийн үмсийн хэрэгтэ 300 куб. метр шинээн modo бэлдэхэ нормативуудай журам тухай» гэхэн Буряад Республикин хуули бэлэлүүлгүн ябаса зүвшгэдээ.

Энэ зүблөөний дүн үдэхэе хойши үнгэргэжэхээн баяр ёхололой суглаанай үедэ Вячеслав Наговицын согсолбо.

- Иймэ хэмжээ ябуулга түрүүшүүнхиеэ эмхидхэн бэшэ, жэл бүри толгойлогшонорые суглуулжа, нанамжануудараа хубаалдадаг заншалтайби. Өөхэдийн хүтэлбэриин эмхинүүдэй ажаябууллын хэмжээн дээшлээ. Мунөөдэр аймагай толгойлогшонор элдэб орёо асуудалнуудые шинидхэхэ аргатай бшуу. Тэдэнэр налг түлэгтий дээшшүүлжэ, барилга хэхэ болон арад зонийнг байдал болбосон тухэлтэй болго аргатай. Энэмийн ажавайдалай тон ондоо хэмжээн болон, гэжэ республикаин Толгойлогшо тэмдэглэгээ.

Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшүүн орлогшо Петр Но- сковой республика дотор өөхэдийн хүтэлбэриинүүдье хүгжэлтэ тухай элихэлэгдээ.

Буряад Республикин Правительствын Түрүүлэгшүүн орлогшо Цыденжап Батуев өөхэдийн

хүтэлбэриин һайндэрээр амаршалаад, игэжэ хэлэбэ:

- Нютагай өөхэдийн хүтэлбэри хадаа конституционно ажажуудалай үндэхэн гээшэ. Россиин шэн түүхээгээ һайндэр мунөө тэмдэглэгэдэжэ эхилжэ. Мэргэжэлтэ энэ үдэр тогтоолго хадаа энэ хэмжээнэй зааг эрхилгэшэдье хүндэлхэн тэмдэг болон тэдэнэй уялга, харюусалга тэмдэглэхэн ябуулга болоно.

Эрхим муниципальна албатанда Буряад Республикин Хүндэлэлэй грамота-нууд, республикаин элдэб конкурсануудтаа шангууд барюулагдаа.

Буряад Республикин Толгойлогшо Вячеслав Наговицын республикаин аймагуудай өөхэдийн хүтэлбэриин эмхинүүдэй ходол урид түрүүлэн ябадаг эрхимүүдье нэрлэхэн аргагүй гэжэ тэмдэглээ.

- Юундэб гэхэдээ, тэдэнэр ходо һэлгэлдэдээ. Энэ юунтэй холбоотой гэхэдээ, һууринуудай хоорондо экономическая мурсыөн тухай тогтоол бии юм. Республика дотор 23 аймаг, 300

хуурин гээд тоологдоно. Мунөөдэр түрүү һуурдаа гараад, ажал һайнаар хээгүй наа, углөөдэрэрын доошоо буужа магад. Бидэнэй табиан эрилтэнүүдье һууринуудай захирагаан дуургэхье орлодобол, түрүү һуурдаа ябаха аргатай. Буюкоо һула табибал, гэдэргээл һолжорхо ха юм, гэжэ Вячеслав Наговицын хэлэбэ.

Экономическа мурсыөннице республикаин Толгойлогшо социалис мурсыөнүүдтэй жэшэбэ:

- Энэ һайн заншал. Хүн гээш өөдөө бодох гэхэн эрмэлзэлтэй, урмашуулгатай байха ётотой. Энэ аймаг муу, энэ һайн гэжэ хэлэхэ болохогий. Манай аймагууд бултаа бэрхэ, хүн зомнайшье гайхамшаг бэрхэ ха юм. Халта аалидабал, мурсыөнэй табицын һүүл руу орошихоор.

Эрхимүүдье тэмдэглэхэн баяр ёхололой удаа Улаан-Үдэн мэдээжэ артистындууд болон бүлэгүүдэй хабаадалгатай концерт наадан дэлгэгдээ.

Цыргема САМПИЛОВА.

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

МАЙН 1 - УЛААН-ҮДЭ ХОТОДО

(Түгэсчэл. Эхинийн 1-дэхи хуудаандаа гараха).

ЗАНШАЛТА болонон Майн-1-эй найндэрөөр арад зониие амаршалхадаа, Буряад Республикин Толгойлогшо, Буряадай Правительствын Түрүүшүүшэш **Вячеслав Наговицын** иигэж хэлээ:

- Үнгэрэнх жэлэй дүн согсолон хэлэбэл, 2012 он ехэ амжилттай жэл гэжэ тэмдэглэхээр. Үйлэдбэрийнмийн бүхы шэглэлнүүд хүгжэлтэ абаа, техническэ шэнэлэлтэ, хубилалта хэгдэж, үрэ дүнтэй ажал ябуулгадаа. Ажануугшадай байдал найжарна, ажалгүйшүүлэй тоо үсөөрнэ. Залуушуун мүнөө өөрынгөө хүсэ шадал элсүүлжэ, ургашаа дабшаан ажагбуулгадаа эдхихийтэй хабаадахаагратаг болоо. Хабарай найндэрөөр амаршалнаб!

Соведүүдэй талмай дээрэ сугларагшадай олонхиндо энэ найндэр, хабарай дулаахан үдэр һамбаашалан, сэнгэх, нүхдтээз уулзаха гэхэн хэмжээ ябуулга ха юм. Харин нахатайшиуулдаа энэ үдэр түүхын гүн үхдатаа үдэр, ажалша зоной хараа бодолые, эрмэлзэлье нэгдүүлэн

Балдан-Дамба Ринчинов хадаа 40 гаран

БУРЯАДАЙ ТОЛГОЙЛОГШО ЗАГАРАЙН АЙМАГАЙ ҮЙЛЭДБЭРИ ШАЛГАБА

Республикин Толгойлогшо **Вячеслав Наговицын** Загарайн аймагай Новоильинск тосхондо модоной хибэдэхээр, мун зомгооюур тулиш үйлэдбэрийдэг шэнэ завод нээлгын баяр ёнололдо хабаадаа. Мун гүрэнэй түнэламжада хүртэхэн үшөө 2 үйлэдбэрийн ажал ябуулгатай танилсаа.

Байгал шадарай регионуудтаа имэ үйлэдбэри анха түрүүшүүхиээ мундэлбэ гээд, тус заводой директор Александр Ли тэмдэглэхэ зуураа һарын туршада аяар 500 тонно тулиш үйлэдбэрийн түхэригтээ 6 хүртээр сэнтэй байха юм.

Буряадай modo үйлэдбэрийн аяар 40 процент хубинь үлэгдэнүүд гээд, урид галдагдадаг хаа, мүнөө дулаа үгэдэг тулиш болоод хэрэгсэндэ орохонь. Гадна нүүрхэндэ орходоо байгаалии бузарлахагийн мэдээжэ. Тиймэхээ энэ завод байгуулсан «Алекс» бүлгэмдэ гүрэн 15 миллион түхэриг хэмжээнэй түнэламжадаа үзүүлхэн байна. Бүхыдээ имэ үйлэдбэрийгэ зохёхын тула 35 миллион түхэриг гаргашалагдаа. Адли үйлэдбэри үшөө Баргажанай айматта байгуулха тухай тусэб бин гээд, Вячеслав Наговицын дуулгаба.

Тэрэшэлэн Буряадай Толгойлогшо доломит ашагладаг байгуулга хүрээ. Үнгэрэнх зуунай 60-аад онуудтаа тус завод амжилтаа түгэс худэлжэ байнаа, шэнэхэн хубилалтын үеэр үйлэдбэрийн зогсоо баатай болонон. 3 жэлэй саана дахинаа доломит ашаглажа эхилээ. Энэ хэрэгтэ Мөсквагай олзын хэрэг эрхилэгшэд мунгэ һомилон байна. Тийбэшье 2 жэлэй турша соо ямаршье олзо оршогүй үйлэдбэрийн байнаа, үнгэрэнх жэл тээрмэ тодхожко, шулууугаа талхан шэнги

боглоод худалдажа эхилээ. Доломидоо аттанан талхан асфальт үйлэдбэрийгээ тон хэрэгтэй. Тиймэхээ тус үйлэдбэри нилээд олзотой, эрилтэтэй болонхой. Энэ ушараар гүрэнэй талаанаа дэмжэлгэ байха гээд, Вячеслав Наговицын найдуулаа.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

АВТОРАЙ ФОТО-ЗУРАГ ДЭЭРЭ:
хибэдэхээр тулиш үйлэдбэрийдэг завод нээлгын үедэ.

ХҮҮГЭДЭЙ ТҮЙМЭР ТАБИХА УШАРNUУД ҮСӨӨРНЭ

Россиин Түймэр саралгын албанай тогтоогдоо 364 жэл гүйсэбэ. Буряадтахи МЧС-эй управленин хүдэлмэрийн шэдэв Улаан-Үдэн болон республикин нургуулинуудтаа заншалта ёнороо аюулгүйн хэшээлнүүдэе үнгэргээ. Мун ниислэл хотын гол талмай дээрэ хүүгэдэй тон дуратай хэмжээн эмхидхэгдээ юм.

Эндэ багашуулай үзэмжэдэ түймэр сарагдаг 5-6 машина, галий аюултай тэмсэлгүйн элдэб янзын хэрэгсэндүүд дурдажгагдаа. Тийн хэншие хадаа машинадаа үүнжлаа үзэхэ, түймэр сарагшын хубсаа үмдэхэ, Буряадтахи МЧС-эй Ахамад управленин начальник, генерал Виктор Михайловтай суг дүрэ зурагаа аблхуулха, элдэб янзын конкурснуудтаа хабаадаха аргатай байгаа.

Тус хэмжээ ябуулга түймэр сарагшын мэргжэл мэдээжэ болгохар, мун тиихэдэ түймэрэй аюул тухай үхижүүдэй мэдээсъенэ дээшлүүлхэ гэхэн зорилготойгоор Бүхэроссиин тайванай түймэр сарагша-

дай бүлгэмэй хабаадалгатайгаар жэл бүхэндэ үнгэрэгдэдэг юм. Соведүүдэй талмай дээрэ юрэнхы нургуулинуудай нурагшаднаа гадна интернат нургуулинуудай болон захаруулалтын тусхай нургуулинуудай хүмүүжэмэлнүүд олоор ерэжэ, хэмжээндэ хабаадаа. «Бидэ эдэ хүүгэдтэй «Аюулгүй бага наан» гэхэн проектээр худэлөөбди. Олонхинь эдир түймэр сарагшадай дружинануудай гэшүүд юм, - гэжэ Бүхэроссиин тайванай түймэр сарагшадай бүлгэмэй түлөөлэгшэ, социальна удха шанартай ажаябууллын талаар түрүүлэгшын орлогшо Ирина Ронская хэлээ. – Ухибуудэ

галай аюул тухай хамагье ойлгуулад, саашадаа үетэн нүхэдтөө эдэ мэдэсээз дамжуулхын тула энэ хэмжээ ябуулганууд эмхидхэгдэнэ гээшэ”.

20 гаран жэлэй саана тус бүлгэм республика дотор иимэ хүдэлээ эмхидхэхэн байна. Тийн мунөө нургуули бүхэндэ эдир түймэр сарагшадай дружинанууд бин юм. Ухибуудэй экскурсидаа ошодог, МЧС-эй хүдэлмэрийн шэдэй галай аюул тухай хэшээлнүүдэе шагнадаг, түймэрээ эсэргүүсэлгүй асуудалнуудта хабаатай элдэб янзын конкурснуудта хабаададаг. Тийгээ энэ бүлгэмэй, МЧС-эй управленин болон нуралсалай талаар хороонд суг хамтын хүдэлмэрийн ашаар хүүгэдэй түймэр табиха ушарнууд үсөөрнэ.

Дыжит МАРХАДАЕВА,
Ирина РОНСКАЯГАЙ
фото-зураг.

ПОЧТЫН ХЭЛХЕЭ ХОЛБООНДАЙ ТА҃АГТА ТҮРҮҮШҮҮХИЕЭ ЭЛЕКТРОН ЭЭЛЖЭЭН НЭБТЭРҮҮЛЭГДЭЭ

Хахад жэл шахуу захарилгадаа байна Улаан-Үдэн почтамтын дэргэдэхи почтын хэлхээ холбоонд таһаг нээгдэхэ, наруул зохид байсан соогоо ажалаа ябуулжа эхилээ. Эндэнь хүн зондо хангагануудаа үзүүлдэг ужкам танхим, номой магазин, интернедэй таһалга, “Тройка” гэхэн эдеэ хоолой магазин бии. Харин тон сэнтэй нэбтэрүүлгэн гэхэдэ, электрон ээлжээн болоно.

Нээлгын баяр ёнололдо Буряад Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Батуев, Улаан-Үд хотын захиргаанай промышленностин, эд хэрэглэглын дэлгүүрэй болон аяншалгын талаар хороонд түрүүлэгшэ Александр Лагаев, Транспортнын, элшэ хүсэнэй болон харгын ажакын министрствын таһагай начальник Игорь Мункуев гэгшэд хабаадаа. Айлшад һэлбэн шэнэлэгдэхэн таһагай хайн хубилтануудые тэмдэглээд, иимэ шухала үйлэхээр бултаниие амаршалаа.

Буряадай УФПС-эй дарга Баир Ринчиновэй хэлэхээр, энэ хэрэгтэ Управлени бүхыдээ 16 миллион түхэриг гаргашалаа. Мунөө дээрээ электрон ээлжээн гансал эндэ нэбтэрүүлэгдэнхэй. Жэлэй туршада Саяан дээрэ оршодог 31-дэх таһагтаа баял иимэ тоног тухээрэлгэ тодхогдоо хараалагдана. 2005 онноо эхилэ, Россиин почтын албанай Буряадтахи управлени арга шадлаараа таһагуудаа шэнэлнэ гэхэн таһагай. Тийн Улаан-Үд хотын, аймагуудай түбэй таһагууд захариллагданхай. Ихээр ехэ таһагуудаа ээлжээн ерэхэ.

һэлбэн шэнэлэгдэхэн таһагай олзо оршонь дунда зэргээр 20 процентээр дээшэлхээр хулеэгдэнэ. Гэбэшье бүхыдээ Почто жэлэхээ жэлэд гарзатай гарадаг юм; Жэшээнь, нёдондо 38 миллион түхэригэй гарза бүрихэлдэ абтаа. «Бидэ федеральнаа бюджетээ бага-сага субсиди абадагбди. Зүгээр гарзатай таһагуудаа хэзээшье хаажархиха аргатай бандаа орходоо, бидэтний хүн зоной түлөө худэлдэг һэн тула, үсөөн зоной ябадаг багаханшье таһагуудаа эрхэгүйди. Нютаг бүхэндэ почто байха ёнотой”.

Олзо оршо оруулдаг Улаан-Үдэн почтамт, хотын 25 таһаг, аймагуудай түбэй таһагуудай ашаар лэ гарза ехэтэй худээгэй бүхы 180 таһаг гарасалдадаг юм. «Энэмийн ганса Буряадта гу, али Россияда хабаатай бэшэ. Мунөөнэй почто бүхы гүрэнүүдэ, тэрээ тоодо хүгжэнгишье гүрэнүүдэ гүрэнэй дэмжэлгын ашаар лэ ажалаа ябуулдаг”, - тэжэ Баир Ринчинов тобшолоо.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

ХИЛЭЭМЭНЭЙ ҺАЙНДЭР

Майн табанда Буряад ороной түб хотын Революциин талмай дээрэ Хилээмэнэй һайндэр үнгэрэгдэбэ. Энэ хэмжээ ябуулга УЛААН-ҮДЫН захиргаан болон хилээмэ баригша бүлгэм эмхидхээ.

Һайндэртэ хабаадажа, өөрынгөө амтатай ажалыг олон зоной урда табижа харуулха, худалдаха хүсэлтэй хилээмэнэй, талханай үйлэдэрийн эрхилдэг предприятиууд олоор тэндэ суглаараа. ОАО «Буряатхлебпром», ООО «Колос», ООО «Хлебушек», ООО «Амта», ВСГУТУ-да хабаатай «Доктор хлеб» гэхэн инновационно предприятии, ООО «МИП Байкальский продукт», олон үмсийн бүлгэмүүдэй болон киргиз, армян, узбек гэхэ мэтэ үшвөөшье олон арадуудай диаспорануудай түлөөлэгшэд өөрынгөө ажал харуулаа, худалдаанда хабаадаа. Революциин талмай дээгүүр тараан столнууд олон элдэб талха хилээмэнэй эдеэгэр дүүрэж, амтатай хангаль үнэр холуур тараа.

Майн табанай үдэр - Хилээмэнэй һайндэрэй үдэр, христиан шажантанай агуу-ехэй һайндэр **Пасхатай** нэгэ үдэр тудалдажа, хоёр һайндэр болобо гээшэ. Тиймэхээ олоннитын анхаралда ямаршье янзын, уран һайханаар гоёогдохон куличууд ба элдэб үнгэтэй үндэгэнүүд дурадхагдаа.

Хилээмэнэй һайндэр яармагта арадай урашуул баанал хабаадажа, өөхнэдүнгөө уран бүтээлнүүдэе олоор дурдхaa. Модоор, яхаар, байгаалиин шлууугаар, торгоор, архаар, бисерээр хэгдэхэн гоёй һайхан бүтээлнүүдэй хажуугаар **«Дулаан»** гэжэ үйлэдэбэрийн предприятиин хониной ноохоор нэхэгдэхэн хунжэл, шэрдэг гэхэ мэтэ бүтээлнүүд олон зоной дура, нонирхол татаа. **Мухар-Шэ-бэрэй аймагай интернат - нүргүүлийн** үхибүүдэй бүтээхэн жаахан дүрнүүд ба зурагууд ехэхонирхолтой байж, энэ богонихон наандаа үншэржэ зобонон үхибүүдэй аргагүй ехэ талаан бэлигтэй байныен гэршэлээ.

Энэ үнгэрхэн Хилээмэнэй һайндэр – олон арадуудые нэгдүүлхэн һайндэр, болоо гэблэ, буруу бэшэ. һайндэртэ сугларагша арад зон элдэб янатанай уран бэлигэй бүлгэмүүдэй наада харажсаа, дуунуудые дуулалсажа, хууюу зугаатай конкурснуудта хабаадаа.

Бүхы юумэнэй толгой – хилээмэн, олон арадуудые нэгдүүлхэ, эблэрүүлхэ хүсэтэй гэжэ засаг зурганай түлөөлэгшэд баан тэмдэглэхэн байна. Улаан-Үдэ хотын мэр **А. Голков**, Буряад ороной Хүдээ ажыхын министерствын мэргэжэлтэн **Ж. Гунзынов**, «Буряатхлебпром» ОАО-гийн дарга **Б.Цыденов** болон буддын, христиан, мусульман шажануудай түлөөлэгшэд энэ һайндэртэ сугларагша арад зоноо дууланаар амаршалаад, хододоо эбтэй этэй, элүүр энхэ, талха

хилээмэнэй зүйлнүүдээр элбэг баян ажануухыен хүсөө. «Единая Россия» партиин Буряад таңгай ахалагша, Буряад ороной фермернүүдэй эблэлэй түрүүлэгшэ **Б. Балжиров**, хүдээ нютагта түрэж, хилээмэнэй мүндэлхье адаглаха жаргалтай байгааб, гэжэ тэмдэглээ. «Нэгтэ балшар бага байхадаа, талхатай мэшээгүүдые зөөжэ байсан хубуудые хараа һэм. Тийхэдэ нэгенин нүгөөддөө:

«хубсанаш муухай болошоо» гэжэ хэлээ. Хажуудан худэлжэ байсан наанатай хүн: «**Талха-хилээмэн хэзээдэшье муухай байдаггүй юм, хилээмэн хододоо арюн**» гэжэ хэлээ бэлэй. Тэдэ үгэнүүдье наан соогоо хадуугааб. Үнэхөөрөө, энэ ушар, хилээмэн гээшмэнай – бүхы юумэнэй толгой болоно гэжэ гэршэлнэ».

Баира БАЛЬБУРОВА.

ЯНЖАМА БУРХАН ХҮН ЗОНДО ТУНАЛНА

ЯНЖАМА БУРХАНАЙ (САРАСВАТИ) шэдитэ яргаар бии болохоор 8 жэл гүйсэбэ. Тийн наяхана, майн 4-дэ, энэ ехэ бурханда зориулагдана үншалга, мандал үргэлгын ёнолол эмхидхэгдээ, түгэсхэлдэнэ эрын гурбан наадан болоо юм.

Үнгэрхэн үбэл Янжама бурханай дүрэтэй нангин шулуванда ошохо хубитай байгааб. Энэ “уулзалга” сэдьхэлем ехээр худэлгөө. Фото-зурагууд дээрэ Янжама бурханай дурэ нюдэндээ эли бэшээр үзэгдэдэг һаа, үнэн өөрөө ошоходом, гайхалтай тодоор харагдажа, зүрх сэдьхэлемни ханаагаа... Бүри хээлтий шэнгээр харагдажа, намайе хэмгүй ехээр баярлуулаа – угни үргэлжлэхэ хя юм даа.

Намтай суг хамта хоёр айл ошолсоо һэн. Тэдэ Янжама бурханда мүргэхынгөө хажуугаар үхибүү үршөөхөйн гүйгээ. Харин нэгэ айлын хамтархаар оройдоол жэл болон байгаа. Намганайн хэлэхээр, тэрэ 35 хүрэтэрэх хадамгүй бэлэй. Тийн Янжама бурханда ерэжэ, наанай нүхэртэй болгохые гүйгэд, удангүй гэр бүлэ болоо юм. Мүнөө энэ эхэнэр үхибүү эрижэ, бурханда хүүхэлдэйнхөө гадна бэлэг - зүүдхэл гоёлто асараа.

Эдэ хоёр айлайхин Янжама бурханай дүрэтэй шулуванай урда, мүн хүүхэлдэйгөө хэдэг үлгын хажууда нилээд удаан зогсоо һэн. Би энэ үедэн түрэлхидэнгөө нэрэнүүдье тоолон дурдажа, нүхэрнүүдэй түлөө үхибүү эреэб. Тийн бултаа Янжама бурханай “ОМ НАМА САРА САДЖЕ СУХАА” гэхэн тарни шэвшэн, 21 гороо хээби.

Янжама бурханда ошоондоо ехэ баяртайб. Харгыда гарахынгаа урда Буряадай Аяншалгын түбэй хүтэлбэрилэгшэ Любовь Бутухановагай заананай ёнолор, бүхы гүйтлануудаа һайса согсолоод, ойлгомторгүй болон зориутаа хэхэн нүгэлнүүдээ наманшалаабди, гансал һайнхан бодол түрүүлээб даа.

Байгаалишийе ехэ уринаар бидзниие угтажа абаа. һаяхан орохон хүбэн сагаан саһан оршон тойронхийн, мүн Баргажанай хадын хормойдо бодхогдоон дасанай үзэсхэлэн гоёые бури тусгаар тобойлгоо. Харин сэнхир хүхэ мантан томо хаданууд ульгэр сохи шулуван ордонууд шэнгээр харагдаад, хүнэй нюдэ эзэлүүдгүй татаа. Тайлгаряагүй харажал байхайб, удаан соо эндэ амархайб гэхээр. Дасанхаа холо бэшэ баригдажа байсан гостиницын ашаглалгада тушаагдахада, энэ хүсэлөө одоол бэлүүлхэ дээ.

Янжама бурхан үри хүүгэдье үршөөхэхөө гадна хүниие хурса хэлтэй, һонор ухаатай, бэлиг шадабарийт болгодог юм. Тиймэхээ артистнаар, дуушад, хатаршад, уран зохёолшод, сэтгүүлшэд олоор иишэ ерэдэг байна. Мүргэлэй газар ариг сэбэр байха ёнотой. Иимэ ушаргаа эндэ сэргжэ, далга асарха хорюултай. Гансал хадаг, зэд мүнгэ үргэхэд болоно.

Янжама бурхан ордон ехэ түргээр бодож байнхай. 2013 оной аяншалгдаа зориулагдана хада “Янжама бурханай ехэ гороо” гэхэн аяншалгын-мүргэлгын зам мүнөө жэл болбосоруулагдаа хараалагдана. Ордонноон Янжама бурханай дүрэтэй шулуван хүрэтэр зурынан шэнэ харгы болон хуушан замын болбосоруулагдаха, шэнэ барилганууд эрхилэгдэхэ. Тус проектын Германийн Байгаали хамгаалгын дэлхэйн хэмжээнэй жаса дэмжэжэ, 500 мянган түхэриг номолно. Гадна республикин бюджеттэй 500 мянган түхэриг, аймагайхиа 250 мянган түхэриг утгээ. Дасанхаа баан 250 мянган түхэриг ороо.

Мүнөө жэлдэ июнин 11-12-то, Майдар хуралай һайндэрэй үедэ, эндэ түрүүшүнхиеэ “Янжама бурханай гоёлто” гэхэн фестиваль үнгэрэгдэхэ юм. Тус проектын автор Лариса Будаева – Баргажанай аймагай аяншалгын талаар мэргэжлэлэн – Буряадай Соёлы министерствын 250 мянган түхэригийн грант шүүгээ. Тийгээ эндэ Баргажанай аймагай фольклорно бүлгэмүүд, буряад арадай дуу гүйсэдхэгшэд, арадай уран бэлигэй түлөөлэгшэд мүрүсэжэ, айшадые баргажан буряадуудай соёлтой танилцуулхаа. Харин ерхэ жэлдэ тус фестиваль бури үргэн дэлисэтэй болож, Этигэлэй хамбын фестивальтай элжэлүүлэгдэхэ магадгүй.

Людмила ОЧИРОВА.

Агууехэ Илалтын 68 жэлэй ойдо

Эрэлхэг сэрэгшэ гвардии лейтенант Лубсан БУДАЕВ

Дайнай дүүрэхээр 68 жэл үнгэршэбл даа. Тийгэбэшье дарин үнэр, дайн сэрэгэй хүндэ хүшэр хаа, Эхэ ороноо аршалхын тула олон түмэнэй гаргаан баатаршалга, эрэлхэг зориг ба илалтын баяр элихэн үзэгдэхэн мэтэ байдаг. Дайн байльдаанай газарта, удаадахи жэлнүүдтээ эхэ эсэгэе, аха дүүгэ, дутынгөө зоние, хани нүхэдэе алданаанай шанаалал бүхын арадаймийн, хүн бүхэнэй сэдьхэл зүрхэндэ хэтэ мүнхэдэе үзэнхэй.

Би мунээ Будаев Лубсан Намсараевич тухай бэшэх хүсэлтэй байна. Л.Н. Будаев 1915 ондо Шэтэ можын Шэтэн аймагай Авдей тосхондо түрэхэн. Бага балшар наананаа эхэ эсэгдээ туналжа, шуран ухаансар хүбүүн турэл нюягтаа 20 модо оршодог дээдэ-Шэтэн нургуулида нураан байна. 1929 ондо «Туян» гэжэ колхоз байгуулагдаа. Лубсан 15 наананаа турэл колхоздо худэллөө, ажал хэхэдээ ехэ нарин, орлодосотой, саг сооны худэлмэрие бүтээдэг хүн ябаа гэдэг. Энэнийн «Ажалай ударник» гэхэн шагнал гэршэнлээ. Нютагайнгаа басаган Мункуева Сэндэмтэй хуби заяагаа нийлүүлжэ, гэр булэ болож түбхинөө. 1937 ондо 1940 он болотор Улан армида алба хээ. 1939 ондо япон милитаристнуудтай Халхын голдо ех дайн болоо.

Лубсан Будаев энэ дайнда тулаадажа, шархатаан байна. Эрэлхэг зориг, баатаршалга харуулнааны тулөө сэрэгшын эгээл дээдэ шатын «Шэн зоригой тулөө» медаляар шагнагдаа. Энэ ехэ шагнал 1941 оной январин 27-д Кремльдэ СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй түрүүлэгшэ Михаил Иванович Калининай гарнаа абаа азатай байба. М.Калининтай буулгаган фотографураг эндэ угтэбэ. Би гансал буряад байгааб гэжэ ерхэдээ хөөрэхэн байгашаа.

Урма баяртад Лубсан гэртээ бусаа үнэн. Төзд үдааншье болонгүй Эсэгэ ороной хамгаалгын Агууехэ дайн эхилээ. Дайнай эхилхэдэ, Лубсан Будаевые Шэтэ можын Сретенск хотын командирнуудай училишида нурахын эльгээгээ. 1942 ондо лейтенант Л.Н. Будаев

Сибирскэ дивизиин мэдэлдэ оржо, Москва хото хамгаалхаар мордоо. Дайнай түүхэнээ мэдээж гээш ааб даа, Москва шадархи байльдаанда совет сэрэгшд немец фашистнарые хяа бута сохиже, Агууехэ дайнай эгээл түруушын ехэ илалта, арад зоной нур нүүлдэ үргэхэн байльдаан болоо. Курск хото шадар болонон ехэ байльдаанай гал дүлэн соо хархис дайсантай эрэлхэгээр тэмсэхэн намтартай. Гвардии лейтенант Будаев Лубсан Намсараевич 1943 оной июняанин 5-д Эхэ ороноо эрэлхэгээр хамгаалжа, байльдаанда унаанадаа.

Фронттоо гэртээ бэшэхэн бэшгүүдье харахада, нэгэл заб олоходоо, гэртэхин, ухибууд тухайгаа наанажа байдагын элихэн байна. Лата алфавит хэрэглэж бэшэхэн бэшгүүдье зээ басагани-

инь, Авдей нуурийн эхин нургуулиин директор Баярма Амгалановна Санжитова буряадшалжа, зээнсэр басаган Саянань конференцидэ элихэл бэлдэжэ, магтаалда хүртөө. Иигэж үри хүүгэдэнь Лубсан Намсараевича баатаршалга тухай өөхдөөшье, нютагайхидтаа болон бүхын Буряад орондо мэдүүлжэ, одоол «хэншье, юуншье маргагдаха ёногуй» гэжэ гэршэлээ. Лубсан Намсараевич өөрөө 4 ухибуудэй нэгэн байгаа, Улаан-Үдээд Мэдэг Намсараевна Уланова дүү басаганайн ухибууд, аша зээнэр ажанаа. Улаан-Үдээд, Шэтэ можын Шэтэ хотодо, Авдей, Углаан нууриудаа Л.Н. Будаевай 4 ухибууд, 8 аша зээнэр, 20-ёод гушанар нэрын энэ нэрлүүлж ябана. Лупсанов Еши Будаевич Углаанай нургуулиин директорээр, Дэ-

эдэ-Шэтэн эрдэм нуралсалай управленин даргаар, Угдаанай гульваагаар хүдлэхдээ, эрдэм нуралсалай болон бүхы аймагай хүгэлтэдэ нилээд хубитаяа оруулсан хүн байхаа. Олон зоной хэрэгьеяа бүтээжэ, бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ ябашаа аша габыяан тон ехэ. Дарима Будаевна ветеринариин хүгэлтэдэ вөрүнгөө хубитые оруулсан юм, түрэл ажакыдаа бүхы наанаараа үнэн сэхээр худэллөө. Бадма-Доржо Будаевич Улаан-Үдэн авиацоно заводой барилгын управленид мастерар, прорабар, участогий болон бага эмхин даргаар олон жэлдэ аша уртэйгээр худэллөө. Лубсан Будаевичай үхибууд ажалдаа урагшатай, хүн зоной тулее оролдожол ябаа, бултадаа ажалай ветеран болонхой, мүнөө аша зэнэрээ харалсажа нууна. Төзд эсэгынгээ амиды мэндэ дайнхаа бусажа ерэхэн хаа, ямархан зон болох хааб даа гэжэ наанаар байдаг. Будаев Лубсан Намсараевичай үри наадад. Эхэ ороноо хамгаалжа унаанадаа баатаршалгын мэдэжэ, омогорхожо, угаа үнанда хаянгүй, ажабайдалай хүнгэн бэш замы сэхээр гаталжа, ажалдаа амжлалттай, буюнтай бурхантай ябашай даа гэж хүснэб.

**Рэгээма БАТОМУНКУЕВА,
Буряадай соёлыг габьяатаа
худэлмэрилэгшэ,
Российн
Журналистнуудай
холбооной гэшүүн.**

Буряадай гүрэнэй элитэ ажал ябуулагша Лиция Чимитовна НИМАЕВАГАЙ дурасхаалда

ТҮРЭЛ ОРОНДОО ТҮРҮҮ ЗЭРГЭТЭЙ ЯБААН

Сагай хурдын эрьесян түргэншигээшэн хэлсээнгүй. Хүнэй наандаа баяр баясхалан, үй гашуудал нэгэ адли зэрэг эдэр нүни шэнги һэлгэлдэжэл байдаг. Энэ юртэмсын юрьеэн соо зүрхэндэмнай эдэгэшгүй сараа үлээн, олон тоото нүхэднай, сэдьхэлэй дүтүн зомнай, таатай зохид үтээмнай алтан дэлхийнээ халин гаража ошононинь харамтай. Тэдэнэй тоодо Буряадай ВЛКСМ-эй обкомой болон КПСС-эй обкомой секретарь, Буряад Республикийн Правительствын Түрүүлэгшын орлогшоор, Федерациин Советэй гэшүүнээр, Буряад Республикийн Эхэнэрнүүдэй эблэлэй түрүүлэгшээр худэллэн олон зондо мэдээжэ, габшагай ажалаараа суурхайн хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, «Эб найрамдалай» орденоор шагнагдаан Лиция Чимитовна Нимаева.

Үхэр буугаар буудулжархин шэнги зүрхэндэмнай сошордомо үй гашуудалтай мэдээсэл эгсэ арбан жэлэй саанаа дуулдаа үнэн. Мунээ энэ нүхэрнай мэндэ байгаа наа, 2013 оной майн 13-да 65 наанайнгаа ойн баярые тэмдэглэхэ үнэн. Лиция Чимитовнагай арад зондо мэдээжэ, гүрэн түрүн хүгэлтэдэ оруулсан аша габяянь ехэ. Эрмэлзэл, гүнзэгүй ухаан бодлын, бүхы наанайнь намтар залуушуулда жэшээ боломоор гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Эгээл түрүүшүнхиеэ би Лидэтэй Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанай институтда орох гэжэ шалгальтаа барижка байха үедөө уулзаа үнэн. Зохидхон, саб гэмэ бээстэй, ухаатай харасатай, нариихан, уян

матрагай хүртээрээ гүрэхэн гээгэйтэй басагахан дулааханаар наанагдана. Литературын шалгалтанаа баярай ошоор эрэлтэжэ байсан нюдэтэй гарынчайнаанын багийн нийтийн эхилээдэ. Тийгээдье оюутан хамаанай ерэбэ. Тон дуратай, бага наананаа дулааханаар наанагдадаг литературын багшын мэргэжлэдэ дүтэ болонондо нэг 86-дажи бүлэгэй оюутад боложо, Сүхэ-Баатарай гудамжын хамтын байрандаа дүрбэн жэл соо сугтаа алхалжа ябайди. Лицемнай алишье талаараа бэрхэ үнэн: нуралсалааше, олонийн ажалдааше, уран наиханай бүлгэмдэшье хабаадахаа. Одоо лидер болонониний бидэнр үтэнэй нюдэн дээрээ: Ленинскэ стипендиат, курсын, факультетийн комсорг, оюутадай уран наиханай харалганаа – конферансье, уран гоёор шүлэг уншагша, дууша, «Байгалий долгинууд» ансамблийн гол эдэбхитэдэй нээн. Тэрэдээд манай деканууд Морхоз Петрович Хабаев, Сергей Шагжиевич Чагдуров байгаа. Ректорнай Иван Александрович Батуудаев. Тэрэдээ уян суутаа Улаан тутгаа истифил байгаабди гэжэ омогорходог биди.

Лидия Чимитовна «Байгалий долгинууд» ансамблийнгаа бүридэлдэ бүхын Буряадайнгаа хүдөө нютагуудаа ябашаан, Ага, Монгол, бусадшье хари гүрэнүүдтэ гастрольдо ошоон юм. Энэмнай ехэл гүнзэгүй удхатай үйлэ хэрэг болоно. Юуб гээл, багшын мэргэжэл дээрэ үргэгдэнэ. Багша бүхэн хамаг юумэ шадаха ёнотой: дүн, хатар, шүлэг, спорт. Тэрэдээд нургуулии бүхэн ансамбльда ябашаан оюутадые багшар абаа дураатай үнэн.

Лидия Чимитовна уран наиханай талаар бэрхэ байханаа гадна хүхюон, дорюон, огсом, илдам зантай, зоншо, одоол олонийн орой, түмэнэй түрүү боложо ябашаан үнэн. Багшанаай институт дүүргээд, түрэл «альма-матертаа» комсомолийн секретаряар худэллөө. Одоо олон зоной ухаан бодолые, зурхэ сэдьхэльье хүлгээжэ шадаха, зоригжуулхаа оратай хүн байсан. Олонийн ажалдаа үнэн зүрхэнхеэ оролдосотой, эдэбхитэй хабаададаг бэрхэ басагын ВЛКСМ-эй обкомой секретаряар нунгаа. Эрдэм мэдэсэн талаар гүнзэгүй ухаан бодолтой байханинэхэлэ бэшэгэй эрдэмийн кандидатай нээрээ зэргэ гэршэлнээ.

Буряад Республикийн Правительствын Түрүүлэгшын социалын талаар орлогшоор худэлжэ байхадаа, ударидаан, эмхидхэн ажал хэрэгын тоогийн ехэ. 1990-ээд онууд ямар хүндэ жэлнүүд байгаа үнэн даа... ССР гүрэн наандаржа, хүн ажалгүй, зоной салин хэдэн наараар угтэхэгүй. Энэ сагай хүшэр хүндэ бэрхэшээлнүүд Лидия Чимитовнагай мүр дээрэ үнанадаа байхаа. Тийгэбэшье зориг найдалдаа алдаагүй, арад зонтоёо сугтаа энэ хүндэ дабаануудые гаталжа гараалдаа. Ямаршье сагтаа сухарихагүй, нугаршагүй зоригтой байхандан арад зонийн Федерациин Советэй гэшүүнээр

хүнгаа үнэн. Түрэл Буряад оронийн гол шукала асуудалнуудые гүрэн түрүн дээдэйн зургаандаа оло дахин шинидхэн юм. Үүлэй үүлдээ Россиян арадуудай дээдэ шатын эблэлдэ худэллөө, Буряад Республикийнгаа нэрэ үүлдэе дээрэ үргэжэ шадаа. Лиция Чимитовна ямаршье харюсалга ехэтэй ажалдаа ябахадаа, үнэн сэхээз, гүнзэгээр эрдэм мэдэсээз, зоной хүн байнаа гэршэллээ. Одоол сэдьхэлээрээ интернационалист хүн байгаа. Энэ хүмийн тушаалтаа ажалдаа ехэ хамжатайгаар, харюсалгатайгаар хандадаг, өөртөө ехэхэн эрилтэ табидаг хүн үнэн.

Лидия Чимитовна хуби заяандаа эхээр хүнэй жаргал эдлээ. Эгээл түрүүшүн инаг дуранай ошондо абтажа, үхибууд ябахадаа эхилээд сүг нураан, нүхэсэн энэ Александра Намдыкович Батуевтэй гэр булэ болонон намтартай. Наханайн нүхэр үхибуудые аргалдаг враг үнэн тутаа нимгэн сэдьхэлтэй, зоншо, олон эрхим нүхэдтэй байсан. Эржена басаганийн баал эжээ баабайдаал адли алишье тээшээ бэрхэ хүн болоо. МГУ-гай аспирантура дүүргээд, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат болонхой, хоёр үхибуутай, Москвада хотодо ажанаа. Лиция Чимитовна ямаршье хамтны ажалдаа ябахадаа, үнэн сэхээз, гүнзэгээр эрдэм мэдэсэн талаар олонийн орой, түмэнэй түрүү боложо ябашаан үнэн. Түрэл Буряад оронийнгогуудые гүрэн түрүн дээдэйн зургаандаа оло дахин шинидхэн юм. Үүлэй үүлдээ Россиян арадуудай дээдэ шатын эблэлдэ худэллөө, Буряад Республикийнгаа нэрэ үүлдэе дээрэ үргэжэ шадаа. Лиция Чимитовна ямаршье харюсалга ехэтэй ажалдаа ябахадаа, үнэн сэхээз, гүнзэгээр эрдэм мэдэсээз, зоной хүн байнаа гэршэллээ. Одоол сэдьхэлээрээ интернационалист хүн байгаа. Энэ хүмийн тушаалтаа ажалдаа ехэ хамжатайгаар, харюсалгатайгаар хандадаг, өөртөө ехэхэн эрилтэ табидаг хүн үнэн.

Лидия Чимитовна хуби заяандаа эхээр хүнэй жаргал эдлээ. Эгээл түрүүшүн инаг дуранай ошондо абтажа, үхибууд ябахадаа эхилээд сүг нураан, нүхэсэн энэ Александра Намдыкович Батуевтэй гэр булэ болонон намтартай. Наханайн нүхэр үхибуудые аргалдаг враг үнэн тутаа нимгэн сэдьхэлтэй, зоншо, олон эрхим нүхэдтэй байсан. Эржена басаганийн баал эжээ баабайдаал адли алишье тээшээ бэрхэ хүн болоо. МГУ-гай аспирантура дүүргээд, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат болонхой, хоёр үхибуутай, Москвада хотодо ажанаа. Лиция Чимитовнагай хүнэй жаргал эдлээ. Эгээл түрүүшүн дээдэйн зургаандаа оло дахин шинидхэн юм. Үүлэй үүлдээ Россиян арадуудай дээдэ шатын эблэлдэ худэллөө, Буряад Республикийнгаа нэрэ үүлдэе дээрэ үргэжэ шадаа. Лиция Чимитовнагай хүнэй жаргал эдлээ. Эгээл түрүүшүн дээдэйн зургаандаа оло дахин шинидхэн юм. Үүлэй үүлдээ Россиян арадуудай дээдэ шатын эблэлдэ худэллөө, Буряад Республикийнгаа нэрэ үүлдэе дээрэ үргэжэ шадаа. Лиция Чимитовнагай хүнэй жаргал эдлээ. Эгээл түрүүшүн дээдэйн зургаандаа оло дахин шинидхэн юм. Үүлэй үүлдээ Россиян арадуудай дээдэ шатын эблэлдэ худэллөө, Буряад Республикийнгаа нэрэ үүл

Сэлэнгын аймагий 90 жэлэй, Гусиноозерск хотын 60 жэлэй ойдо зорюулагдаба

ХАМТЫН АЖАЛДА ХҮДЭРЖӨӨ ҮЭМДИ

ХАМТАРАЛАЙ ТҮҮХЭНЭЭС БАРИМТА

Xaa-haanaguy 1926- 1930-аад онуудаар Хартель, коммунанууд, элдэв олон янзын нэртэй бүлгэмүүд бии болож, зорим бага нэгэдэнүүдийн хамтаржа, тобоймо шадалтай, олон айлтай, мори, үхэр, хонёор баян коммунанууд тогтбо.

Гансахан Сэлэнгын аймагай Загастайн сомондо артель, коммуна, загаашадай артель, халтар үнэгэ тэжээх, ой хубьшын намар, жэмсүүдье, наряг язгуулж, ан агнаха, хэрмэ, булга, нолонго, үнэгэ, шоно бариха артель байнаан.

1929 ондо Загастай нютагтаа (зүүн бэе) Стилийн нэрэмжэтий, тэрэс сагта томохон коммуна тогтбо.

Манайхин – Батуевтан 1930 оний эхиндэ тэрэх хамтаралай гэшүүд болобод. 1930 оний хабар коммунын центр Загастайн зүүн бэхээ, сабшалан дээрэхэн Үртөөн булаг (Арбузов) нүүбэд. Тэндэ манай бууса. Урда зүнин – умынгөө сабшалан дээрэх үбнэ хуряадаа, 5 нахатай намай “Ухнашка” гэжэ нэртэй, бээрэв бага мори уннулаад, түрүүшүн бухалсан болоо бэлэй. Моримин намайга баанаад, сомоон тээш бэшэ, бургаанаа руу шургаад орошохо, уйлааш, хашхархаш. Игэжэ ажалай амтаа үзэв бэлэй. Хасат айл хадаа морид һайтай байнаан. Хасагай унаа хөөр морин хэдийдэш шадалтай байха ёнотой нийн. Аба юрын хасаг байгаа.

Хасагууд сабшалан, таряанай һайн газартай байнаан. Адуу малдап ядаралгүй. Хилүүн захадаа хадаа бага сага хүнгэллэнүүд байнаан – гужналог, зарим тушаагдахаа (поставка) зүйлнөө хүнгэллэнтэ байнаан.

Тэрэс сагай Стилийн нэрэмжэтий коммуна, мунөөнхийхээр болобол, жэшээтэ коммуна байнаан. Түрүүлэгшье Үдэ хотоо Сониркомхой эльгээдгүүгүй. Бидэ, багашуул, түдэгтулигээд тэндэ ошоод байнаан. Тэбэрхэн үзүүлэгээд, гоё дуу гаргаха. Хожомо мэдэхэдэмийн, үзүүлэдэг гармошик байгаа.

1933 оной зүйн, үбнээндэ орохын урдахана, миний Барас агва: “Ши намтай Адагай бригадада бухал шэрээшэн болохош” гэбэ. Удангүй гурэмэл богонихон хүнан барьултай ташуул, элдэмэл малай арнаар уянал хазаар наимд азгээ. Өөрөө косилкада худэлэх гээ. Банаш ехэй баярлажа, ташуул хазаар хөөрөн хадагалаад, ошоод лэхарахаа. Хэдийн болоод, Загастайн Адагай үбнээндэ бригада ябабади. Шойн бууса гэжэ манай байрадаа буубади. Түрүүн өрнөн зон гар хажуураар байраа тойруулж сабшад, багахан сомоо хэнэн байбад. Мунөө тэндэ ГРЭС-эй мантан томо корпуусууд, хөөр үндэр хоолийноо үдэр үнүүгүй утаан баанаа. Бухал шэрэх 5-б хүбүүдтэй нэгэ-нэгэ буряад эмээнүүдье тохомтойн зааба, эмээл тохомо һэлгээ болохогүй, нарин харгыг гээ. Уданшыгүй даалганан мориндоо, хүнэй түншлэж, эмээлээ тохожо, арай шамай мордободи. Хэн хэдэй бухал асараа гэжэ мэдэхэн тула мандаа өөрөн нэртэй тухрээншэг фанернүүдээ үгээ.

Хархалдаа асараад, сомоошондо нэгэ тухрээнээ үгээш. Үдэшлэн хэн хэдэй бухал асараад гэхэ хуу мэдээтий байхаа, харин тэрээнгүйгээр нэмээжэ “буудалгаш” болох байгаа. Бухалаа хамталаад, хэдэй центнер үбнээн сомогдраб гэжэ тоолоо. Гэшээд табиан бухал – 50 кг. Бухалшандадаа банал омогорхол.

Тэрэс сагай Загастай голдо элдэб загаанад олон һэн. Бригадамийн “шалдаган губшуураар” загаанадаа байраг байгаа. Хоёр-гурбан эрэшүүл губшуураа. Загастайн аманай нарийн газартаа баряд байхаа. Бидэн, багашуул, нюсэгэн бээрээ үнандаа

бэлэй. һанаадам, гурбан негр, хоёр сагаан шарийтай айлшад һэн. Бултаа бэээр томонууд. Негрүүдэй нюдэ шүдэн ялалзаха, хаб хара шарийтай, буржагар набтар үнэтэй. Бидэ, багашуул, түдэгтулигээд тэндэ ошоод байнаан. Тэбэрхэн үзүүлэгээд, гоё дуу гаргаха. Хожомо мэдэхэдэмийн, үзүүлэдэг гармошик байгаа.

1933 оной зүйн, үбнээндэ орохын урдахана, миний Барас агва: “Ши намтай Адагай бригадада бухал шэрээшэн болохош” гэбэ. Удангүй гурэмэл богонихон хүнан барьултай ташуул, элдэмэл малай арнаар уянал хазаар наимд азгээ. Өөрөө косилкада худэлэх гээ. Банаш ехэй баярлажа, ташуул хазаар хөөрөн хадагалаад, ошоод лэхарахаа. Хэдийн болоод, Загастайн Адагай үбнээндэ бригада ябабади. Шойн бууса гэжэ манай байрадаа буубади. Түрүүн өрнөн зон гар хажуураар байраа тойруулж сабшад, багахан сомоо хэнэн байбад. Мунөө тэндэ ГРЭС-эй мантан томо корпуусууд, хөөр үндэр хоолийноо үдэр үнүүгүй утаан баанаа. Бухал шэрэх 5-б хүбүүдтэй нэгэ-нэгэ буряад эмээнүүдье тохомтойн зааба, эмээл тохомо һэлгээ болохогүй, нарин харгыг гээ. Уданшыгүй даалганан мориндоо, хүнэй түншлэж, эмээлээ тохожо, арай шамай мордободи. Хэн хэдэй бухал асараа гэжэ мэдэхэн тула мандаа өөрөн нэртэй тухрээншэг фанернүүдээ үгээ.

Бухалаа асараад, сомоошондо нэгэ тухрээнээ үгээш. Үдэшлэн хэн хэдэй бухал асараад гэхэ хуу мэдээтий байхаа, харин тэрээнгүйгээр нэмээжэ “буудалгаш” болох байгаа. Бухалаа хамталаад, хэдэй центнер үбнээн сомогдраб гэжэ тоолоо. Гэшээд табиан бухал – 50 кг. Бухалшандадаа банал омогорхол.

Тэрэс сагай Загастай голдо элдэб загаанад олон һэн. Бригадамийн “шалдаган губшуураар” загаанадаа байраг байгаа. Хоёр-гурбан эрэшүүл губшуураа. Загастайн аманай нарийн газартаа баряд байхаа. Бидэн, багашуул, нюсэгэн бээрээ үнандаа

ороод, гарсаанаа доошоо, үнан соогуур шууялдахади, губшуур тээшэ шэглэн. Одноколка (хоёр мөөртэй) тэргээр гарахади, үнан тэргэ дээрэ гаран алдажа, ходо ех байхаа. Мунөө тэндэ шагайсаа гэлээдэг. Хододон соо янаа загаанай суглархадан, губшуураа ногогон дээрэ гаргаад, хододон соохи загаануудаа харахаа. Жэжээнэиен һөөргөн табихаа. Нэг мэшээг шахуу загаанаа абаашаади. Үдэшлэн, ажалай үүлээр эдээлээд, ута сарай доро утаар түүдэг носоох. Хүн бүхэн өөрүүн шомполнуудтай байхаа. Загаанаа шомполдоод, халуун согдээр табижка шарахаш. Бэлтгээдэхэдэхэй шагнааш. Аляянаа, батаганаа, боргонон абаашаади олон, утаан лэхархадаа. “Унтагты” гэхэдэ, байраа руугаа орохшо. Тэндэ үньяар табияатай. Эсэнэн бидэн тэрэ гэхээр унташахади.

Үбнээндэ орохын урдахана, миний Барас агва: “Ши намтай Адагай бригадада бухал шэрээшэн болохош” гэбэ. Удангүй гурэмэл богонихон хүнан барьултай ташуул, элдэмэл малай арнаар уянал хазаар наимд азгээ. Өөрөө косилкада худэлэх гээ. Банаш ехэй баярлажа, ташуул хазаар хөөрөн хадагалаад, ошоод лэхарахаа. Хэдийн болоод, Загастайн Адагай үбнээндэ бригада ябабади. Шойн бууса гэжэ манай байрадаа буубади. Түрүүн өрнөн зон гар хажуураар байраа тойруулж сабшад, багахан сомоо хэнэн байбад. Мунөө тэндэ ГРЭС-эй мантан томо корпуусууд, хөөр үндэр хоолийноо үдэр үнүүгүй утаан баанаа. Бухал шэрэх 5-б хүбүүдтэй нэгэ-нэгэ буряад эмээнүүдье тохомтойн зааба, эмээл тохомо һэлгээ болохогүй, нарин харгыг гээ. Уданшыгүй даалганан мориндоо, хүнэй түншлэж, эмээлээ тохожо, арай шамай мордободи. Хэн хэдэй бухал асараа гэжэ мэдэхэн тула мандаа өөрөн нэртэй тухрээншэг фанернүүдээ үгээ.

Бухалаа асараад, сомоошондо нэгэ тухрээнээ үгээш. Үдэшлэн хэн хэдэй бухал асараад гэхэ хуу мэдээтий байхаа, харин тэрээнгүйгээр нэмээжэ “буудалгаш” болох байгаа. Бухалаа хамталаад, хэдэй центнер үбнээн сомогдраб гэжэ тоолоо. Гэшээд табиан бухал – 50 кг. Бухалшандадаа банал омогорхол.

Тэрэс сагай Загастай голдо элдэб загаанад олон һэн. Бригадамийн “шалдаган губшуураар” загаанадаа байраг байгаа. Хоёр-гурбан эрэшүүл губшуураа. Загастайн аманай нарийн газартаа баряд байхаа. Бидэн, багашуул, нюсэгэн бээрээ үнандаа

таряагаар хайшан гээд боолто хэхэб, зүйлөр оройхоб гэжэ янаа заалгаа бэлэйди. 1939 оной зүйн тэрэл бригадада учтчж болож ажаллабад.

Үглөө бури “сводко” правленидээ эльгээжэш, тэрэгий һаа, талха, тоно мэтийн правлени бэшжэ үзэхэгүй, журам шангаа. Сводко соогох хэды үбнээн сабшадаа, сомогдооб, хэдэй ажалшан бэ гэжэ тоолоо. 1940 оной зүйнхэе ондо ажалтай болобод.

Долоодохи класстаа нурахаа эхилхэдээ, БГТО, ГТО гэхэн кружкуудтаа эдэххитэй ябаабди. Мэргшүүлэй “Ворошиловский стрелок” гэхэн значок, ГТО-гийн значогтой суг – ехэл омогорхол болого бэлэй. Буудажаа нурахаа зорилтойшувай хөр кружок байгаа һэн.

Наахана президент В.В.Путинай – “ГТО”-до адлирхуу бээсэн тамир наижкаруулхаа зургаан бии болгобол, наийн байгаа” гэхэндийн дуулаад, ехэл зүйшэн, баярлажаа нууц. Шамдуухан, унжагаицуулсангүй, бии болгож шаа.

Бага наанхаан ажал хэжэ, хамтын ажалда хубитаяа оруулхаа, Эсэгэ ороноо хамгаалха тулисэтий кружкуудтаа эдэххитэй хабаадалсадаг тэрэ уеын залуушуул хойто уеынгөө һуудал байдалдаа наийн һургаал олоо. Хамтын ажалай түлөө, Эхэ нюн тагаа, Эсэгэ ороноо хүгжэхэй түлөө шармайн оролдонониний патриотизмын эш болоо бэшэ гүй? Зүйл ха!

Мунөө үндэр наанхай болоод байхадаа, тэрэс сагаа наанажаа, суг ябанаан нүхэдээ дурсахадаш, банаа наяхан болохон шэнгийн.

Наийнхийн хүнэй бодлодо хододоо үлдэгээ үзэшэн өх зүйл байна гэжэ гэршэлнээ.

Бимба ПУРБУЕВ, Эсэгэ ороноо хамгаалын Агууехэ дайндаа хабаадагшаа, БурАССР-эй соёлыг габияатаа худэлмэрилэгшэ. Т.САМБЯЛОВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

элидхэлнүүд табигдаан байна. Хоёрдохи үдэр «Аман, уран зохёол» гээн һалбарыдаа гансаше Данзан Равжаагай зохёолнуудын шэнжэлэн ажалнууд бэшэ, харин монгол, буряад уран зохёолшодий уран бүтэлнүүдье шэнжэлэн асуудалнууд шагнагшадай һонирхол татаан байна. Данзан Равжаагай монгол уран зохёолой хүгжэлтэдээ оруулсан айхартар өх аша габяа, нүүлэв эрдэмтэд элидхэлнүүд соогоо тэмдэглээ.

XIX зуун жэлдэ ажаа үнан байна. Монголийн гэгээрүүлэгшэ Гобийн табадааши ноён-хутагтын Данзан Равжаагай 210 жэлдэ зорюулаан уласхоорондын эрдэм шэнжэлгын бага хурал үнгэрээ. Г.м. олон эрдэмтэд эдэххитэй хабаадаан байна. Эрдэм шэнжэлгын хурал хөөр үдэрэй хугасаа соо үнгэрээ. Түрүүшүн үдэр нээлтэй дээрэ Монгол Уласай, Россиин, Хятадай Үбэр Монголой, Японийн эрдэмтэд, хамтаа дээрээ 40 гаран хүн хабаадаа. Монголийн мэдээжээр эрдэмтэд Ц.Өнөрбаян, С.Хөвсгэл, С.Дулам, Д.Сумьяа, Ч.Пүрэвдорж, залуу эрдэмтэд Л.Цэрэнчимэд, Ч.Энхбат, П.Яндый, Ж.Санжанов, Улаан-Үдэхээ Буряадай Эрдэм шэнжэлгүй түбийн эрдэмтэд Л.С.Дампилова, Б.С.Дугаров, Л.Б.Бадмаева, Б.З.Нанзатов, М.М.Содномпилова, Е.В.Сундуева, Н.Н.Николаева, Г.Н.Чимитжоржиева гэгшэд, мун Буряадай гурэнэй университетдээ Т.Л.Халхарова, И.В.Булгутова, Улаан-Үдэхээ И.Калашниковай нэрэмжэтий номийн саннаа Ц.Б.Базарова, Эрхүүгэй гурэнэй университетдээ Т.Б.Тагарова, Хятадай Үбэр Монголийн багшанаарай университетдэй эрдэмтэд Ц.Цолмон, Д.Чингэлт, Японийн университетдэй Ито Рано

тар” зүжэгэй горимой эхэ бэшэгэй шэнжэлэл, 2011 ондо «Саран хөхөөний намтар» зүжэгэй шэнжэлэл гэхэн эрдэмтэ бүтэлнүүдье бэшэхэн байна. Данзан Равжаагай монгол Болбосоролийн университетдэй Монгол судлалай нургуулин эрдэмтэн, дэд профессор Д.Цагаан 1965 ондо «Равжаагийн яруу найраг» сэдэбэрэй доктор (РН-ын) нэрэ зэргэ хамгаалжа, «Монголын уран зохиолын» III б

«ШҮЛЭГЭЙ ГҮРЭМЭЛ ХҮБШҮЕ СЭДЬХЭЛЭЙ ГҮНӨӨ ТАТАЛУУЛАА»

Буряад уран зохёолоор һонирходог, уншадаг зон Дансаран Доржогутайн ульгам тодо шүлэгүүдүүсийн мэдэхэ байха. Уран шүлэгшэн, нийтийн эдэбхитэн, нюотагтаа, Буряад орондоо хүндэтэй манай ахатан 1933 оной май нарын арбан табандын хэбэд номхон Хэжэнгын Хөөрхэ нюотагтаа хүлээш шоройдонон намтартай.

Тэрэ үеийн үхижуудийн байдал нилээдгүй бэрхэтийшье, ядарушье байхан гээшэ ааб даа. Тиймэээл Дансаран ахатан өөрынгөө үедэ дээдэ мэргэжэлэй нургуулида нурага гараагүйшие хаа, бурханай үгээн бэлиг шадабария жэнхэнүү буряад арадтаа зориулан, шүлэгэн түүрээж ябана.

Шүлэгүүдийн 1954 ондо хойшо аймагай болон республикин һонинуудта, "Байгаль" сэргүүлдэ толилогдоож байдаг. 1982 ондо "Бугын дуунай үе" гэхэн нэрэтий шүлэгүүдийн түүрүүшүн суглуулбари Буряадай номой хэблэлээр мүндэлөө бэлэй. Тиймэээл юм гу, али сэдьхэлэй татаса һэн гу, - "Буряад аялга – нурынгын/ Булсуу дээрээхэн харбуулнаб" гэхэн нангин уялгаяа дүүргэхээр.

Наян наанайнгаа дабаан дээрэ ябана ахатанаймийн аялга дуун тодо һонин, бардаастай гүн бодолнуудаа баримталан ябана зандаа.

1987 ондо тэрэнэй "Бодолнууд - ажайдалай һудалнууд", "Рыхи" - 1991 ондо, 1999 ондо "Шантуурга" номуудын нубаряа бэлэй.

Дансаран ахатанай уран шүлэгүүдэй онсо шэнжэ юугээрээ тодорон илгаран гаранаб гээ хаа, өөрынгөө тодо хурса нарин байгуулгануудаараа тодордог гэжэ ажагламаар. Өөрынгөө бэлэг шадабар, талаан олзо автор хододоол эсэшэ сусаагүйгээр нарин гүнзээгэ бодолнуудаа мүлин гүнзээгүүрүүлжэ ябана байна гэжэ ажаглалтай. Өөрынгөө үедэ, тэрэ сагайнгаа эрхээр олондо хэрэгтэй мэргэжэлдэ нурага, киномеханик алдартай болоо һэн. Уран найханда дуратайгаараа илгаржа, Буряадай искуство болон литературын II декадада х баадалсаа бэлэй. Мүн лэ тийхэдэ Д.Доржогутайбайн тодо хурса онсо хэрэгтэй статьянууд болон һанамжа бэшэгүүд республикин болон аймагай газетэ, журнальнуудаа толилог-

дон гарадаг байха. 1994 ондо аймагайнгаа "Хэжэнгэ" сониндо сурбалжалаагаар худэлжэ эхилхэн юм. "Буряад Республикийн соёлыг габьяатаа худэлмэрилэгшэ", "СССР-ий кинематографиин эрхимлэгшэ" гэхэн хүндэтэй нэрэ зэргэнүүдэх хүртэхэн байха. Уян нугархай, тодо һонор аялга һайтай шүлэгүүдэй номуудай автор Россиин Уран зохёолшодоо холбооной гэшүүндэ үндэрөөр сэгнэгдэж абаа тэн.

Дансаран Доржогутайбайн уран шүлэгүүдэй удаа узуур түрэл арадайнгаа дуунашагий бэлиг аман зохёол болон зан заршамхаа ехэнхидээ үндэхэлхэн байна ха гэж багсаамжалаар. Мунөөшье тийхэд ямаршье зохёолшоние, шэнжээд байхада, байгаали хүн хоёрой тааршагий амин холбоое зураглаан байдаг гэшэ бэшэ гу? Байгаалин жамаа ёндоор ябана арад түмэнэй баримталжа байхан ёндо гурим "Рыхи" гэхэн нэрэтий шүлэгүүдэй суглуулбари болохо гараа бэлэй. Эндэл автор өөрынгөө тон дуртай, ойлгосотой онсо тем гэхэ гу, али шэглэлдээ тудан ерэнэ:

**Эхэ буряад энэл дайда
Элинсэгэй алтан ургы.**

Эгээл юугээрш һэлгэшэгүй –
Эльгэндэмни инаг зулги!

Ингэж үреэл үгээрээ Дансаран ахатанайнгаа уран зохёолой богонихон ханье маагтан дуулагша

Виктор ЖАПОВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмий кандидат,
доцент, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.

АНГАРЫН ХАБАР ХОЁРДОХИ ХУБИНЬ ҮГТЭБЭ

Ангарын долгид – агуу хүсэн Аяар дорноо бүлгэрэх нүрэнэ. Манай һүүхэн яхта онгосын Матамал хоншоор оглоро үргэнэ.

Түргэн эбхэрээ долгинуудши Түүрээж юу хэлэнэб хул доогуур? Ойлгонон хурдан номонуудни Ошонол дуулахаар – зуун жэл соогуур... Долгид сооши хэтын домогой Долонгир холын дуналнууд носоно. Хоншуу талын угайм отогий Хонхын жэргээн гэнтэ соностоно. Ангара – Байгалий гол хүүхэн, Байгаль – Буряадаймийн баатарлиг зүрхэн. Гурбан зуугаад голнууд уулзана – Гулган дориюнаар Агуу саг лугшана!

Яаруу сагай гүйдэлдэ айтсан Яхта дээрэ зобхоноб¹ нааатан. Ойндор тороно хурсаар галтан Дайндаа тодхонон аюумшагта атом...

Үнгэрхэн дайнуудай нулимса Үхэр туулгандал долгид сооши шэнгэнхэй. Үхэлтэ жэлнүүдэй дабшаса Зүүн Сибирийн байгаали шэвшэнхэй. ... Баруунай эзэрхэл хододоо Бахархан найдана хүйтэн зэбсэгтэ. Гэнээтэ саг тухай бодоноор Гэнтэ дүтэлшөөлбү, Эрхүүгэй ГЭС-тэ.

Байн байтараа – сэдьхэл нэргэжэ, Банал шүлэгэйм галнууд дүүлинэ. Сахиур хэтын ошо нүргэжэ – Сахиур соогуур зүрхэм дуулана!

"Яхтанууд" хaanашье тамараг Ядерна дайн лэ зайлгаг – үхэл, усал. Элдэб он, зоной амидардаг Эхэ дэлхэймийн – гансахан онгосол! Эрхүү, 1963 оной июнь.

ХОЙТО ЗҮГЭЙ ТОЛОН
Замбиин хоёр сурансан полюс замбуулинхаа хулеэдэг – Далда холбоо баридаг хүсэ Далайн гүн соо хүреэлдэг.

Галаб холын нюуса үзэгдэл Гаръха толон гороолно. Нонин жэгтэй ното бэшэгтэл нолонготон дохёолно.

Намхарагүй шуургаар нэшэн Наран элшээр гулгана. Дээдэ ёнхонай шэди хүсэн – Дэлхэйн гол дээр ялбана!

ПОЛЯРНА ҮҮНИ
"Долоон үбгэд", "Алтан гадаан", "Дохиур мүшэд" шанха дээрэхээ – Газарий гол сэхэ тудаан Гэжэ ойлгооб – хөөрөөн дээрэхээ.

Гаһар хүйтэн мульхэтэй дайда Галзуу шуургаар амисхаалаа. Эрьех үдэртэ бү нийда – Эсэсгүй һүнинүүд хабхалаа!

Холбоо найхан нолонго толон Хойто түбиие толотуулна. Нонор замбяар мүшэдэйн халин һолирой утаа татуулна.

Полярна үүни盧уундуу һанжан Эрхирнэ гү, гэрнүүд шэшэрнэ. Гүн шуургатаа харанхы үнжан Гүндүү мульхэтэй соройн эхэрнэ!

Аяар зуун жэлнүүд соо эдзбхин Арктикье дойлоо һэн – харыг. Заяандан хүргэнгүй үрэхин – Залгижархидаг һэн, мульхэн агы...

ТИКСИ

Лаптева далайн эрьедэ Суднануудай станци – Эндэш элдэб зон юрьедэг, Элтэ нэрэн – Тикси.

Ашаа тээхэ, буулгаха Аяншадыш нуулгаха – Судна, хабтагар баржа Субахал даа "мааража".

Үбэлдээ наран гарагагүй, Үсэдээр хүйтэн буушаха. Зундаа наран орохогүй, Зулашеш шатаан байшаха!

Зэнхэгэр огторгойн гүндэ Зээрэмхэй наран амардаг. Июнин хорёод тойрондо Игэжэ бүхээр дуурадаг.

Азин хүйтэн үүдэн гэшэ Алдаршаан порт – Тикси. Мүнхэ эндэш дайда сагаан – Мульхэтэ хуудам, океан!

АСУНАЙ ГЭС

Совет орон, ОАР-ай Сохом бата алханууд – Хүнхинүүр Асуан ГЭС-эй Хурсаа түмэн галханууд!

Сагай эрхээр харилсаал Сагаан, бараан шарайтан. Батаар гарсаа барилсаал – Баатар хүснэгт, харыта!

Хонхын дуундал – шүлэгээр

Хеопсо дээгүүрш жэргэнэм.

Агуу Нилээш шэн һүлдээр

Алдар солыш үргэнэм!

Хүхэ, сагаан Нилнүүдэй

Хүтэрэлдэхэн шэнжэ –

Агуу сагай һүнинүүдэй

Анда холбооной – элшэ!

Тубиин зоной эб, хүсэн

Түбшэн жаргал асарна, -

Асуан ГЭС-эй һүр толон

Африка дээгүүр сасарна!

ЭНХЭ ТҮБШЭН ХАРИЛСААН (анапест)

Уран зохёолшо, поэт, драматург,

Арадуудай дундаа өб найрамдал Бэхижүүлгын тулее уласхорондын Ленинэй шангай лауреат Го-Мо-Жодо.

Пекин гээд дурдалайб Ехэ зүүн түб-далай. Зүрхэн соом тургалайл Зүргэ, дуун гүн сагай.

Эб хамтын ехэ дуу Туб татаат, Го-Мо-Жо. Түби дээр аха дүү – Түмэн дуун һоможко!

Ехэ зүүн уласай Энхэ дуу утгалайб. Аха, дүү ёнхонай Аша, сүү магталайб!

Шэн сагай гол харгы Шэнхинээл дундамнай. Хүн зоной хэрэгти Хүтэлээл – Партийнай.

Уран дуун, эрдэмий Ухда соо томожкоо – Шалгараад Ленинэй Шан абаат, Го-Мо-Жо.

Үндэр дуу, урилсаа Ургэдхээл уластай. Энхэ һайн харилсаан Мүнхэ байг, алаастаа!

1961

АВСТРАЛИИН АЛДАР – САФРОНОВ!

Совет орондо Солорхон – Сахилгаан боксёр Сафронов!

Олимпиин наадаар Ошобол тэндэ, Мэлмэн хизаар – Мельбурн.

Газар газарай Гаһар шадалтан – Туби, хизаарай Түмэр нюдартатан,

Нонор зал соо һорёо хэнэ –

Ринг дээгүүр Эзэрхэлдэнэ!

Байгалий одон Баатар хубүү Олоной нюдэн Обёороол гүүү!

Түргэн хүдэлсэ, Туб нюдартгын Тоожо хэлсэнэ Тон шударгы...

Баатар хубүүдэй Бай булялдаан – Ринггээ рингдэ Эрид шангадаа!

Үглөөдэрэй байдал Үзэлсэхэ – нүгөөдэн, Мүнөөдэр рингдэ Мүн тулөөлхэнь!

Зурааша Володя¹ Зүнгэйн зүррю – Зураад лэ хаяа Зуугаад этюд...

Мэхэ болоод Мэргэн буушан – Этюд сооноонь Элирээ – нюусань!

Сахилгаан шанга Сафроновто, Одон буугаал – Олимпийн чемпион!

1956

¹ Зурааша – боксын залда тэрэ зурагай альбомтой ерэхэн гэжэ хөөрэлдэдэг. Өөрынгөө мэээрхэлдэгшүүн гар, хүлэй хүдэлсэ, мүн холо, ойроо добтолгонуудын айхабтар түргэн зураад, зураад лэ абаан. Байрадаа бусад, тэрэ нэйнгээ ёхорхо маяг, арга мэхьең шудалжаа мэдээ. Үглөөдэрны тээрээнтээ ринг дээр урдаа харахадаа, "нююусануудын" шудалжан тула, нэгэл "нээб" сохилгон соогуурь, Сафроновой сахилгаан түргэн нюдартгаа хаб гэтэр лэ харбажархёо! Юн байха юм – эсээйн амисхаал – нокаут... Түрэл тоонто Улаан-Үдээ хүрэжэ ерэхэдэн (Владивосток-Москва поездоор), хотын залуушуул өөдэн шэдэжэ, хонгордоожоо угтаан юм гэхэ даа.

Нангин дурасхаал

ЭСЭГЫНГЭЭ, ҮБГЭН ЭСЭГЫНГЭЭ АША БУЯНГААР ЛЫГДЭН АМБАЙ

Минии эсэгые - Лыгдэн амбайе ехэ ламын шаби гэжэ 1930 оной хабар Хорин түрмэдэх хаан юм. Гэртэн тийхэдэ дүрбэн амитан үлэхэн: Тамжид эгэшэн, наанайнь нүхэр Гажид - миний эжы, хүбүүн бараган хоёрын. Эжымни Хори руу хүнэхэ тухеэржэ ошоходонь, хүнэхэнь абаад, эсэгтэйнни уулзуулдаггүй байгаа.

Нэгтээ ээлжээтэ "уулзалгахаа" буцаад, углөөгүүр эртэ үнээгээ хаагаад, хүбүүгээ хүхүүлжэ байтарнь, буу үргэлжэн гурба-дүрбэн хүн оржо ерээд, Тамжид эгэштэй сүлэлгэдэ абаашааха тухай дуулгаа. "Үтэр тургэн сугларагты! Эдэ үхибүүдээ яахабши?" - гэжэ бадашаадань, баардаан айнандаа аяа гараагүй хаб даа гэжэ эжымни хөөрөө һэн. Дахин бадашуулхадаа, хаана ошохом гэжэ үхибүүдээ абаахаб гэжэ харюусадань, хүршэ айлыемнай дуудаа. "Энэ эхэнэрэй үхибүүдье хэн аба-

хаб? Таанад үхибүүдьеень баанайнгаа тулөө гэмдэ орох бэшэт", - гэхэдэн, эгшьемни Елоосоон баабайтан баан юм. Мунөө энэ басаган Димитханда Балданова Балданова 84 наатай, Улаан-Үдэдэ бага хүбүүн Мэргэндээ һууна. Хоёр наратай хүбүүн Дамдин баабайтан баан гэдэг, тээд нарай наандаа эхээ таанаран ахамни удангуй гээгдэшэн юм. Энэ ушарай үед үгүй байнаан Дамдин баабай юундэ Тамжид агтай гардаажа абаагибта гэжэ тэднээ хараанан гэлсэдэг. Тийгээ Тамжид агтай тэргэдэ нуулгаад, залуушуулыен, тэрэ тоодо эжьемни ябагаар туужа, Улаан-Үдэн түмэр харгын станцида эд бараа зөөдэг вагондо нуулгаа. "Тэрэ үеын юумэ бүүлзүүл нанадагби. Харгыдаа хүхэмни дэлбэржэ, ехэр халаараа һэм", - гэжэ эжымни Захааминдаа байхадаа, Паламдорж Хоржировай һамган Светлана Ивановна сүлэлгэдэ ябанан тухайгаа хөөрөнэн байна.

Тэдэнийн Тайшедтэ ой хубшэ соо баашажа хаяад, модо отолхот, байхаа баригты гэжэ захирнан юм. Тийгээ эжы баабай хоёрн хэдэн жэлэй үргэлжэдэ модо бэлдэлгүн ажал хээд. "Нүүлшүүн жэлнүүдтээ эдээ хоолыемни тааналдуулдаг болохо, хүн зоной үлэн хоонон байдалнаа, хүшэр хүндэ ажалнаа, үбшэ хабшаннаа ами наантаа хахасажа эхилхэдэн, харуулшадын үсөөрөө юм. Баабаймни эхидээд бодхуултая, хаанашье хөөрөн адли, гэнтэ нютагаа хүрэхэ ааламди гэжэ дурадхадаад, гэртэхимни тэрьедэжэ, элдэб эсээр ябажа, Улаан-Үдэ хүрөө һэн. Тээд эндэн бүришье хүндэ

байшоо. Хүндэ танигдахагүйн тута нюдэ амаа боожо, гар дээрээ нэгэшье саарлагүй, ходол зонгоо хоргодожо ябахан гайтайл байгаа даа. Нэгтээ эжьидэмни нютагайн хүн: "Эжьини үдэрөө хүлеэнхэй", - гэжэ дуулгаа. Баабаймни энээн тухай мэдэхэдээ, эжьидэмни голоо угсөөд, нютаг руугаа ябагалхыен заабариллаа. Тийгээ үдэр һүнгүй ябажа, арай голтой гэртээ хүрэхдөө, эжьингээ аяа дуулаагүй, харин гэртэн хүн зоной олоор оржо-гаража байхые обёороо бэлэй. Зонгоо хоргодожо, үшвээ хэдэн хоногто хониной балгаанан соо хонод, эсэгтэээ (Жамсаран Бата) уулзаа һэн. "Ябанан ябадалаа хуу хөөрэжэ үгэхэдэмни, эсэгэмни намайе, баабаймни саархаа гуурхатай болгоо. Бата эсэгэмни ехэ эрдэмтэй, орд хэлэндэ бэрхэ, хүн зоной хэрэг

бүтээдэг байна", - гэжэ эжымни хөөрөө. Игэжэ миний гэртэхин түрмэдэхууна, үлдэхье, үбдэхье нилээд үзэхэн юм. Баабаймни нютагаа бусахадаа, 120 маани бүтээгээ. Тэрэ буянгайн ашаар бидэ бээ мэндэ, һайн ябанадби. Тийгээ субарга бүтээхэйб гэжэ һанаандамни ороо.

Няа 2010 ондо нүхэрэйнгөө мордонон удаа ажалдань ябадалтай болохдоо, сүлэлгэдэ байна эхэ, эсэгэ тухайгаа мэдээнүүдье архивнаа нурахадамни, танай гэртэхин тухай юуншье үгүй, харин Цыбиков Дондок үнзадта хабаатай дансанууд байна гэжэ харуулаа. Энээндэнь би ехэр баарлажа, хамаг саархаа гуурхыен, фото-зургтайн буулгажа абаа хүм. Юуб гээл, Дондок үнзад хадаа баабаймни үргэмэл эсэг гээшэ.

ДОНДОК ҮНЗАД

гахайнгаа гарзалхада, тэрэнэ мяхалжээ эдижэрхёд, углөөдэрийн үбдэжэ, нэгэнэйн гарта хара нюдтэй боомо гараашо хаш. Хүршнэрийн Урда Шанаагай Жэхбээхэндэ байнаан үнзад ламые залан асараа. Тийн үнзад лама оройдоол гурба дахин тарнидад, үбшэнтэниие аргалжархёо. Имэ хүсэтий тарнишад үсөөн байнаан юм.

1927 ондо Дондок үнзад үшвээ хөнтэй (нэгээниийн баян, нүгөөдэн нөён) гүрэнэй гэмтэн гэжэ гэмнэгдээд, Усть-Орда руу заралганд эльгээгдээ һэн. Тэндэ нэгэ газартаа зон ходо боожо үхэдэг байнаан юм. Дондок үнзадай тэндэнэ уншалга хэхэнхээ хойшо иимэ ушарнууд дайралдахаяа болёо гэлсэдэг. Дондок үнзад тарниин хүсээр хүн зониис ада баршаднаа, гайнаа нилээд аbaraа. Багшань Юрээлтын лама байгаа, мун Рабжуурайшийн багша гэлсэгшэ һэн. Заягшан гэгээн залархадаа, Дондок үнзадые ехэ хубилгаан хүн гэжэ айладаан түүхтэй. Гадна баруун Буряадар заралганд ябажа үедөө нэгэ баян айлай басага абаран юм. Тодорхойл бол, Дондок үнзадые үнөхий хоёр нүхэдтэйн үсөөхэн модотой тужа руу абаашаад, үдэр бүхэндээ 8-10 модо дараанса болгожо тушаахат гэжэ захираад, мүртэй зэр эзмэсгүйгээр болон эдээ хоолгүйгээр орхижорхинон гэдэг. Тээд гурбан бороо аадарта, халуун хатууда хүдэлжэ, үлэн хоонон

байдалнаа толгойн эрьеожэ, бэен үнларгаа ааб даа. Тийгээ байтарны нэгэ моритой хүн ерэжэ: "Энэ таанар соо лама бии аал?" - гэжэ асуугаа. Үнзад лама бии гэжэ мэдэхэдээ: "Заа, та мандаа түнэлт даа, манай үхин үбдээд гозошоод хэбтэнэ", - гэжэ шалтагаанаа ойлгуулаа. Тийхэдэн үнзад лама залуу хоёр нүхэдээ дахуулаад, тэрэ хүнтэй нютаг руунь ошожо, хүхэсагаан шарайтай болошоон, амаараа хөөн номоо уншаа юм. Харин нүгөөдэ хоёртоо тооноо балин хүүлээ. Удаань гүрэмөө гаргагты гэжэ тэмдэг үгэхэдүйдэн, үнөхий хоонон баян ноён хоёрны талхаар хэхэн 9 долгиороо зооголжорхёд, миин лэ зомгооноор хээшээз галдаад бусаа ха. Тийбэшье үнзад ламын тарни хүсэтий хадаа тэрэ басаган амидыраа юм. Уншалгын дүүргэнхэдэ, гэрэй эзэн айлшадаа эдих хоолтойгоор нөөргэн үдэшээд, углөөдэрийн тарган эрьеин мяха, туламтай талха, томо түйсэтий тоно, зөөхий болон бусад эдээ хоол элбэгээр асаржа бэлэглээ. "Тандыа ехэ баярые үгэнэө, үхин бодоол даа, эдэгээ", - гэжэ дохиоор, бури наманшалнаар, отогноо гаража ошоо. Тэрэ гэхэнхээ хойшо баруун Буряадад Дондок үнзад тухай зар суу тараа даа. Тийн хүн зон туха эрижэ, эдэ гурбанда амар заяа үзүүлхээ болёо даа. Нэгтэ түнхада хэрэгтэй ээлжээтэ зоной

ерхэдээ, Дондок үнзад иигэжэ хэлээ: "Бидэши иигэжэ байтараа, даабарияа дүүргэнгүй, яха болоно гээшебиди?". Тийхэдэн тэдэн: "Таанад тамаа бу үзгэгти, бидэ энэ дараанса обоолноо, энэ зоболгоо хаягты даа", - гээд, һүри һөөг хэрэгтэй дараансын хэдэн газар обоолжо, тэрэ даабарииен хаяжа, ГПУ-гай ноётой үгээ ойлголсожо, тэдэ гурбанние зэмэгүй болгоон дарагар саархаа уггуулээ. Тийхэдэн баян ноён хоёрны удангий нютагаа бусаа. Харин үнзад ламбагай: "Нютагаа һанаалби даа. Тээд бусахадамни, намайе дахин тушажархихад даа", - гэжэ нёлбоноо аршаад, тэндээ үлөө һэн. Үшвээ хоёр жэлдэ тэндэхи зондо түнхалжа, мунгэ алтаяа олон сурба хүүгэдтэй айлда үгэдэг заншалтай байгаа. Одоол нютагаа бусахам гэхэдэн, тэдэн табиха дурагий байбашье, мунгэ-тандыа суглуулжа, Улаан-Үдэ хүрэтэр үдэшээ гэдэг. Дондок үнзад тэрэ мүнгээ харгыдаа дайралдаан яданан тулихан зондо хубаагаад, нютагаа бусажа, 1937 ондо Джарун Хашорай субаргын дэргэдэ хоёр ехэ үбгэн ламанартай суг тагаал болонон юм. Ум Маани Бадмай Хум!

**ХОРЖИРОЙ СВЕТЛАНА,
ЛЫГДЭНЭЙ НАДЯ,
Лыгдэн амбайн басаган,
Дондок үнзадай аша.**

Дондок үнзад 1855 ондо Улан-Бургаастайда (Үлзытэ) түрэхэн юм. 7 наанайдаа дасанда хубаагаар оржо, ехэ нүблэгэн ухаатай, номдо хурса байжа, саашадаа үнзад лама боо.

Арбан сахуюса сээжээр мэдэдэг, шойрын номые эрхим хайн мэдэдэг байгаа. Нэгэ иимэ ушар болонон гэхэ. Хойто Шанаада нэгэ айлайхи шахамал

ФЕДЕРАЛЬНАЯ СЛУЖБА
БЕЗОПАСНОСТИ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Управление
по Республике Бурятия

Санкт-Петербург, 11, г.Улан-Удэ, 670000

Архивная справка

Сообщаем, что архив Управления ФСБ России по Республике Бурятия имеет на хранении уголовное дело №4176/с по обвинению Цыбикова (он же по другим документам проходит как «Цыбиков, Цыбиков») Денилока Цыбиковича, 1855 года рождения, уроженца улуса Улан-Боргасан Средне-Кодууского сомона Хоринского аймака Бурят-Монгольской АССР.

В материалах дела указано, что Цыбиков Д.Ц. имел тибетское образование, в партиях не состоял, семья не имела, служил ламой-«курумчиком иaborгином», учеником ламы Самдана Цыденова, в 1922 году был арестован БМООГПУ и выслан на 10 месяцев в Аларский аймак, в армиях не служил. В ходе следствия имел 1 лишац, 2 телеги, 2 амбара и юту.

23 марта 1929 г. повторно арестован БМООГПУ по обвинению в спиритизме-предательстве-призывах к беспорядкам в Амурской области. Судебный процесс проходил в Иркутском окружном суде. Судебный приговор вынесен 21 мая 1929 г. Прокуратурой Республики Бурятия реабилитирован.

21 мая 2001г. Прокуратурой Республики Бурятия реабилитирован. Сведения о дальнейшей судьбе Цыбикова Д.Ц. в архивном деле не имеется.

Основание: Архив УФСБ РФ по РБ.Ф.2 Д.4176/с. Л.3,7,19,20,25,39,48.

Начальник подразделения: Т.А. Саховская

Т.А. Саховская

670017, Улан-Удэ
ул. Профсоюзная, 42-99
Лыгденов Н. Ц.

АРХИВНАЯ СПРАВКА

Национальный архив Республики Бурятия сообщает, что на заседании Хоринского аймасполкома от 29 мая 1930 г. было подтверждено лишение избирательных прав Цыбикова Дондина, жителя Средне-Кодууского сомона, как бывшего ламы и находящегося на изгнании из сомона Цыбикова Дондока, состоявшего за контрреволюционные действия. Вместе с ним лишены избирательных прав его семья: жена Гаврил, младший брат Чынхи-Нима, сестра Цымжи, брат Цыбиков Дондок.

На заседании президиума Хоринского аймасполкома от 26 июня 1931 г. был утвержден список кулаков, вновь обложенных сельхоз налогом в индивидуальном порядке на 1931/32 гг. По Средне-Кодуускому сомону значится Цыбиков Дондим, сын Цыбикова Дондока, члена политического кооперативного движения, высланного ОГПУ. В списке по Средне-Кодуускому сомонству от 21 сентября 1934 г. значится Цыбиков Дондим, сын Цыбикова Дондока.

Сведений об имуществе не имеется.

Основ. фр. 734с. Оп. 1. Д. 2. Л. 3.
бр. 475. Оп. 1. Д. 559. Л. 195б.
бр. 722с. Зв. 4. Д. 19. Л. 57, 74.

Директор НАРБ
Делегат архивист
Д. С. Абагаева
Т. Д. Болотова

ТВ-программа

Понедельник, 13

Первый канал

06.00	"ДОБРОЕ УТРО"
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05	"КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35,	14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45	"ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55	"МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10	"ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!"
13.50	"ДОБРОГО ЗДОРОВЬЯЦА!" С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00	"ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25	Д/С "ПОНЯТЬ, ПРОСТИТЬ"
16.20	T/C "ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР"
17.10	"ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО" (16+)
18.00	"Я ПОДАЮ НА РАЗВОД" (16+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИ- ТРАМИ
19.50	"ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
20.50	"ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00	"ВРЕМЯ"
22.30	T/C "АННА ГЕРМАН"
01.30	"НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
01.50	X/F "ЧРЕВО"
04.00	X/F "ЛУЧШИЕ ПЛАНЫ"

«РОССИЯ»

06.00	"УТРО РОССИИ"
06.07,	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00,	"1000 МЕЛОЧЕЙ"
10.45	"О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30	"КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)
12.00,	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30,	15.30, 18.30, 20.40 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50	T/C "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
13.50	"ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ" (12+)
14.50,	17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50	"ЧУЖИЕ ТАЙНЫ. ВРЕМENA ГОДА" (12+)
16.35	T/C "ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"

Вторник, 14

Первый канал

06.00	"ДОБРОЕ УТРО"
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05,	03.40 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35,	14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45	"ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55	"МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10	"ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!"
13.50	"ДОБРОГО ЗДОРОВЬЯЦА!" С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00	"ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25	Д/С "ПОНЯТЬ, ПРОСТИТЬ"
16.20	T/C "ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР"
17.10	"ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО" (16+)
18.00	"Я ПОДАЮ НА РАЗВОД" (16+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИ- ТРАМИ
19.50	"ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
20.50	"ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00	"ВРЕМЯ"
22.30	T/C "АННА ГЕРМАН"
01.30	"НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
01.50	X/F "ВСЕ БЕЗ УМА ОТ МЭРИ"
04.00	КОНКУРС "ЕВРОВИДЕНИЕ-2013". ПЕРВЫЙ ПОЛУФИНАЛ. ПРЯМОЙ ЭФИР

«РОССИЯ»

06.00	"УТРО РОССИИ"
06.07,	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00	"ТАЙЗАН"
10.15	"УЛГУР"
10.45	"О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30	"КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)
12.00,	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30,	15.30, 18.30, 20.40 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50	T/C "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
13.50	"ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ" (12+)
14.50,	17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50	"ЧУЖИЕ ТАЙНЫ. ВРЕМENA ГОДА" (12+)

Среда, 15

Первый канал

06.00	"ДОБРОЕ УТРО"
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05	"КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35,	14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45	"ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55	"МОДНЫЙ ПРИГОВОР"

ТВ-программа

18.45	T/C "КАМЕНСКАЯ-6"
21.30	"СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.30	T/C "ЛЮДМИЛА"
00.25	Д/Ф "ЛЮДМИЛА ЗЫКИНА. БРИЛЛИАНТЫ ОДНОЧЕСТВА"
01.20	"ДЕВЧАТА" (16+)
02.00	ВЕСТИ+

Культура

08.00	"ЕВРОНЫС"
11.00	"НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.10,	00.20 "ВЕСЬ ЭТОТ ДЖАЗ!"
12.20,	02.40 T/C "ПЕРРИ МЭЙСОН"
13.15	Д/Ф "ВСЯ ЖИЗНЬ. МАРИЯ КНЕБЕЛЬ"
13.55,	19.05 Д/Ф "ЛЕТНИЙ ДВОРЕЦ И ТАЙНЫЕ САДЫ ПОСЛЕДНИХ ИМПЕРАТОРОВ КИТАЯ"
14.50	"ВАЖНЫЕ ВЕЩИ"
15.05	X/F "СТАЦИОННЫЙ СМОТРИТЕЛЬ"
16.10	D/C "ПЕШКОМ..."
16.40,	20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.50	СПЕКТАКЛЬ "МАРТИН ИДЕН"
17.55	D/F "СОБОР В ДАРЕМЕ"
18.15	РОДИОН ЩЕДРИН. "ПОЭТОРИЯ"
20.00	"КОНТИНЕНТ"
20.45	"ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
21.00	"САТИ. НЕСКУЧНАЯ КЛАССИКА..."
21.40	"ПОЛИГЛОСС". ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
22.25	"ОСТРОВА"
23.05	"ТЕМ ВРЕМЕНЕМ"
23.55	ИСТОРИЧЕСКИЙ ПУТЕШЕСТВИЯ ИВАНА ТОЛСТОГО"

Аригус

07.00	М/Ф "ВОЛШЕБНИК ОХ"
07.20	М/Ф "РОМКА ФОМКА И АРТОС"
07.55	"ДАЧНЫЕ ИСТОРИИ" -7(6+)
08.20	"33 КВАДРАТНЫХ МЕТРА НА ДАЧЕ". ПОГОДА (6+)
09.15	"УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ".

Буряад үнэн

09.25	"ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ"
10.00	X/F "ХОДЯТ СЛУХИ"
12.00,	17.00 T/C "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА" (16+)
13.00,	18.00 T/C "ДЕФФЧОНКИ" (16+)
14.00	"ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". "МИРОВЫЕ НОВОСТИ" (16+)

14.30	"БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
15.30	"ДОМ-2. LIVE" (16+)
19.00	"УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
19.20	"СПОРТ-ЭКСПРЕСС" (12+)
19.30	"ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

Тивиком

06.30	"ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+)
07.00,	09.00 "В ТЕМЕ" (16+)
07.20	"КАРТИНА НЕДЕЛИ" (16+)
07.30	"ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00	T/C "СПАЛЬНЫЙ РАЙОН"

08.30	"СТИЛИСТИКА" (12+)

АРАД ЗОНТОЁО АЖАЛАА ХЭЖЭ ЯБАҮАМНИ АРГАГҮЙ СЭНТЭЙ, ЖАРГАЛТАЙ

Виктор Федорович САХАРОВСКИЙ 1923 ондо таряаша-
ний юрын бүлэдэ түрэхэн хун. Түрэхөөрьн оройдоол
таба хоноод байхада, Верхнеудинск нийслэл хототой
Буряад-Монголой Совет Социалист Автономито Республика
байгуулагдан мүндэлнэн юм. Тиггэж Виктор Федорович
энэ жэлдэ хөёр ехэй 90 жэлэнгээ ой ба республи-
кын байгуулагдааар 90 жэлэй ойн баяр тэмдэглэж байна.

Энэ жэлдэ тэрэнэй зүрхэ сэдь-
хэлдэ маргаагдажагүй үшвэ нэгэ ду-
расхалта үйл хэрэг гэхдэ – Эсэг
ороноо хамгаалгын Агууех дайнай
үедэ манай сэргшэдэй Стalingрад
шадархи ехэ тулаадаанд дайсан-
ие илаанаар 70 жэлэй ойн баяр ехэ
үргэээр тэмдэглэгдээд байна. Энэ
ехэ тулаадаанд совет сэргшэдэй
илаан ушар фашис Германийн
бута сохиго хэрэгтэг ехэ үүргэ дүүргэхэн
гэхэ түүхэшдэ нээн һаналтай бай-
даг. Энэ ехэ аймшагта тулаадаанд
манай Сибирийн сэргшэд эрэлхэг
зоригтой хабаадаан гэхэ онсо
тэмдэглэх шухала. 200 үдэрэй тур-
шада үргэлжлэн энэ тулаадаанд
хабаадаан дивизинүүдэй олон-
хинь Зүүн Сибиртэ бүридэхэнэн
гэхэ мэдээж. Стalingрад шадарай
энэ тулаадаанд гансал манай Буря-
ад орондоо 1450 сэргшэд баатарай
үхэлээр унаан шуу. Манай баатар
хүбүүдэ мүнхийн Алдар соло!

...Энэ ехэ дайнда хабаадаан
сэргшэдэй тоо үсөөхэн ла болож
байна. Мунөө мэндэз ябаан ветера-
нуудые гамнаха, тэдэниие хундэлхэ
хэрэгтэй. һүүлэй үедэ ветерану-
удта ехэ анхарал хандуулгадаг
болово байханийн һаналтай.
Эсэг ороноо хамгаалгын Агууех
дайнда хабаадаан ветерануудны
тон хундэтэй зон ха юм даа. Ма-
най Буряад нюотагуудаа энэ ехэ
дайнда 120 мянга шаху сэргшэд
хабаадаан байна. Тэдэнэй 39
мянганийн һөөргөө бусаагүй.
Буряадай сэргшэдэй шэн габьяа
Эх оромнай үндэрөөр сэгнэж, 43
сэргшэд Советскэ Союзай Герой,
11-ниинь Алдар Солын орденуудай
дүүрэн кавалернүүд болонхой.

**Виктор Федорович Сахаров-
ский:**

- 18 нахатайдаа би Улаан Ар-
мида алда хэээр татагдаан хүм.
1941 ондо младша командирну-
удай нургуули дүүргэхэнэй удаа
Новосибирскын ябаган сэргшэдэй
училишида түргэн болзорой курс
дүүргэж, младша лейтенантын нэрэ

зэргээтэй болоод, фронт ошоон бай-
наб. Донской фронтын бүридэлээ би
Стalingрад шадархи тулаадаанд
хабаадаан һэм. Стрелково взво-
дой командир ябааб. 200 үдэрэй
туршада таанлгаряагүйгөөр энэ
тулаадаан үргэлжлээ бэлэй. 1943
оной февралин 2-то «Кольцо»
гэхэн операцийн фашистну-
удые тэхэ сохион дунтэйгөөр
дүүрэхэн юм. Энэ гайхамшагта
дайн байлаадаан үедэ 91 мянган
солдат болон офицернүүд плэндэ
абтаан, тэрэ тоодо фельдмаршал
Паулюс туруутэй 2000 офицернүүд.
22 генералнууд оролсоо. Энэ тула-
даанд Германийн сэргэх ехэ хохи-
долдо ороноо, дайнай дүүрэтийн
хүчинийн һөргүүгүй юм. Стalingрад
шадархи тулаадаанд һүүлэдэ манай
зэбсэгтэх хүчинийн жолоогоо гартаа
абажа, Илалтын үдер хүртээр дай-
санда заб угэгүй.

Стрелково взводой командир
ябаха гээш, илангаяа дайнай эх-
эр, орёхон лэ байгаа. 1942 оной
һүүл багаар би сээжээш шархатажа,
госпитальо аргалуулаад, Баруун
фронтын бүридэлээ тулаадаанд
хабаадааб. Ржев хото хамгаал-
сажа, Смоленскын талаа газараар
нилээд ябагдаа. 1943 оной октябрь
нарада хоёрдохёо шархатааб. Дурбэ-
дахин буугай һомондо дайрагдажа,
шунаа ехээр гээж, мэдээгүй юумэ
медсанбадта хэбтэж байханаа
мэдээ орожно, Горький хотодо уни
удаан эмшэлүүлэд, 1944 ондо ин-
валид болоод, гэртээ бусаан хүм.
Эдэ дурбэн һомонуудай нэгэниний
68 жэл соо досоом ябана...

Дайн гээш хундэ, нүхдээ олоор
гээгээди, окопууд соо дааража
зобообди, унтаха нойргүй, үдер
һүнние илгандгүй, широи шохой со-
огуур урагас махажа, амархашье
сулаегүй Эх ороноо хамгаалха
нэгэл нангин мэдэрэлдэ абтан
ябаалд даа. Юу хэлэхб, манай
арми түрүүшүн сагта һулашагаар
зэбсэгжэнхий, тэдэ сэргшэднай,
хүн зомнай шиндэмгэй, Эх ороно-

ол хамгаалхаар бээз зэхэнхэйнүүд
байлан юм. Манай арад зоной иимэ
нэгэн хүсэл зоригтой байханай аша-
ар лэ дайсанние дилилжэ гараабди.
Дайн болбол миний үетэндэ эрэлхэг
зоригой, хүнд хүшэрье дабажа га-
ралтын нэгэх ехэ хэшээл боложо угээ
гээшэ. Бидэ, үсэгэлдэйрүү нурагшад,
минуутаар, часаар, үдэрээр хүн
болово, ажабайдалай шэрүүнине
ойлгоо абаабди.

«Хахад ургамалаа дайнда
сабшуван сэсэрлигтэй манай
үетэнине зэргешүүлжэ боло-
хо», - гэжэ Сергей Наровчатов
хэлэнэн байдаг. «Гурбан про-
цент» гэхэн Юлия Друнинагай
шүлэг бини. 1922-1924 онуудаар
түрэхэн фронтовигүүдий 3 про-
центын лэ амиды үлэхэн юм
гэжэ тэрэ шулэгэй эпиграфтэ
бэшээтэй. Ондоогоор хэлэбэл,
зуун сэргшэн бүхэнэй 97-ни-
ниин дайнай газарт алдалан
унаан байха.

Эсэгэнэр болон таабайнарайнгаа
шэн габяа тухай манай залуушуул
мартаха ёногүй. Арадай баатаршил-
га тухай тэрэ гайхамшагта үе сагай
гэршэнэр болохо бидэ, ветеранууд,
мартаха ёногүйбиди. Түүхэн барим-
тануудые зориута хазагайруулха
ушарнууд мүнөө олошороо.

Эрхүүдэ юридичесэ һургуулида
дайнай һүүлдэ һуржаа дүүргээд,
Эхирэд-Булагадай аймагтаа арадай
судягаар ажаллааб. Юристын мэр-
гэжэлтэй болохые үчинийн хүсэдэг
байгааб. Үшвэ һургуулида һуржаа
байха үедээ арадай сүүдээ оржо,
прокурор болон адвокадуудые
һонирхон шагнадаг бэлзийб. Тэдэн-
эй ажал намда ехэ һайшаагдаха.
Үнэн сэхье тэдэнэй хамгаалдагын,
илангаяа миний сэдьхэлдэ дүтэ
байха. Судьягаар ажаллаагаа гээш
бэлэн бэшэ, хэрэг үйлэ һайн гэгээр
үзөөд, хаража абаад, бүхы талын
хэлэхэн үг шагнажаа үзөөд, шийд-
хэбри гаргаха хэрэгтэй байгаа. Ехэл
харюусалгатай ажал гэжэ һанагша
һэм. Зургаан жэлэй туршада су-
дебийн системэд ажаллаад байхада-
дамни, Эхирэд-Булагадай партиин
райкомдын секретариар томилбо.
Хоёр жэл үнгэрээд байхада, гушан
мянгатаны тоодо Микоянай нэ-
рэмжтэ колхозые хүтэлбэрилхүм
туруулгэшээр намайе томилбо. Дай-
най һүүлдэ энэ ехэ харюусалгатай

хүндэ ажал байгаа. Хүдөө ажахье
һэргээхье өзээл бэрж, эрдэмтэй
зониие иимэ ажалда табижга бай-
гаа. Намайе залуу коммунист гээд,
эндэ томилён байгаа хо юм. Тэрэ
үе сагта партиин нэрэх хүндэ ехэ,
шиидэхэриене заабол бээлүүлэх
ёнотой юн. Тиггэж би 4 жэл соо
колхозий түрүүлэгшээр худэлэөб.
1955 ондо ВДНХ-гай худэлмэридэ
хабаадажа, «За освоение целинных
и залежных земель» гэхэн медальда
хүртөөб.

1973 оной априльдэ Усть-Ордын
буряад национальна округой про-
куророй орлогшоор томилогдооб,
хоёр жэл болоод – энэл округой
прокуророор томилогдооб. 12 жэл
худэлэөб, Буряадай АССР-эй Проку-
ратурада хамтын хинаалтын тарагай
начальнагай тушаалда хүртөөб.

1977 ондо Улаан-Үдэ хотын Про-
куратура байгуулдажа, эндэ 8 жэл
худэлэөб, наханайнгаа амаралтада
гарабаа. һүүлдээ республикин про-
куророй гүйлтийн Железнодоржно
районийн прокуророй түншлэгшээр
10 жэл худэлэөб. Хамта дээрээ
прокуратурын ажалда 35 жэл соо
ажаллааб. Прокуратурада ажаллаха
гээшэ даншье хүнгэн хэрэг бэшэ
юм. Олон тоото шалгалтанууд,
гомдолнууд, сүүдүүд... Прокуроры
ажал хэмжээ үзэх хэмжээн
байхагий. Зарим зон түмрээр юумэ
хэнэ, зарим зон шүлэг бэшэнэ, ой
модо отолно, гэр байра барина,
үвшентэниие аргалнаа. Харин бидэ?
Зохёено губди, ухаан бодолой ажал
хэнэ губди? һайн һайхание үүсчнэ
губди? Хүнэй үнэн сэхэдэ этигэдэг
тигээлэе бэхижүүлж, хуби заян-
дань оролсон, хуули хазагайруулан
зониие зүб харгыда оруулжын тулөө
оролдох гээшэ бэлэн бэшэ юм. Эндэ
прокуророй шангаа зан хэрэгтэй.
Прокурор хүн юумье зүбөөр шиний-
хээвээ оролдох, сэбэр сэдхэлтэй
байха ёнотой. Би олон тиим зоноор
ажаллааб. Дуй дуршэл тэрэ гэхээр
ерэшэдэггүй, байн байтараа бии
бодлог.

Үдэр хоногууд үнан шэнгээр
урдан, гушан жэл улуу шахуу энэ
ажал хээж ябааб. Пенсиid гараанаар
үнинэйб. Арадай ажахын элдэб
һаалбаринуудтаа ябаха хэрэгшье
гараа. Эльзэнэй, томилён лэ
газартан худэлхэдэ, оролдолго
гаргажа, хүсэ шадалаараа найнаар

ажаллахые оролдооб. Гүрэн минии
ажалые сэгнэжэ, хүндэтэ нэрэ
зэргэнүүдье олгоо.

Эсэг ороноо Хамгаалгын Агууех
дайнай I болон II шатын орденууда-
ар, «Стalingрады хамгаалнай
түлөө», «Германие илаанай
түлөө» медальнуудаар шагнагдааб.
РСФСР-эй габьяатаа юрист, Россииин
Федерациин прокуратурын хүндэтэ
худэлмэрилгэшэн гээшб.

Эсэг ороноо хамгаалгын Агууех дайнай 65 жэлэй ойн
хундэлэлдэ зориулагданаа ехэ
жагсаалда хабаадаанд жаргал-
тайб. Илалтын эн парада олон
тэдэхэн зон ерээ. Түбэй трибуна
нугааб. Намнаа гурбан метр зайда
Д.А.Медведев, В.В.Путин гэгшэд
нугааб. Ехэл гоё жагсаал болоо гээ
байна. Парадай болоноо һүүлдэ
бидэниие Кремлиин Ехэ Ордоной
Георгиевско залда урижаа абаашаа,
һүүлдэнэ бидэ президенттэй уулз-
жа, Монголий президенттэй хамта
дүрэ зурагаа ахуулаабди. Харааны
үзэхэн юумэн дүүрэн. Хөөрхөөр
юумэн бии.

**Наханьше ошожол бай-
на. Бүхы нахаараа зон соо
ажал хэжэ, золтой жаргал-
тай ябахандаа ехэ урматайб.**
Эгэл үнэтэй сэнтэй юумэнни
– хүүгэдн, аша, гушанарни.
Угым залгаха зон бии гэжэ
һанахада, урматай байдаг.
Энэ нахан соогоо арад зондоо
ажал хэжэ ябаханни юнхээш
сэнтэй.

Валерий ШАГДУРОВ.

БУУРАЛ АБГАЙН АЛТАН ҺУРГАЛНУУД

Эндэ эрьеэ наран гэжэ байдаг
ха юм. Гэхэтэй хамта манай
уевнхи шэнги залуу бэри хад-
амуудтаа баануулаад, тэсэхэ
байха мүнөө сагта үсөөхэн лэ
аабза. Залуу бүлэх эхиниэ эхы
абатаяа ажанхуудагтүй, үсөөн
харилсаад ажанхууха гэжэ орол-
дог болонхой. Түрэл гарал
тухай буряад заншал олон юм.
Али нээн тухай хөөрхүү.

ТҮРХЭМ БОЛОН ТҮРЭЛ ГА- РАЛ ТУХАЙ

Айл бүлэ болонон бүхээтэй хүн
эхнэр хоёрой өөр өөрийн түрэхэн
бүлэ түрхэм болоно. Гэбэшье буря-
адууд бэри болонон басаганай гэр-
тэхиний түрхэм гэдэг болонхой.

Түрхэм гээш энэ дэлхэй дээрээ
хүнэй бэөвье олгонон, түрэхэн хүн
гэхэн ухдатай: түрхэм аба, түрхэм
эхы гэхэн үгэнүүд үрин дулаанаар
дуулдадаг юм.

Наяа буунаан бэрийн түрүүшээр
гурбан удаа түрхэмэн айлшалуул-
ха заншал байха. Саашадаа олон ухи
хүүгэдтэй болохо, ажабайдалдаа
сулэгүй, харюусалганаа ехэ болохо,
үсөөн айлшалдаа боловшо бэлэй.

Буряадууд ухаа орохо сагнаа
эхилээд, эхы абаяа, аха зоноо хай-
харан

Билигма Ринчинова: "Абын үндэр үреэлээр бүтээн ажал тухайгаа"

**Дуулим алтан дэлхэй дээр
Дуулажал ябахаб, аbam.**

Оперно театрд дуушан Билигма РИНЧИНОВАГАЙ CD-диск нара харагжа, шагнагшадаа презентацидаа урижаа байна. Гурбан дискнээ бүридэхэн "Абын үндэр үреэлээр" гэхэн шэнэ дискдээ дуушан классическаа дуунуудхаа гадна арба гаран шэнэ буряад дуунуудые шагнагшадтаа бэлдээ гээд тэмдэглээ. Билигматаа суг тайлан дээрэ театрд залуу дуушад гарахаа: Аюна Базаргуруева, Намхайн Мунхзул, Мэргэн Санданов, Сультийн Дашишылов, мун Монголноо Нарангэрэлэй Ундрал дуушан ерхээ.

- **Билигма, өөрынгөө бага наанан тухай...**

- Би хадаа Зүдхэли нютагта Агын тойрого Тогтор хуасай омогий Ринчинэй Жамбалай 11 хүүгэдэй 8-дахи үринь гээшэб. Бага наандаа юрын буряад хүүгэдэл үндыхэнби - хотонойнгоо хүүгэдээр наадажа, урда хадаяа гаража, сэсэг түүхэбди, тибээ малтажа эдихэбди, Зүдхэли, Эрэзбэгэй горхонуудтаа умбахаш, тамаржа шадахагүй жараахайнүүд - жаргалтайгаар лэ өөдөө болононбди.

Бага наандаа хойши дуулаха дуратайб, хүүгэдэй сэсрэлийгэй тайлан дээр түрүүшүүнхиец дуулаан байхаб. Юрий Ирдынеевэй "Табан хурган" гээд дуу табан хүүгэд дуулахабди, би эгээл жааханийн хадаа бишыхан Шэгшүүдэй боложо дуулахаб.

- **Эжы абатны дууладаг һэн гү?**

- Эжы аба хоёрнай найхан хоолойтойшье haas, ехээр дуулажа байгаагүй. Намхаа ехээр дууладаг хүн байгаагүй ха, эжынни "Билигма, бу гүнгэныш даа, хашартай" гэгээ һэн. Би өөрөө мунёө басагаанаангаа гэртээ дуулажа ябахадань, эжынни зүб лэ хашараад хэлэдэг байгаа гэжэ бодогби.

- **Майн 18-да болохоёо байhan концертдэ танай бүlyн ансамбл Aghaa ерэжэ хabaадахань гэжэ дуулдаба. Танай ахай, агтай-наар, эгэшэ дүүнэр хуу дууладаг зон болон гээшэ гү?**

- Аба, эжын дамжуулжан хоолой байна гэжэ хэлэж болохо. Дууладаггүй хүн гэжэ манай бүлэдэ угы. Дарима гэжэ дүү басагамни хүгжэмэй училишидаа орохоёо ханаа һэн. Багшамни, Надежда Ка-заковна Петрова, дүү басагамни шагнаад, шамханаан хоолойтой байна гэжэ хэлээ. Энэ шэнэ дискдэ бидаа ахай агтайнаартаяа суг турбан буряад дуу дуулаабди. Мунёө болохоёо байhan концертдээ тэдэмни баа хабадахаа. Манай бүlyн арбаад зон тайлан дээрэ гараха.

- **Буряад дуу дуулаха дуратай гүт?**

- Буряад дуунда тон дуратайб. Юнцэдэ гэхэдэ, буряад хэлэн - миний түрэл хэлэн. Буряад дуу дуулахадаа, хоолойшье haas ондоохоноор, уянгтайгаар гарана гэжэ ханадагби. Түрэл хэлэндээ дуратайб, буряад номуудые олдоол haan, уншадагби.

- **Майн 18-да ерэхэн зон ямар дуунуудые шагнахаб?**

- Тогтолтодоо үнинэй бэлдэлгээ эхилэнхэйб.

Жамбалай Ринчин абынгаа мунхэ дурасхаалда зориулж гаргаан шэнэ бүтээлни гурбан дискнээ бүридэнэ. 1-дэхий диск сооны классическая дуунууд - аари, романсиуд. 2-дохи сооны мэдээжэй буряад дуунууд орохо: Б.Цырендашиевай, Ю. Ирдынеевэй, А.Андреевэй, Н. Дамирановай, Вл.Аюшеевэй, Вл.Пантаевай... 3-дахи дискэмни Монголой, Буряадийн композиторнуудай шэнэ буряад дуунуудхаа бүридэнэ: Базыр Цырендашиевай, Н.Жанцанноровой, Б.Шаравай, Б.Бальжинимаевай, Г. Баттулгын, Д.Сунраповагай, Баасандоржын, Э.Гармаевагай. Бидэ Н. Ундралтай болон Ольга Жигмитоватай суг хамта Далай ламын, Дара эхын магтаалнуудые дууланабди. Энэ ажал ябуулжа байхадаа, зориутаа Улаан-Баатар ошожо, буряад дуунуудаа Монголой оперно театрд симфоническая оркестртэй суг бэшэн байнаб. Харин классическая дуунуудаа дирижер Владимир Рыловтэй Москвагай Гостелерадиогий оркестртэй бэшээб.

- **Дискингээ нэрэ тайлбарилжүү үгэхэгүйт? "Абын үндэр үреэлээр"...**

- Дискээз бэлдэжэй байхаа үедэмни аbamни бурхандaa мордоо. 84-тэй абатаяа хоюулан "Аргалин дабаандан" гэжэ дуу дуулахаяа бэлдэжэй байгаабди. Дискинни бүтэхэе ехэл хүлеэгээ. Дуунда дуратай хадаа Агадамнай боложо байhan буряад дуунай концертнүүдье алдангүй ошожо харадаг байгаа. Тийгээд "Абын үнэртэй эрдэни" гэхэн дуу Монголой нэртэй композитор Бямбасүрэнэй Шаравтаа захиан байнаб, шүлэгын манай эндэ нютагжан яруу найрагша Болдын Батхүү бэшээ. Тийгээд лэ энэ дискээз «Абын үндэр үреэлээр» гэжэ нэрлээб - энэ диске, энэ концертые аbamни аргагүй хүлеэхэн юм.

Абамни, шадаа haas, Улаан-Үдэ ерэжэ, миини дууладаг опера шагнадаг байгаа. Нэгэ иимэ ушар болонон юм. Агадаа үнгэрдэг Л.Линховоиной мүрүсөөндэ 1999 ондо хабаадаан байнаб. Тэрэ үед сотово телефонууд гэжэ байгаагүй губ даа. Тийн конкурсдо ошоод лэ, хоёр дүү басагадтаяа уулзашооб: нэгэ дуумни Согто-Хангилнаа, нүгөө дуумни Зүдхэлийн эрэнхэй байбад. "Та турбанай түлөө нанаагаа зобожо, зурхэмни үбдэшоо", - гэжэ ехэ агтайнаартаяа гэжэ хэлээ һэн. Харин аbamни бүри ехээр нанаагаа зобонон байхаа.

- **Театрай оперонуудтаа гол дүрэнүүдье наадахаа гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Солист болохын талаа юун хэрэгтэйб?**

- Театрай гол дуушан болохын талаа ехэ эрмэлзэл хэрэгтэй. Залхуурангүй ажал хэхэ хэрэгтэй. Үшүүэ элүүр мэндэ бээтэй байхаа ёнотой. Нэгэ залхуураад, мунёө репетицидэ ошохогуйб гээд, үлэжэ болохогүй, шанга журам сахиха шухалаа.

- **Танай эгээл дуратай дурэ, рольнууд ямарнууд бэ?**

- Дж. Вердин "Травиата" гэжэ оперын Виолеттые дуулаха дуратайб. "Риголетто" гээд бааил Вердин спектакльда Джильдэе наададагби. Вердидэ адли композитор дэлхэй дээрэ байхагүй, иимэ уянгтага хүгжмэлдэйтэй оперонуудые бэшээ хүн түрэхэшье гэхэ аал даа гэжэ ханаахаар. Маркиан Фроловой "Энхэ-Булад баатар" оперын гол дүрэ Арюун Гоохоной дүрэ намдаа аргагүй дүтэ байгаа.

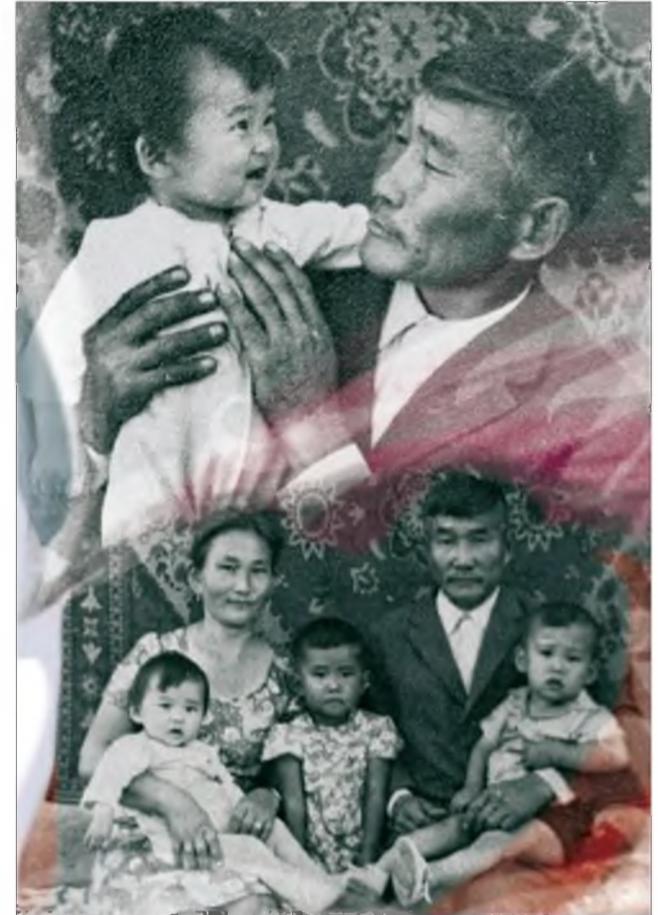
- **Намхайн Мунхзултай олон дуу дуэт боложо дуулаа гүт?**

- Ажал дээрээ сугтаа дуулаан спектакльнууд олон байхаа. Буряад дуунууд гэхэдэ, Ч.Павловай "Ингай захяа", Б.Цырендашиевай "Түрүүшүн дуран". Мунёөшье шэнэ диск соо Мунхзултай шэнэ дуунуудые дуулахади.

- **Болохоёо байhan концертдэтний хэд хабаадалсахаб?**

- Энэ үдэшэдэ театрдийн залуу артистнаа хабаадалсахаа: Аюна Базаргуруева, Ольга Жигмитова, Намхайн Мунхзул, Сультийн Дашишылов, Мэргэн Санданов, Нарангэрэлэй Ундрал (Монгол Улас), манай Ринчиновтэнэй бүlyн ансамбл. Россииин арадай зүжэгшэн Дарима Линховоин, мун Россииин Гүрэнэй шагналда хүртэгэш дирижер Владимир Рыловэй хүтэлбэри доро Оперо болон баладэй театрд симфоническая оркестр.

- **Дуушан Билигма Ринчиновада ямар хүсэл, эрмэлзэл байнаб?**

- Хүн бүхы нааараа залуу ябаха бэшэ. Тиймэхээ дуулажа дуургэхэдээ, багша болохоб гэжэ ханаадагби. Гоё хоолойтой буряад басагадтаа дуунай хэшэлнүүдье заагаад туршаха ханаатайб.

- **Танай багшанар хэд бэ?**

- Намдаа ехэй хайн багшанар тудалдаа гэжэ ханаагшаб. Түрүүшүмни багша Надежда Казаковна Петрова гээд буряад дуушадай эгээл ехэ багшанарай нэгэн. Тийхэдэ дуунай харгыда намайе оруулжнаа даадахи багшамни - Татьяна Бадмаажаповна Шайдагбаева, өөрөө бааил Надежда Казаковнагай шаби болоно. 2006 ондоо 2008 он болотор Москвада Галина Вишневскаягай "Центр оперного пения" ошожо, стажировко гарын байнаб. 2 жэлэй туршада Ирина Ивановна Масленниковатай ажаллааб. Энэ ехэ нэрэ солотой Россииин арадай артист, профессор, Москвагай консерваторийн багш, Ехэ театрд сопранын бүхы шухалдай рольнуудтаа наададаг байhan. Миний нуурахаа байхадаа, 91-тэй байгаа, наа болотор Москвагай консерваторидо багшалжа байнаа, бурхан болоо.

Мунёө театртаа Дарима Линховоиной хүдэлнэб. Манай театртаа ерэхэн бүхы дуушадые хүмүүжүүлжэ, гүргылбэд ябадаг багшамнай гээшэ. Мунёөшье гаражахаа байhan дискидэми хэдэ олон найхан буряад дуунуудые сугтаа бэшээбди, Москвагай студида орой нуури болотор. Дарима Лхасарановна наададаа, бинь дууланаб...

- **Монголорондо үнгэрэхэн Пүрэвдоржын мүрүсөөндэ Гран-при шагналда хүртэхэн байнат...**

- Тиймэ. 2004 он намдаа дуунай талаар ехэ амжлалттай жэл болоо. Үбэлын Бадма Балдаковой конкурсандо Гран-при шан бааил байнаб. Балдаковой романс дуулажа, дипломдошье хүртэхэнэ. Энэл жэл Буряадхамны гарбалтай баас хоолойтой, Москвагай Чайковский конкурсдо жюрийд үүдэлдэг байhan, Монголой арадай баатар, сугта Ц.Пүрэвдоржын романс, ааринуудай урилдаанд Улаан-Баатар ошожо, түрүүшүн нуури эзэлхэн байнаб. Тийхэдэ Пүрэвдорж гуай өөрөө мэндэ байгаа. Хадаг барихадамни, ордоор "Желаю удач" гэжэ хэлэх һэн.

- **Тоглолтынгоо урдаа буряад арад түмэндөө юу хэлэхээр байнаб?**

- Буряад зоной буряад дуугаа дуулажа ябахадаа, сэдхэхэльшье haas сэбэр ябаха гэжэ ханаанаб. Дуугаар олон үеийн зоной ханаа бодол дамжан ерэдэг гээшэ. Манай арад түмэн буряад хэлээзэ дэлгэрүүлжэ, нангинаар сахиха абаад ябаад наамнай, ехэл хайн байгаа.

- **Хайн даа, Билигма. Майн 18-да үдэшын 5 сагтаа Буряад Республикин арадай зүжэгшэн, Оперно театрд дуушан Билигма Ринчиновагай "Абын үндэр үреэлээр" гэхэн дискин нара харагданаар дэлгэгдэхэн дуунай концерт-наадандаа уншагшадаа уринаабди.**

Жанна Дымчикова.

“БУРЯАД ҮНЭН” ЗУНАЙ СПОРТЫН ХАҢА НЭЭБЭ

“БУРЯАД ҮНЭН” Хэблэлэй байшангай шаңда хүртэхын тула жэл бүхэндэ эмхидхэгдэдэг хүнгэн атлетикээр урилдаан заншалта ёхоороо майн 2-то үнгэрбэ.

Энэ эстафетэ 1946 оной майн 2-hoo эхи абана гэжэ һануулая. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнхаа бусаан мэргэжэлтэ бэшэ тамиршад Агууехэ Илалтада зориулан урилдаан байна. Тийн жэлэй ошоо тума тус хэмжээ ябуулга олон нүхэдтэй боложо, үргэн зоной дура буялагaa: бороо, сананице орог – хамаагүй, энэ үзэр нийислэл хотын ажануугшад ехэ багагүй “Буряад үнэнэй” урилдаанда хабаададаг.

Мунөө жэл Буряадтахи МВД-гэй дэмжэлгээр, эстафетын хары Сovedүүдэй талмайнаа Илалтын проспект хүртээр нунаагдаа. Занааруулалгын тусхай нургуулинуудай хумуухжэмлнүүд, дунда нургуулинуудай нурагшад, техниким, колледж болон дээдэ нургуулинуудай оюутад, предприятинууд болон эмхи зургаануудай суглуулагдамал командаанууд гүйлдээ. Бүхыдөө 70 гаран команда гэх гү, али 700 гаран хүн суглараа юм.

Нээлгын баяр ёхололдо “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай дарга Валерий Хартаев, “Буряад үнэн” сониной редактор Туяна Самбялова, Физичесэ культурын болон спортын талаар республиканска агентствын түрүү мэргэжэлтэн Федор Дарханов, хүнгэн атлетикээр гүрэнэй норигшо, уласхоорондын классай спортын мастер Геннадий Темников, РСДЮСШОР-ий дарга Цырен Цыдынжапов хабаадаа.

“Манай мэдээж легкоатледүүд – спортын габьяата мастернууд Павел Яковлев, Надежда Мироманова, Татьяна Позднякова болон элдэб жэлнүүдтэй дэлхэйн, Европын болон гүрэнэй чемпионууд болонон бусад тамиршад энэл эстафетэхээ эхилжэн юм, - гэж Геннадий Темников хэлээ. – Таанадай дунда ерээдүйн чемпионууд банал олдохо байха, юундэб гэхэд, спортын үргэн харгы нургуулиин үеүөө, имэл урилдаануудхаа эхилдэг”.

Дүнгүүд тухай хэлэбэл, нэн түрүүн тусхай болон 9 жэлэй нургуулинуудай нурагшад мүрүсэжэ, 28-дахи нургуулиин хүбүүд, басагад илалта туилаа.

Дунда нургуулинуудай басагадай 20 команда соохоо 42-дохи нургуули түрүүлээ, харин 22-дохи интернат-нургуули болон 32-дохи нургуули удаадахи нууринуудые эзэлээ. Харин 40-дэхи нургуулиин 9-дэхи классай нурагша Александра Палкина түрүүшүн шатада тон түргэн байж, тусхай шандаж хүртээ.

Хүбүүдэй 27 командын дунда 49-дэхи нургуули амжалта туйлаа, удаадахи шандай нууринуудые 65-дахи нургуулиин болон 14-дэхи гимназийн хүбүүд эзэлээ. Түрүүшүн шатада 18-дахи нургуулиин 10-дахи классай нурагша Егор Захаров шалгарлаа.

Эхнэрнүүдэй мүрүсөөнэй түрүүшүн шатада санашан, БГУ-гай химиин факультедэй 1-дэхи курсын оюутан Оксана Котыхова илалта туйлаа, эрэшүүлэй дунда – БГУ-гай физичесэ культурын, спортын болон аяншалгын факультедэй 4-дэхи курсын оюутан Роман Троценко.

Тиихэдэ Улаан-Үдын Түмэр харгын транспортын институтдай болон Буряадай Гүрэнэй университетдэй басагадайшиье, хүбүүдэйшие командаануудын тургуулээ. Предприятинуудай, эмхинүүдэй дунда Буряадтахи УФСИН-ай “Байкал” гээн тусхай томилогто танагай команда шүүгээ, 2-дохи нуури 5-дахи танкокаа бригадын түлөөлэгшэд эзэлээ.

67-дохи эстафетынай дүнгүүд имэл даа. Илагшадые амаршалаад, хабаадагшадта баяр баясхалангaa мэдүүлээд, ерэх жэлэй урилдаан-дамнай бүри олон команда мүрүсэхэгээ найданабди.

**Борис БАЛДАНОВ.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ** фото.

“АМАР САЙН” ГАСТРОЛЬДО ЕРЭБЭ

Дуу, хатарай «Амар сайн» гэхэн гүрэнэй үндэшэн театр Улаан-Үдэ хото гастрольдо ерэбэ. “Хабарай үдэшын баяр наадан” гэхэн концерт нааданда Агын артистнаар дуу, хатарай шэнэ найруулгануудые бэлдээ.

ТЕАТРАЙ МУНДЭЛНЭН ТҮҮХЭНЭЭ

ОРОЙДООЛ 22 жэлэй саанаа би болгогдоноон театр буряад арадай угай заншал даажуулагша болохо, Агын Буряадай округой үүлэд тэмдэг болонхой. Оло дахин театртай артистнаар буряад арадаа түлөөлжэ, Rossi гүрэнэй хотонуудаар болон хари гүрэнүүдээр гастрольдо ябахан. Мунөөдэр энэ театр үндэшэн арадай омогорхол болонхой, Убэр Байгалий хизаарай соёлыи баялиг гэжэ тодоронхой.

Уран найханай мэргэжэлтэ бэшэ коллективүүдэй харалганаудые эмхидхэдэг үе сагта энэ театр байгуулагдаа. Округой харалганд Ленинград хотоноо ерхэнж жюри шалгажа, театрые мэргэжэлтэ болгонон түүхэтэй. Энэ ансамблийн үндэшэн табигша, тэрэ үедэ Агын округой соёлыи управление даагша, Rossiin Федерациин соёлыи габьяата худэлмэрилэгшэ Baird Будаевич Мунжожаргалов гэблэ, алдуугүй. Театрай түрүүшүн директор Амур Жигмитов, уран найханай талаар хутэлбэрилэгшэ Gaalan Энхболд гээд томилогонон юм. Gaalan Энхболд мунөө болотороо театртаа ажаллана. Балетмайстерээр Владимир Дараев табигдаа бэлэй. Харин артистнаар гэхэдэ, уран найханай харалганд илагшад, эстрадна ба арадай дуунуудай конкурснуудай лауреадууд, СССР-эй арадай артист Lhasarан Linh хөвөнүүдийн нэрэмжээто вокалистнуудай конкурсадо илагша, хайн дуранай артистнаар гээд. Тэрэ үедэ haa мундэлнэн театртай ажалшад болон артистнаар мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ, бэлигээ мулижэ, нуралсал гарахан юм. Мэргэжэлтэ бэшэ артистнарые Mongol ороной бэлигтэй багшанар ерэж, дуу, хүгжэм, хатарта hurgaag. Tiiigэjэ бэлигтэй артистнарай мэргэжэл дээшэлүүлжэ, холо, ойрын газарнуудта, Rossi гүрэн дотор болон хари гүрэндэ мэдээжэ театр болонон юм. 2009 ондо гүрэнэй дуу, хатарай театр “Үндэшэн театр” гэхэн үндэр нэрэ зэртэдэ хүртөө.

ТЕАТРАЙ АМЖАЛТАНУУД

1993 ондо Буряад Республикин дэбисхэр дээрэ үнгэрэгдэхэн “Гэсериадада” “Амар сайн” ансамблийнхид түрүүшүнхиес хабаадаа. Тэндэ амжалаа түгэс хабаадаанай ашаар хойто жэлдэнь баал уригдаа бэлэй. 2000 ондо Улаан-Үдэдэ үнгэрэгдэхэн “Сагаан нарын” эстрадна дуунай харалганд “Амар сайн” ансамблийн театртай артистнаар эгээл түрүүшүнхиес хабаадаа. Харин театртай оркестр тэрэл жэлдэ Н. П. Будашкинай нэрэмжээто арадай хүгжэмтэ ансамблнууд болон оркестрүүдэй 10-дахи региональнаа конкурсын дипломантнууд болоо. Ансамблийн солистка Юона Дарижапова Францида болонон фестивалин “Арадай дуунай” номинацида Гран-при шүүхэн юм. 2001 ондо Москва хотодо үнгэрэн 1-дэхи Дельфийск наадануудаа ансамбл хабаадаа, Luvsanai Togo хүрэл медальда хүртөө, солистнаар Ц. Чернинова, Б. Балдандашиева гэгшэд дипло-

ва, Бальжима Цыбенова, Baird Тумуров болон бусадай нэрэ Буряад орондо мэдээжэ.

НЮДЭНЭЙ ШЭМЭГ-УРАН НУГАРХАЙ ХАТАРШАД

“Амар сайн” театртай байгуулагдахада, Монгол ороной Хэнтэйн аймагай “Хан Хэнтий” гэхэн ансамблийн артистнаар ехэх хубитаяа оруулжан гэжэ үшөө дахин тэмдэглэлтэй. Мун эндэ балетнэ таагыг даагша Владимир Дараев ехэх ажал ябуулжа, олон гоё найхан хатарнуудые табижа, амжалаа театраас асархан байна. Баха эндэ мунөө үеын хатарай талые хутэлбэрилэгшэ Bulad Балдандашиевай хатарай найруулганууд бүгэдэндэ найшаагдадаг. 2009 оной декабриин 23-да театртай балетнэ бүлэгтэ Кремльдэ үнгэрэн Президенттэй уулзалгадаа урихан юм. Тэндэ “Цам” хатар гүйсэдэжэ, олондо найшаагдадаа. Тэрэ гэхээр энэ хатар театртай омогорхол, танилцуулгын үүлдэ болонхой.

Театр монгол туургата арадуудай болон хойто зүгэй арадуудай, Инди, Испани болон бусад яхатанай хатарай түлэнүүдые хэрэглэн, элдэб һонин найруулгануудые табидаг юм.

Мунөө сагта театртай хатарша артистнууд гэблэ, Darima Darmaeva, Baatar болон Цыцыгма Черниновтэн, Bayarma Bayschaloan, Жаргалма Дамдинова, Саян Нацакдоржиев, Юлия Доржиева, Алексей Дымбрывлов, Мария Жалсанова болон бусад омогорхол болонхой.

ЦЫРЕГМА САМПИЛОВА.

И.Д.Кобзон Б.Ж.Дамдиновтай

Үян найхан хатар

«Балжан хатан» гэхэн зүжэгхөө хэхэг

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.10, 00.20 "ВЕСЬ ЭТОТ ДЖАЗ!"
12.20, 02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"
13.15 "ВЛАСТЬ ФАКТА"
13.55, 19.05 Д/С "ПУТЕШЕСТВИЯ ИЗ ЦЕНТРА ЗЕМЛИ"
14.50, 21.40 "ПОЛИГЛОТ". ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
15.35 Д/С "ИСПАНСКИЙ СЛЕД"
16.10 "КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!"
16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.50 СПЕКТАКЛЬ "МАРТИН ИДЕН"
18.00 Д/Ф "РОДОС. РЫЦАРСКИЙ ЗАМОК И ГОСПИТАЛЬ"
18.15 "КЛАССИКА И ДЖАЗ В "ЦАРИЦЫНО"
20.00 "КОНТИНЕНТ"
20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
21.00 "АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ"
22.25 Д/Ф "ПРАВОСЛАВИЕ В КИТАЕ"
23.10 "МАГИЯ КИНО"
23.55 "ИСТОРИЧЕСКИЕ ПУТЕШЕСТВИЯ ИВАНА ТОЛСТОГО"
00.50 Т/С "КОРОЛИ"
02.15 Л. БЕТХОВЕН. КОНЦЕРТ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО С ОРКЕСТРОМ №3
03.50 Д/Ф "ЭДГАР ПО"

АРИГ УС

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.35 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3". ПОГОДА
08.30, 14.00, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
09.00, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ". ПОГОДА
09.25 "ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ" (16+)
10.00 Х/Ф "ВАМПИРШИ"
12.00, 17.00 Т/С "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА" (16+)
13.00, 18.00 Т/С "ДЕФФЧОНКИ" (16+)
14.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)
14.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
15.30 "ДОМ-2. LIVE" (16+)
19.15 "АФИША" (16+)
20.00 Т/С "ИНТЕРНЫ" (16+)
21.00 Х/Ф "СТАРЫЙ" НОВЫЙ ГОД"
23.35 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 Х/Ф "БИТЛДЖУС"

ТИВИКОМ

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.05 "В ТЕМЕ" (16+)
07.35 "ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ"

(16+). ЗУРХАЙ
08.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ
08.30 "ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ" (16+)
09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
10.05 Д/Ф "ИСТОРИЯ БОЛЕЗНИ"
11.05 Т/С "КАК СКАЗАЛ ДЖИМ"
11.30 Д/Ф "5 ИСТОРИЙ"
12.05 Т/С "АДЬЮТАНТЫ ЛЮБВИ"
13.05 Х/Ф "МАКАРОВ"
15.05 Х/Ф "ОТРЯД СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ"
16.30 М/Ф
17.05 Д/Ф "КОНЕЦ СВЕТА"
18.00 Т/С "ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ"
19.00 "АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ"
(12+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С "ЧИСЛА"
21.00 "ПЯТЬ ИСТОРИЙ" (16+). ЗУРХАЙ
22.00 Т/С "ТАЙНЫ РАЗУМА"
23.30 "ТОП-МОДЕЛЬ" ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+)
01.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

07.30 М/С "КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ"
08.00 Т/С "6 КАДРОВ"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.30, 17.30, 18.30, 19.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
11.30 Т/С "ДУМАЙ КАК ЖЕНЩИНА" (16+)
12.30 Т/С "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
14.00 Х/Ф "ТРОЙНОЙ ФОРСАЖ. ТОКИЙСКИЙ ДРИФТ"
16.00 Т/С "ДАЁШЬ, МОЛОДЁЖЬ!"
17.00 "НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ" (16+)
20.00 Т/С "КУХНЯ" (16+)
21.00 Т/С "ДУМАЙ КАК ЖЕНЩИНА"
22.00 Х/Ф "ФОРСАЖ-4"
00.30 Т/С "ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО ВЗРЫВА"
01.20 Х/Ф "КОГДА ЗВОНИТ НЕЗНАКОМЕЦ"
03.00 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ" (16+)
20.30 Т/С "ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА"
23.30 "ПОСЛЕДНИЙ ГЕРОЙ"
01.25 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС" (0+)
02.30 Т/С "ЗАКОН И ПОРЯДОК"
03.30 ФУТБОЛ. ЛИГА ЕВРОПЫ УЕФА.
ФИНАЛ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
05.40 "ДИКИЙ МИР" (0+)
06.10 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Д/Ф "ВАЛЕРИЙ ХАРЛАМОВ"
08.00 "УТРО НА 5" (6+)
10.45, 16.00, 19.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
11.30, 13.30 Х/Ф "РОКИРОВКА В ДЛИННУЮ СТОРОНУ"
14.00 Х/Ф "СЛУЖИЛИ ДВА ТОВАРИЩА"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
18.00, 18.30 Д/С "ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ"
20.00, 20.30, 21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ"
21.30, 22.15, 23.25 Т/С "СЛЕД"
00.10 Х/Ф "ПЕРЕКРЕСТОК"
02.05, 03.15, 04.20, 05.35 Т/С "ВЕЧНЫЙ ЗОВ"

Четверг, 16**ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35, 14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10 "ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!"
13.50 "ДОБРОГО ЗДОРОВЬЯЦА!" С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 Д/С "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.20 Т/С "ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР"
17.10 "ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО" (16+)
18.00 "Я ПОДАЮ НА РАЗВОД" (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "АННА ГЕРМАН"
23.35 Д/Ф "ЗАМУЖ ЗА ПРИНЦА"
00.30 "ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ" (16+)
01.00 "НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
01.15 "НА НОЧЬ ГЛЯДЯ"
02.00 Х/Ф "ИЩУ ДРУГА НА КОНЕЦ СВЕТА"
04.00 КОНКУРС "ЕВРОВИДЕНИЕ-2013". ВТОРОЙ ПОЛУФИНАЛ. ПРЯМОЙ ЭФИР

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 "БАМБАХАЙ"
10.10 "БУРЯД ОРОН"
10.45 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30 "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)

КУЛЬТУРА

12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 20.40 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
13.50 "ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ" (12+)
14.50, 17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 "ЧУЖИЕ ТАЙНЫ. ВРЕМENA ГОДА" (12+)
16.35 Т/С "ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
18.45 Т/С "КАМЕНСКАЯ-6"
21.30 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
21.40 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
22.30 Т/С "ЛЮДМИЛА"
02.00 ВЕСТИ +

АРИГ УС

02.15 С. РАХМАНИНОВ. КОНЦЕРТ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО С ОРКЕСТРОМ №2
03.50 Д/Ф "АБУЛЬКАСИМ ФИРДОУСИ"
07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.35 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3" (12+). ПОГОДА
08.30, 14.00, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
09.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ"
10.00 Х/Ф "СТАРЫЙ" НОВЫЙ ГОД"
12.00, 17.00 Т/С "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА" (16+)
13.00, 18.00 Т/С "ДЕФФЧОНКИ" (16+)
14.15 "АФИША" (16+)
14.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
15.30 "ДОМ-2. LIVE" (16+)
19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ"
20.00 Т/С "ЧИСЛА"
21.00 "ПЯТЬ ИСТОРИЙ" (16+). ЗУРХАЙ
22.00 Т/С "ТАЙНЫ РАЗУМА"
23.30 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+)
01.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

ТИВИКОМ

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.05 "В ТЕМЕ" (16+)
07.35 "ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ"

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "ПЕРВАЯ КРОВЬ" (16+)
11.50 "ДО СУДА" (16+)
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.25 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.35 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ" (16+)
16.30, 19.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ" (16+)
11.50 "ДО СУДА" (16+)
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.25 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.35 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ" (16+)
16.30, 19.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ" (16+)
20.30, 00.35 Т/С "ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА"
00.15 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
01.35 "ДАЧНЫЙ ОТВЕТ" (0+)
02.40 "ЧУДО ТЕХНИКИ" (12+)
03.15 "ДИКИЙ МИР" (0+)
04.05 Т/С "ПРЕСТУПЛЕНИЕ БУДЕТ РАСКРЫТО"
06.00 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Д/Ф "КТО УБИЛ ТАЛЬКОВА"
08.00 "УТРО НА 5" (6+)
10.45, 16.00, 19.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
11.30, 13.30 Х/Ф "КРИМИНАЛЬНЫЙ КВАРТЕР"
13.45 Х/Ф "ПЕРЕКРЕСТОК"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
18.00, 18.30 Д/С "ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ"
20.00, 20.30, 21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ"
21.30, 22.10, 23.25 Т/С "СЛЕД"
00.10 Х/Ф "ЗА ПОСЛЕДНЕЙ ЧЕРТОЙ"
02.20 Х/Ф "СЛУЖИЛИ ДВА ТОВАРИЩА"
04.10 Х/Ф "ЛИЧНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НЕ ГАРАНТИРУЮ"
06.05 Д/Ф "ЭХО ВЕЧНОГО ЗОВА"

Пятница, 17**ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35, 14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10 "ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!"
13.50 "ДОБРОГО ЗДОРОВЬЯЦА!" С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 Д/С "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.20 Т/С "ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР"
17.10 "ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО" (16+)
18.00 "ЖДИ МЕНЯ"
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 "ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН"
20.50 "ПОЛЕ ЧУДЕС"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "АННА ГЕРМАН"
00.30 "ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ" (16+)
01.25 Х/Ф "ОДНАХДЫ В ИРЛАНДИИ"
03.15 Х/Ф "МОЙ КУЗЕН ВИННИ"
05.25 Д/Ф "ИРИНА КУПЧЕНКО. НЕОБЫКНОВЕННОЕ ЧУДО"
07.30 "САГАЙ СУУРЯН"
11.00, 16.40, 20.30, 00.20 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 20.40 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
13.50 "ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ" (12+)
14.50, 17.35

ТВ-программа

Суббота, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 X/F "КЛЮЧИ ОТ НЕБА"
08.35 "ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!"
09.20 М/Ф "ДЖЕЙК И ПИРАТЫ НЕТ-ЛАНДИИ"
09.45 М/С "СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ"
10.00 "УМНИЦЫ И УМНИКИ" (12+)
10.45 "СЛОВО ПАСТЫРЯ"
11.15 "СМАК" (12+)
11.55 "ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ"
13.15 Д/Ф "ДОБРО 5541"
14.20 "АБРАКАДАБРА" (16+)
16.00 НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ МОЯ"
16.10 X/F "ЛУЧШИЙ ДРУГ МОЕГО МУЖА"
18.00 Д/Ф "ДИНА ГАРИПОВА. НА ПУТИ К ФИНАЛУ"
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.15 "УГАДАЙ МЕЛОДИЮ"
19.55 "КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?"
21.00 "КУБ" (12+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.20 "СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ" (16+)
00.00 X/F "РОМЕО + ДЖУЛЬЕТТА"
02.20 X/F "ДЖЕК-ПОПРЫГУНЧИК"
04.00 КОНКУРС "ЕВРОВИДЕНИЕ-2013". ФИНАЛ. ПРЯМОЙ ЭФИР

«РОССИЯ»

05.40 X/F "ИСПЫТАТЕЛЬНЫЙ СРОК"
07.35 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
08.05 "ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ"
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.10, 15.20 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
09.20 "ВОЕННАЯ ПРОГРАММА"
09.50 "ПЛАНЕТА СОБАК"
10.25 "СУББОТНИК"
11.05 "БИЗНЕС-ВЕКТОР"
11.20 "УМНАЯ ШКОЛА БУРЯТИИ"

11.30 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ ЖИРИНОВСКОГО"
11.45 "РАНЕТ"
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.55 "ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ" (16+)
13.25, 15.30 X/F "НЕ ЖАЛЕЮ, НЕ ЗОВУ, НЕ ПЛАЧУ"
18.00 "СУББОТНИЙ ВЕЧЕР"
19.55 ШОУ "ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ"
21.00 ВЕСТИ В СУББОТУ
21.45 X/F "СИЛА ВЕРЫ"
01.45 X/F "ТИХИЙ ОМУТ"

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЫЮС"
11.00 "БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ"
11.35 X/F "ЖЕНИТЬБА"
13.10 "БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ"
14.00 Д/С "ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК"
14.30 X/F "ПОКА БЫТЬ ЧАСЫ"
15.45 Д/Ф "ЦИРК: БОЛЬ И РАДОСТЬ ПОГОДА"
16.15 Д/С "ПОСЛЕДНИЕ СВОБОДНЫЕ ЛЮДИ"
17.10 "ВСЛУХ". ПОЭЗИЯ СЕГОДНЯ
17.55 "БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ. ЯНИНА ЖЕЙМО И ЛЕОН ЖАННО"
18.35 "СМОТРИМ... ОБСУЖДАЕМ..."
20.25 "РОМАНТИКА РОМАНСА"
21.20 "БЕЛАЯ СТУДИЯ"
22.00 "БОЛЬШОЙ ДЖАЗ"
00.10 X/F "КОГДА ГАРРИ ВСТРЕТИЛ САЛЛИ"
01.50 Д/Ф "ВОССТАНАВЛИВАЯ ВЕЛИКОЛЕПИЕ РИМА: ВОЗРОЖДЕНИЕ И ДРЕВНИЕ СКУЛЬПТУРЫ"
02.45 М/Ф "ПАРАДОКСЫ В СТИЛЕ РОК"
02.55 "ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО"
03.25 "ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ" С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ

АРИГ УС

07.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПОГОДА (16+)
08.00 X/F "МАРИЦА"
09.10 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
09.30 "МУНГЭН СЭРГЭ" (16+). ПОГОДА

АРИГ УС

15.05, 02.55 Д/С "ЖИВАЯ ПРИРОДА ФРАНЦИИ"
16.00 "ЧТО ДЕЛАТЬ?"
16.45 "ГОС. АКАДЕМ. ВОРОНЕЖСКИЙ РУССКИЙ НАРОДНЫЙ ХОР. КОНЦЕРТ"
17.45 "КТО ТАМ..."
18.15 "НОЧЬ В МУЗЕЕ"
19.00 "КОНТЕКСТ"
19.40 X/F "ВАЛЕНТИН И ВАЛЕНТИНА"
21.05 "АНДРЕЮ ВОЗНЕСЕНСКОМУ ПОСВЯЩАЕТСЯ..." ВЕЧЕР В МОСКОВСКОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ДОМЕ МУЗЫКИ
22.55 Д/С "ПОДВОДНАЯ ИМПЕРИЯ"
23.40 X/F "ВОЛШЕБНАЯ ФЛЕЙТА"
02.05 Д/Ф "ВЕЛИЧИЕ РЕНЕССАНСА: ЮЛИЙ ВТОРОЙ И ДВА ВЕЛИКИХ ХУДОЖНИКА"
03.50 Д/Ф "ЭЗОП"

07.30 X/F "13 ПОРУЧЕНИЙ". "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ"
08.45 "ДАЧНЫЕ ИСТОРИИ". ПОГОДА (12+)

09.10 "МУНГЭН СЭРГЭ" (16+). ПОГОДА
09.30 "БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!" (12+)

09.50 "МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ" (12+)

10.00 "НА НОЧЬ ГЛЯДЯ" (16+)

11.00 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)

11.30 "ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА": "ФИНАЛ" (6+)

12.30 Д/Ф "ТАБЛЕТКИ СЧАСТЬЯ"

13.00 "ПЕРЕЗАГРУЗКА" (16+)

14.00 X/F "ГАРРИ ПОТТЕР И ДАРЫ СМЕРТИ". ЧАСТЬ 1

17.00 X/F "ЧЕРНИЛЬНОЕ СЕРДЦЕ"

18.55 "КОМЕДИ-КЛЛБ". ЛУЧШЕЕ (16+)

19.30 "ВСЯ БУРЯТИЯ" (16+). ПОГОДА

20.00 "ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ" (16+)

21.00 "ХОЛОДЯК" (16+)

22.30 "НАША RUSSIA" (16+)

23.00 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+). ПОГОДА

00.00 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА" (16+)

03.45 X/F "ТЕМНЫЙ ГОРОД"

16.00 "РАДАР-СПОРТ", (6+)

07.00 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+)

08.00 М/С "НОВАТОРЫ"

08.10, 16.50 М/Ф

09.00 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ" (12+)

09.30 "ПРОЕКТ "БОЛЬШАЯ СТРАНА" (16+). ЗУРХАЙ

10.00 "ПАРФЕНОВ" (12+)

11.00 "ШКОЛЬНОЕ ТВ" (6+)

11.30 Д/Ф "ПРОКЛЯТИЕ ВЕДЬМ"

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет

12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Буряад үнэн

9.05.2013

№ 18 (21917)

№18 (832)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

06.00 М/Ф "ЛИСА И ВОЛК" (0+), "НАШ ДРУГ ПИШИЧИТАЙ" (0+), "КАК ОСЛИК ГРУСТЬЮ ЗАБОЛЕЛ" (0+), "КОЗЛЕНКОК, КОТОРЫЙ СЧИТАЛ ДО ДЕСЯТИ" (0+), "НУ, ПОГОДИ!"

07.55 М/С "РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ" (6+)

08.10 "ВЕСЕЛОЕ ДИНОУТРО" (0+)

08.30, 16.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)

09.00 М/С "МАКС. ПРИКЛЮЧЕНИЯ НАЧИНАЮТСЯ" (6+)

09.30 М/С "ЗАВАДНЫЕ ИСТОРИИ" (6+)

10.00 "ДЕТИ ЗНАЮТ ТОЛК" (0+)

11.00 X/F "ПЕРВЫЙ РЫЦАРЬ"

13.30, 16.30 Т/С "ВОРОНИНЫ"

17.00 "КРЕАТИВНЫЙ КЛАСС" (12+)

18.00 Т/С "6 КАДРОВ"

18.10, 23.20 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕЙ"

19.10 М/Ф "ПРИНЦЕССА И ЛЯГУШКА"

21.00 X/F "ПЯТЫЙ ЭЛЕМЕНТ"

00.50 X/F "КЛИК. С ПУЛЬТОМ ПО ЖИЗНИ"

02.50 X/F "ПОДПОЛЬНАЯ ИМПЕРИЯ"

04.00 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

22.15 "РУССКИЕ СЕНСАЦИИ" (16+)

23.15 "ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!" (16+)

00.15 "ПУЧ СВЕТА" (16+)

04.45 "РЕАКЦИЯ ВАССЕРМАНА" (16+)

01.20 "ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ"

02.05 "Х/Ф "ПОДВОДНЫЕ КАМНИ"

04.00 Т/С "ПРЕСТУПЛЕНИЕ БУДЕТ РАСКРЫТО"

06.05 Д/С "КРЕМЛЕВСКИЕ ДЕТИ"

5 КАНАЛ

07.00 М/Ф (0+)

10.35 "ДЕНЬ АНГЕЛА" (0+)

11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"

11.10, 12.00, 14.20, 13.25, 14.05, 14.45, 15.30, 16.10, 17.00, 17.50, 18.35 Т/С "СЛЕД"

20.00 "ПРАВДА ЖИЗНИ". СПЕЦРЕПОРТАЖ (16+)

20.30, 21.20, 22.15, 23.15, 00.10 Т/С "ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА"

01.05 X/F "БЕЛАЯ СТРЕЛА"

03.05 X/F "ДЕЛА ДАВНО МИНУВШИХ ДНЕЙ"

05.05 X/F "ПОПУТНОГО ВЕТРА, "СИ-НЯЯ ПТИЦА"

ДТВ

06.00 X/F "РАЗРЕШИТЕ ТЕБЯ ПОЧЕЛОВАТЬ"

08.00 "ПОЛЕЗНОЕ УТРО" (0+)

08.30 М/Ф

09.00 Т/С "ВИОЛА ТАРАКАНОВА. В МИРЕ ПРЕСТУПНЫХ СТРАСТЕЙ-3"

11.30, 19.15 "ВЕСЕЛЬЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ" (16+)

14.00 "УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ" (16+)

14.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)

16.00 X/F "КАВКАЗСКАЯ РУЛЕТКА"

17.50 X/F "ДЕЗЕРТИР"

22.00, 04.50 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)

23.00 "+100500" (18+)

23.30 "СМЕШНО ДО БОЛИ" (16+)

00.00 "СЧАСТЛИВЫЙ КОНЕЦ" (16+)

УНГАРХЭН ЗҮҮН ЖЭЛЭЙ АГШАН ЗҮҮР

Цырендаша Доржиев 1912 ондо Мухар-Шэбэрэй аймагай Усть-Бар нютагта түрэхэн намтартай.
Тэрэ 1941 оной август нарада Эхэ ороноо хамгаалхаяа хайн дураараа дайнда мордоо юм.

Фронттоо эжүдээ эльзэхэн түрүүшүнгээ бэшэг соо тэрэ ингэжэ бэшбэхэн байдаг: "Фронтдо талаамни буруулаа. Намда буу, хоёр мори угээд, кухни руу эдээ хоол шэрэдэг болох ю гээ. Дурата-дургуйгээр энэ уялгаяа дүүргэжэ байтараа, нэгээтэ командиртас снайпер болох хүсэлээ мэдүүлээ. Тийгээ командирин гүйлтийн анхаржа, намайе стрелково роу оруулаа".

Ингэжэ Цырендаша Доржиевай дайшалхы үдэрнууд нубаряа юм.

1942 оной майн 3-да Симаново гэхэн үүрийн түлөө байлдаанд снайпер Доржиевай мэргэн номонууд дайсанай аяар 48 пулеметчик болон офицернуудые хороогоо, 2 адлагаш болон 10 ябаган сэрэгшье налгаагаа. Мун лэ энэл үдэр винтовкоороо "Мессершмит-109" гэхэн самолёт буудажа унагаагаа юм.

Нүхэр Доржиев фашистнарые хидаахаа гадна залуу снайпернуудые бэлдэдэг юн. Тийн полкын бүридэлдэ дайлалдахаа үедээ тэрэ 7 бэрхэ снайперые нургаа.

Баруун-хойнохи фронтын "За родину" гэхэн Улаан Армиин

СУУТА БУРЯАД СНАЙПЕР ДОРЖИЕВ

сонин 1942 оной июнин 10-да нюур хуудаандаа "Истреблай врага таң, как снайпер Доржиев" гэжэ нэрээй статья толилоо юн. Тэрээн соонь сута буряад мэргэнэй дайшалхы ажабайдалнаа хэхэгүүд үтгээ юм.

... Нэгэтэ үдэшэ орой Цырендашын блиндаж руугаа бусахадань, тэрэниие танигдаагүй уга нарин сэрэгш хүлэжэ байбаа. Тийн хармаан сооноо уршишан башаг гаргажа угээд, ингэжэ хэлээ:

- Петро Харлинский я. Маты из Харьковщины бегла що пиши стара... Хату германцы спалили. У хозяйства все чисто разбили. Дуже прошу научи!

- Чему? - гэжэ юуньше гэвьене ойлгоогүй Доржиев нурабаа.

- Стрелять без промаху. Снайперку винтовку трохи знаю. Бить гадов хочу!

- Слушаться меня будешь? - гэжэ Цырендаша уйдхар болон ур сухалдаа дарагданан хубуунхээ асууба.

- Та ще як буду!

- Зай, тилигэ haа ябаяа.

Тэдэхөрөй соогуур ябажа, Доржиев сэрэгшэд снайперай юрэнхы дүримуудые заахадаа, нютагтан болонон ушар тухай хөөрөө юм. Юубгэблэ, тэрэнэй 9-тэй байхада, эсэгэн хубуунхээ агууридаа абадаг болоо. Нэгэтэ ойнбо бусажа ябатараа, баабгайдаа бажуулгашан нютагайнгаа ангуушан Цыдыгтэй уулзаа юн. Тийхэдэ эсэгэн ингэжэ хэлээ бэлэй: "Цыдыгтэй аюултагт сагта сооноон мэгдэхэндээ баабгайнаа гэмлэлтээ. Агаахын тула тон шухалаа эрлилтэ гэхэдэ, доро зүрхэтэй байхаа хэрэгтэй. Бу ай, амитанай дутг болотор хүлээ. Яараа haа, тэрэнээшье алдааш, өөрөөшье хосоржо болохшо". Доржиев эн дүримые тон хайнаар хадуужаа абахыень сэрэгшэдэ захяа.

Үглөөгүүр тэдэ дахин ой ошобод. Гэнтэ Цырендаша Петрые татан зангаад, буудуун модоной саагуур шургашаба.

- Вон на той ели сидит немецкий снайпер, - гэжэ Харлинский да шэбэнээд, буугаа абажа, хэдэн секундын туршадаа мэргэлээд буудажархихадань, тээ санахи хасуури дээрээ немец унашбаа.

- Так як вы его скаженного побачили? - гэжэ Петр ехээр гайхаба.

- Ворона помогла. Вижу, хотела опуститься на ель. Потом шарахнулась в сторону. Значит, кого-то испугалась, - гэжэ Доржиев ойлгуулаа.

Иймэрхүү ушарнууд олон юм. Ушар бүхэнинь – эрэлхэг баатаршалга.

Цырендаша ямарьше үдэртэ "агнууридаа" гарахадаа, дайсанай хамар доогуур гэхээр ябажа ердэг бэлэй. Немецүүд хэдээ дахин тэрэниие налгаахаяа орлдоо гэшэб. Тээд Доржиев өөхэдэйн усадхадаа лэ байхаа.

Дайнай үедэ 11-дэхи армийн жолоошон байхан, удань Ярославска обласгин Некоузска районой КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Самарин "Советская Россия" сониной 1959 оной апрелин 2-ой дугаартай ингэжэ бэшбэхэн байдаг:

"нахчана "Советская Россия" сонин соо "Таежный солдат" гэхэн толилолго уншааб. Би баа Баруун-хойнохи фронтын гайхамшатаа снайпер Доржиев тухай мэдээнүүдээрээ хубаалдахаа хүсэлтэйб.

Доржиев олзобориин кооперацииин управлениин хүдэлмэрилэгшэдэй урда үгэ хэлжэй байна.

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

... 1942 оной зун Доржиевтай уулзаа хум. Бидэ, жолошод, тэрэниие яагаад буудадагаа харуулхыен дурадхабди. Тийхэдэмнай Доржиев холооююн лэ винтовкоор зуруурай хайрсаг, зэд мунгэ тудажа, бидэндие гайхуулаа.

Доржиевай нэгэл дахин буудаад, "Мессершмиттын" налгаахыен өөрүүнгээ нюдөөр хараан хум. һомонийн летчиые тудаан байгаа.

Снайпернууд дайсанай самолёдуудые буудана. 1943 он.

Совет снайпер, сержант Ц.Доржиев "агнууриингаа" газартай.

Ц.Доржиев олзобориин кооперацииин управлениин хүдэлмэрилэгшэдэй урда үгэ хэлжэй байна.

Цигэжэ эсэгыемни Доодо-Ивалгадаа нэрлэдэг байхан. Аюров Доржо Сундууевич 1917 ондо һүкаа үүрийндаа түрэхэн юм. Мунее энэ газарта хайр шулуу малтажа абадаг болонхой, мун хотын ажануугшад болон ивалгаархин эндэ үнанда ордог юм.

Эсэгэмни дайнай түрүүшүн үдэрнууддээ сэргэй албандаа татагдаа. Таахада, Украинаан фронт дээрэ дайлалдаа хаш, юубгэдэ, эсэгынгээ Киев хотын

МИНИИ ЭСЭГЭ АЮР-ДОРЖО

фашистнуудхаа сүлөөлхэн тухай хэлэхыен нанадагби.

Гадна тагнуулшан байхан гэжэ мэдэнбэ. Днепр мүрэндэе дайлалдан гаталхаа үедээ буу номоной аадар доро нютагайнгаа хүнтэй - Поселье үүрийн Дружинийтэй уулзанаанаа хөөрөө юн. Эсэгэмни Агууехэ Илалтын урдаханал дайндаа бусаа. Ехээр шархатаад, хүлээ тайруулжан. Улаан Одоной орденоор шагнагданхай, дугаарын - 910643. Тээд 15 жээлэй саанаа хайран эсэгынгээ энэ шагналые Доодо-Ивалгын нургуулиин музейд бэлэглэхыемни, тэрэниие үгы хэжэрхёо. Муное гансал орденоийн книжке үлэнхай.

Аргалуулжанайнгаа һүүлдээ эсэгэмни түрэл "Коминтерн" колхоздоо бусажа, хонишиноор, адуушинаар хүдэлжээ. Эмниг моридые нилээд үүргаа. Гэрэйнгээ газаа яналаа ехээ огород таридаг юн. Тэрэ үедэ хүнүүд балай юумэ ургуулдаггүй байхан хаа юм. Шангээ гэгшээр энээдэгийн ходол ойндом ородог. Намайгаа, одхон хүбүүгээ, протестэй баруун хүл дээрээ үүлгээдээ. Тэрэ үедэ нахалаараа гэжэгэнүүлжээ. Тэрэ үедэ нахалаа жаргалтай хүн үгы юн.

Танил талануудаар, нүхэдээр баян, хүндэ халдасатай байгаа. Эсэгтээ хото руу үбнээс худалдахаяа ошолсоходоо, харгыдаа нэгж жаа болоод лэ тогтолцоо һэмдээ гэжэ нахадагби - танилнуудын дайралдажа нахадагий, тийн эсэгэмни хүн бүхэнтэй хөөрэлдөөгүйдээ наанаанийн

амархагүй. Тийхэ мүртөө хэлэхиний ямар хурсаа юн бэ. Нэгэтэ колхозой түрүүлэгшэ Пурбо Нимаевич Лубсанов ингэжэ хэлээ: "Доржо, ши гэрээ ходо бүри ишиштишэн зөвдэгши. Тэрэшни наандаржа нахадахан". Үнэхээрөөшье, бидэ туруун Доодо-Ивалгадаа ажануудаг байхан аад, Нурселени зөвгөөд, удаань хөөргөө Доодо-Ивалга руугаа бусад, урагшахийшо нилээд нүүгээ бэлэйбди. Энээндэнь эсэгэмни ингэжэ харюусаа: "Үгүү юм ааб даа. Юундэ наандархаа юн. Зөөхэ бүримни шэн боложж байдаг юм". Үнэхээрөөшье, зөөхэ бүхэндээ гэрэйнгээ доодохи мононуудые хэлгэдэг байгаа.

Эсэгэмни украин, орд болон түрэл буряад дуунуудтаа ехэ дуратай юн. "Распрягайте, хлопцы, коней", "При лужке, лужке", "Эрбэд, эрбэд соохорхон" гэжэ дуунуудые дууладагын мунөөшье болотор элизэн нахадагдаг. Дайнай үед бүхы арадууд нэгэ бүлэ шэнгээр ажануудаг байгаа ха юм. Ородууд болон буряадууд, украинцууд болон узбэгүүд нэгэ дуу дуулажа, нэгэ эдээ эдикэ ябаа. Харин мунөөнэй скинхедүүд энээндие ойлгохо ухаагүй. Энэнь гэр бүлүүншье, нургуулииншье муу хүмүүжүүлгэхээ дулдьдана.

Эсэгэмни 1963 оной хабар нахаа бараа. Оройдоол 46-тай хүнэй зүрхэндийн тогтолцоо - дайнай хойшолон. Эжымны Сагаан-Дари Бадмаевна бүри залуугаар үгы, миний хоертой байхада, үбшэнхеэ

боложо, ами нахантаяа хахасаа юн. Хүнүүд, эхэ эсэгынгээ нэрые ёнотойгоор нэрлүүлжэ ябаял, хододоо нахаджа, хүндэлжэ ябаял. Эхэ, эсэгын лэ аша буянаар эн алтан дэлхэй дээрэ ябана ха юмбиidi.

В.АЮРОВ.

АЖАЛША ХҮНЭЙ АМБААР ДҮҮРЭН

Хорёод жэлэй саана агууехээ Совет орон бутаран һандараа һэн. Бууса буусаараа илгаран, арбаад тээшээ таараад түхинэжээ эхилнэн байгаа. Үймөө ехэтэй тэрэ сагта олон хон зон толгойгоо эрьејэ, ажабайдалынгаа зүб харгы шугамхаа хажуу тээгүүр гэшхээ. Зүгээр гансата зүб мүрөө олон онд ухамай һонор улад зон үсөөн бэшэ байгаа. Иимэ зоной тоодо Мархюева Дагмидма Шойжалсановна оролсонон юм. Совхозоо хубинингаа газар болон адууha малай хубаарида хүртэжэ, амаяраа үмсүүн ажахы – КФХ эмхидхээ бэлэй.

Булам нюотагхаа зуулжэ, дүрбэн модоной зайдын оршод Тоором гэжэ нэрэтий газарта буусаяа түхэрээд, үхэр малаа, хони ямаагаа үдхэжээ эхилнэн байна. Энээндээ гадуур хэдэн зуугаад гектар таряланай талмайнууд дээрэ шэнисэ, обос, ешмэн хабартай нуулгаад, намарай сагта хуряжай байгаа. Гадна малаа тэжэхээ шэмтэй ногоон зелёонко элбэгээр бэлдэдэг юм.

Үнгэрэн зуун жэлэй 1990-ээд онуудаар гүрэн түрэ соомнай юунэй болож байхые шүүжэ нанаад үзэхэдэ, зүрхэ сэдьхэл хүлгэдэг, хуухын үнэн арбайдаг хамаадаа. Үндэрхан гүрэнэй эд зөөрийн һэшхэл үнгэгүй аад, шуран бэрхэ улад, улай дээрэхи шононууд мэтэ арбан тээхээнь угзаран хазанаар дуулаа һэмнай даа. Үлэсхэлэн хоонон тэрэ сагта аргагүй тулгардаан арад зонноо абаралсаан хүнүүд гэхэдэ, худоогэймний үмсүүн ажалтан байгаа хамаадаа. Үнгэрэн тэдэниие үгын дээжээр магтахаа, тэдээндэ шагнал хайраа зуулгэхээ саг одоол ерээ бэшэ гү?

Д.Ш.Мархюевагай наанай намтарые Анаагай совхозой худэлмэришэнээр эхилээ һэн. Залуу басаган гэртэхинтээс сугтаа хамтын эхэ хонидыг харалсадаг байгаа. Гэртэхин тухайн тобош тэдигээр хэдэн үгнүүдийн хэлэхээ хэртгээ. Эсээн – дайнай болон ажалай ветеран Шойжалсан Гылыкович Мархюев бүхын наанаараа түрэл нюотагтаа адуушанаар, барилгашанаар, хонишиноор амжлалаа. Барилгашадай бригадир ябахадаа, колхозийн клуб, обиной хорой, нургуули гэхэ мтэй бодхолсонон юм. Совхозой эхэ хонидыг харуулхадаа,

зүүн хонин бүрихөө ерээд-зуу гаад хурьгадыг агадаг байгаа. Хуушанай коммунист, бүхын наанаараа гүрэн түрүнгөө үмзээ сэргэй болон ажалай жагсаалда үнэн сэхээр ябананайнгаа түлөө дайнай болон ажалай олон тоото медальнуудаар, мүн тоогий олон Хүндээлэй грамотануудаар шагнагданаан юм. Үндэр шагнануудай дундаа маршал Жуковай медаль бин. Д.Ш.Мархюевагай эжэ – Цыргема Цыбиковна Батуева бүхын наанаараа суг ажаллажа ябай. Энэ бүлэ долоон үхибуудыг хүмүүжүүлнэн байна. Мүнөө Цыргема Цыбиковна 84 наанаа хүрэнэйшье ha, гарваа хабсаараад нуудагтуу. Хүнжэл, шэрдэг, оймён, бээлэй гэхэ мтэй хониний ноноо нэхэжэл, оёжол нуудаг юм. Үбэлэй хүйтэнэй ханаа соо эжинь Улаан-Үдэ хотодо бага басаганайдаа байдал юм. Харин зуны зулги дулаахан сагаар эжинь ехэ басаганайдаа Булам нюотагаа ерэдэг.

Дагмидма Шойжалсановна 1974 ондо автомашинын жолошодой нургуули дүүргээд, Анаагай совхоздо, Хорин “Сельхозтехника” гэхэн нээдэлдэ ашаанай томо машинада хэдэн жэлдэ худэлнэн юм. Тийх сагта эхэнэр жолошон гээшэ нилэн хоморой үзэгдэл байнаа губ даа. Тиймэхээ гайханаан, нэлэхэн улад үсөөн бэшээр дайралдадаг һэн. Ямаршии эрэж жолошонноо юугээршье дутахагийгээр, хэндэшье мухоогөө үтгэнгүйгөөр энэ эхэнэр-жколошон худэлдэг байгаа. Энээндээ удаа 1979 ондо худеэ ажайын техникум дүүргээд, Анаагай совхоздо ветеринаараа ажаллаан юм. Булам нюотагтаа МТФ-энд бригадираа хэдэн жэлдэ худэлнэн байнаа. Эдэ бүхээ дээрэ дурсагданаан мэргэжэлнүүдийн Дагмидма Шойжалсановнадаа мүнөө аргагүй туяатай болонхой

байна ха юм. Үмсүнгөө зуугаад эбэртэ бодо мал, хони ямаадыг тэрэ өөрөө аргалдаг, тариадаг байна. Тийхэдэ талха таряанай ажал дээрэ Дагмидма Шойжалсановна баа өөрөө бусаднаа дутахагүй машинадашье, тракторташье, комбайндашье нуугаад худэлмэрилнэ ха юм.

Цыбижапов Очиржап Цыренович нүхэртээ табан үхибуудыг хулыен дүрөөдэ, гарынгын ганзагада хүргэнхэй. Арбан дүрбэн аша, зээнэртэй. Гурбан хүбүүдүүн – Осор, Гүрэ, Солбон гэгшэд гэр бүлэнүүдтээ, сүг гэртэхинтээ хамтаа ажал хэрэгүүдээ амжилттайгаар ябуулжа байдал. Тэдэ өөхэдийн пилораматай, тэндээ гэрэй тэбхэр modo, хабтагай хүрөөдэжээ гаргадаг юм. Анха түрүүн, хорин нэгэн жэлэй саана тэдэ Буламай нургуулиин котельнын гэр баряа һэн. Тийгээд лэ тэрэ гээнхэнхэй хойши нургуулиин түлээ үбэл бүхэндэ бэлдэжээ үгэдэг болонхой юм. Энээндээ гадна эгээл тэрэ үедэ багшанаар болон соёлыг худэлмэрилэгшэдэй байхаа хоёр байсан гэрнүүдье бариж үгээ һэн.

1990-ээд онуудай эхинхээ шажан мүргэл дахианаа хэрэгжээ эхилээ һэн бээз. Дагмидма Шойжалсановна Буддын шажанай дэлгэрхэ нангин хэрэгтэй ажхабтар ехэ хубитаяа орууланхай, оруулж байдал гэж онсолон тэмдэ-

глэх ёнотойбди. Энэ талаар энэ нүхэрэй ябуулдаг ажал хэрэгүүд тон үндэрөөр сэгнэгдэх дүүрэн эрхэтэй юм. Анаагай дасандыа ламанарай ажанууха гэрнүүдье Буламай, Анаа-Үртөөгэй, Улаан-Одоной болон Ульдэргүн зоной гүйлтийн барижка үгээнхэн байна. Гадна бээз угааха баанин гэрэй торхо сабшажа үгээнхэн. Булам нюотагы дүрбэн зүгнөөн тойроод байнаа обоо тахилгатай хада уулануудтаа бултандань энэ ажажынхид субаргануудыг болон бунхануудыг бодхонхой юм. Буян түгэлдэр наин ябадал хүнине үргэдэг ха юм даа. Харин муу ябадал дараадаг гэхэ. Эдэ бүхын барилгандыг Дагмидма Шойжалсановнагай үмсүүн ажахы өөхэднүүгээ хүсөөр лэ ябуулдаг байха юм. Тиймэхээ хүн бүхэнинь забнааргүйгээр залгаха, хагсахагуйгээр хабсарха онол шадабаритай уран дархан болонхой юм гээл, ямаршии алдуу гарахагүй. Ой модоной үсөөржэ байнаа тухай бултаа мэдэхбэд. Энээндээ уламжалаад, modo отолхо гэхэн зүбшөөл абаха гээшэ хүшэрхэн хэрэг болож байнаа. Ой тайгатай зэргэлээд ажануудаг зон гар хоонон үлэхээс наанана. Иимэ байдалые хамбаашаад, худоогэй поселенинүүдэй худэлмэрилэгшэд хуули буса ябадал хэдэг, зохишогүй гажа буруу эрилтэнүүдье табидаг

болонхой байна. Оронойнмай Президент В.В.Путин Улаан-Үдэ ерхэдээ, эдэ мэтын хуули буса ябадалнуудыг эрид буруушаажа, тэдэниие хорижо байнаа тухайгаа мэдүүлээ һэн.

Манай гүрэн түрэ ВТО-гий бодото гэшүүн болобо гээш. Энэ ушаргаа шалтаглажа, Бразили, Канадын үни заяндаа үүсэлгэдэхэн, хүрэнхэй, хатанхай хуушан мяхаа эдих болохомнай гээшэ гү гэхэ мэтээр наанаагаа зободог зон манай орондо олшоржо байна ха. Зүгээр Буряад ороной уладтаа энэ хабаатай бэшэ гээд хэлэхэ дуран хүрэн. Юундэб гэхэдээ, Д.Ш.Мархюева мэтэ худоогэй худэр ажалшан наин мяхаар бултыемнай гүйсэд хангаха дүүрэн аргатай ха юм.

Тоором гэжэ нюотагтаа Д.Ш.Мархюева дуратай ажалаа амжилттайгаар ябуулжан жаргалтай хүн байна. “Ажалша хүнэй амбаар дүүрэн” гэхэн арадаймай мэргэн үгнүүд Дагмидма Шойжалсановна Мархюевада, гэр бүлэдэнь сэх хабаатай.

Доржо ДАМБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Даша Баабайнгаа үбэртэ бодхогдонон Дамби-Чойдон субаргын дэргэдээ Д.Ш.Мархюева нагасынгаа Жаргал хүбүүнтэй. Шагдар зээтээ.

Габьяа ехэтэ сэргэшэ һамын Жамъяны Гончигто зорюулагдана

НАҢАЙНГАА НҮХЭРЭЙ ДУРАСХААЛДА

Хурьнэтэ алтан дэлхэй дээрэ Хүбүүн болож түрэлэйш, Хүндэтэ аба эжин буянаар Хүбүүн бэшэ хүдэржэжэ, Армиин албандаа мордойлоиш. Алтуурша Гитлерэй үүдхэнхэн Аюултаа дайндаа тулалдааш, Аба ороноо хамгаалсааш, Amitan зонийнгоо амгаланай түлөө Ами бээз гамнангүй, Улаан шунаа үргөөш! Аба эжингээ түрэхэн Аша туһын харюулааш! Зэбүүсэмэ муухай дайн Зүрхэндэши шунанхай, Зүүдэндээ “ура!” хашхардаг бэлэйш! Залиршагүй омогорхолнай болонхойш!

Хүлөө хүндөөр шархатааньшье ha, Хархис Японий тулалдахаар Хингаан үндэрэй дабалсалайш, Квантунай суута хүсэ ехэтэ Армиин сэргэшэдтэй тулалдажа, Сахилгаан шанга добтолгоор Сухарюулан намналсаан габьяатайш. Хоёр зүгэй фронт дээрэ Хүнгэн бэшэ Илалтые мандуулалсаан Гвардин сэргэшэй! Даиндаа дарагдажа эздэрхэн, Түрээн Хандын орондо Утэр хүрэхэмнай болтгой! Адисаар хангалаан, Аршаан булагаар дэбэрхэн, Сүмэ субаргаар дүүрэн, Сэсэг набшаар дэлгэрхэн Сэнгэмэ хайхан орондо Зүүдэндээ нийдэжээ ошоод ерэдэг бэлэйш!

Дайнай шархын хорон һүжэржэ, Жара наха хүрэнгүй, Жаргалаа дүүрэн, харамтай. Майн 9-нэй Илалтые Мандуулан баярлан байхадаа, Манааран халажа хүхихэдээ, Мандаа хөөрэдэг бэлэйш. Үржэн Хандын орондо Утэр хүрэхэмнай болтгой! Адисаар хангалаан, Аршаан булагаар дэбэрхэн, Сүмэ субаргаар дүүрэн, Сэсэг набшаар дэлгэрхэн Сэнгэмэ хайхан орондо Зүүдэндээ нийдэжээ ошоод ерэдэг бэлэйш.

Яларма алтан аршаанаар яаран байжа Сонимий Орой дээрхэнээм адхажа, яналаханаар угааба намаяа Гэж зүүдэлээд, гурба хоноод байхадаа, Гүнзэгүй мүнхөөр нойрсолойш. Гунигта дарагдажа гансаар дабашье, Гвардиин сэргэшэ, шинингээ габьяа, аша буянаарши Гүрэнэй тэдхэмжэ болон, Аха дүүгэй, анда нүхэдэй тува, Амгаланиие үршөөгөө! Жара наха хүрөшьгүй ha, бага хүдэлжэ,

Ехэ хэрэг бутээгээш Олон дабаа гаталааш: Үйлын үриин тоосоогоор Үржэндээ түрэхэнш лабтай. Үндэр амарлингыэ эдлэж, үнэн мүнхэ болтгой! Алтан дэлхэнжин жама ёхор Буянтаа аба эжин бүлэдэ Бэри болонон заяатай, Бурхан номоо тахиж, бодиин шугалгаан хуряажа, Бүгэдийн түнхэе бүтээхэ хүсэлэнтэй! Хүндэлэн дурсагша бурюуха хубдууд үгай ГУРОБАЗАРАЙ Цымжит.

АЖАБАЙДАЛАА ЗҮБӨӨР ЗОХЁОХОО ҺАНАБАЛ

Мэдээжэ дууриска үдаган Валентина Балдахинова Амгалан Батын нүхэртээ хамта «Энэрхы сэдыхэлэй элшэ» («Жить как предки») гэжэ шэнэ ном һаяхана хэблүүлжэ гаргаба.

Ажабайдалаа зүбөөр зохёохын тута юунхээ һэргылхэб, Эх орондоо, эхы абадаа, түрэл садандад ямаргаар хандахаб, бээз, сэдыхэлээ яагаад ариун сэбрэрээр абажа ябахаб гэх мэтэн асуудалнууд авторнууд үерынгөө харюу үгэнэ. Олон зондо эрилтэй байхын тута ород оршуулгатайгаар номоо хэблүүлээ. «Заяата заншалаа сахия» гэхэн бүлэгтэ «Угай түүх тухай», «Хүний наан тухай», «Нэрэ үгэх ёго тухай», «Элүүр энхы сахиха жама ёх», «Хэлэ бэшэг тухай», «Ёх заншал тухай», «Мэндэшлэх гурим тухай», «Бэлэг бариха гурим тухай», «Хадагаар золгоо заншал тухай», «Мүнгэнэй заяе гомдооонгүй ябаха тухай», «Бөө мургэл тухай» танилсахаар. Жэнхэн буряд хэлэн дээрэх хамаг зоной ойлгоо бэрштэй. Танай анхаралда «Мүнгэнэй заяе гомдооонгүй ябаха тухай» бүлэгтэ нэгэх хэхэг дурдадхая.

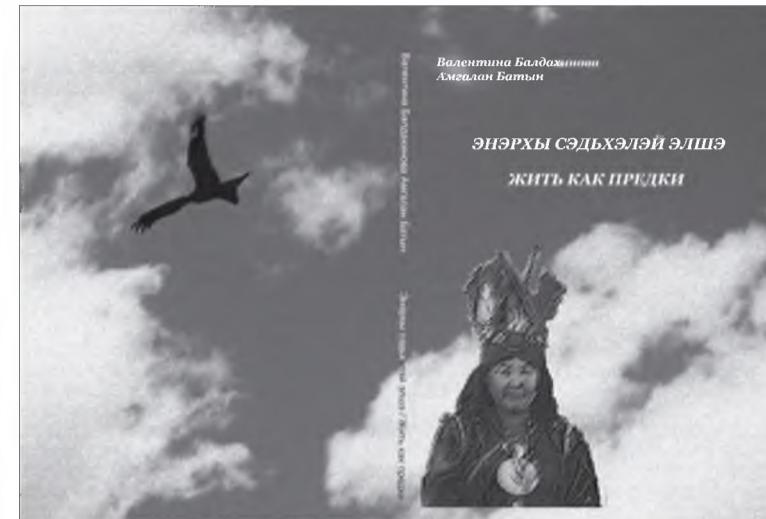
Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

Буряд зон эртын сагхаа эхи-блээд, дабаан дээрэ, харгын барисада, бурхан тахилдаа, сүм дуган, субарга тахилгадаа, тайлган тахихадаа, зэд мунгэ, эдээ, будаа үргэлж гуримтай байхан гээш. Энэ хадаа вөртэнь байхан үнэ сэнтэй зүйлөө үргэдэг заншал байгаа. Аян замдаа, ажал хэрэгтээ, ажамидаарлдаа хайн байхын тулөө дээдэ тэнгэридэ, бурхадта, харгы замай барисада үргэдэг үргэл хя юм. Үргэхэн үргэл бүхэн хүн амитанай туын тулада байха ёнотой бши. Эдээ хоолой дээжээ үргэбэл, шубуу шонхор, ан амитад абажа эдихэж эштэйт. Мүнгэн үргэл тэндээ үлэдэг хя юм. Энэ мүнгэн үргэл тэндээ үргэгдөөд байха бэшэ, хүнэй туңада ошоо ёнотой гэжэхананаб. Тиймэхээ эндэ зохиодор

оролдолго хэхэ хэрэгтэй байна. Дүрбэн хабтагай дуталдаа һэн гү даа, тэбхитэр хадаад, го-ёр үргэлэдэд, харгы зам, дабаан гүбээгэй бариса, сүм, дуган, субарга, тахил тайлганай газартай табяд, тэндэ мунгэн үргэлөө хэхэ нураха хэрэгтэй.

Үргэх, хаяха гэхэ хоёр угын удхье абаад үзэе. Хайн байхын тута тэнгэри, бурхадтаа зальбаржа, эдэй дээжэ болгожо, мүнгөө зориулагдана газартай табихын үргэх гэхэ хэлэнэ.

Зориулагдана газар гээшмийн тэндэ табигдана хайрсаг, тэбшье хэлэнэ хя юм. Эндэ ню-тагай уран дархашуул, эрхэтэд, сүм дуганай ламанар оролдолго хэхэ ёнотой. Энэ зориулагдана газархаа өөрэ газар, хада, шулуун дээрэ табиха, ябадал дун-

даа үргэбди гээд шэдэхэ бүхын үйлэдэль хаяха гэхэ ойлгоо хэрэгтэй. Энэ хадаа имагтал мунгэн үргэлэй удаа тухай хэлэнэб. Харин эдээ хоолой зүйл, таряа, будаа үргэхэд, шубууд, амитад эдижэ баярлана хя юм. Аян замдаа ябахадаа, улаа үхаа, дабаа гүбээ, харгын барисада үргэх таряа будаа абажа ябад үргэдэг болоо ha, эгээл таарамжатай гээд һанагдана.

Мунөө уедэ харгы зам, дабаанай бариса дээрэ хаяхан мунгэ суглуулдаг зон олон болоо. Эндэ хадаа хаяханшице, тинн суглуулж абаан хунийншие нэгэ адли нүгэл абана хя юм. Энэ нүгэлнөө болохо, хүн гэнэ усалдаа (аварида) орохо, ажал хэрэгтийн бутарха, бүтэхэ юмэнниийн бутэхгүй болоно. Энэ ушарые хайн ойлгоо, хадуужа абажа хэрэгтэй.

Уулын дабаан, харгын бариса, сум дуган болоод субаргын хажуугаар хаягдана мунгэн со-охортожо, тэрэ мунгэн дээгүүрээ хүн зон гэшхэжэ ябана. Энэ хадаа гурэн түрүнгөө мунгэн тэмдэгтэ үйлдэе даража, доромжко байна хя юмби. Харин тиихэдэ сум, дуган, субаргын хажуудаа үргэл суглуулгада зориулж хайрсагууд табяатай, тодхоотай байдаг зан тон зохиц бши. Тэндэ мунгэн үргэлөө үргэжэ нураха шухала байна. Эндэ хүн бүрийн өөхэдэн оролдолго ехэ түнхэдэй байна. Үри хуугэдтээ заажа нурагха хэрэгтэй. Эндэ үргэгдэхэн мунгэн зүб харгыда орохо, хүн зоной туын тулада зориулагдаа ha, хайн байгаа. Энэ талаар сум, дуган дасанай санаартан ехэ ажал ябуулна. Гэ-

бэшье, хaa хаанагуй иимэ гурим нэбтэрүүлэгдээд байна гэхын арагуу.

Юумэн бүхэндэ эхи, адаг гэжэ байдаг. Саарлан мүнгэндэ баа үбэр тала, ара тала гээд байдаг. Мүнгэн үргэл хүндэ барихадаа, урдан табихадаа, зүб табиха ехэ шухала. Саарлан мүнгэнэй бүүдэг талань дотор, тодо талань ара тала болоно хя юм. Тиймэхээ хүндэ бэлэг барихадаа, үргэл табихадаа, дотор талын дээшэн харуулжа дэлгээд, зүб талаарнь табиха ёнотой. Зүб тала гээшэн мүнгэнэй тооеен үргэх, табиха тала руу харуулжа табихын хэлэнэ. Саарлан мүнгэе үнгэнгүй, урингүй, хэбтэшэ (кошелек) соогоо тоо тоогоорын нэгэ талаа руу харуулжа хадагалаад ябажа хэрэгтэй.

Мүнгэнэй заяа гэхэн ойлгосо бии. Мүнгэнэй заяа гомдооонгүй, хайрлажа ябажа ha, баймгаа мүнгэтэй, баян, элбэг дэлбэг болохо жэшээтэй. Саарлан мүнгэе хайша хэрэгхэн бажуужа нугалаад, халаандаа шэээд ябажа ha, мүнгэнэй заяа гомдодог гэлсэдэг.

Мүнгэтэй байхын тулада мүнгөе гамнажа, хайрлажа, элдэб гэмтэл ушаруулангүй ябажа ёнотой. Игэжэ хүн бүхэн мүнгэтэй зүб харилсаад ябажа ha, манай ажамидаарлда ехэ нэмэри түнхэдэй байха hэн.

**В.БАЛДАХИНОВА,
А.БАТЫН**

«Энэрхы сэдыхэлэй элшэ»
номоо абтаба.

Шэнэ ном

Бадма-Ханда Будуевагай сэдыхэлэй уларил

Бадма-Ханда Лхамаевна Будуевагай «Үнэн байдалаа сэгнэе!» гэхэн шэнэ ном урдамни. Энээнхээ урид «Нүхэдтөө» (2011), «Сэдыхэлэй уларил» (2012) номуудын «Бэлиг» хэблэлээр гаранан байна.

Үрэ зүрхын хулгэхээн бодолнуудаа нугархай зөөлэн эхэ хэлэн дээрэ зэдэлүүлхэдэн, Агын сэсэгтэ талаа шүлэгүүд сооин анхилаадхиан мэтэ:

Талын үнгүүн сэсэгүүд соо

**Талаан, баяр, сэдыхэл дуурэн
Хүльбэрээд, хүчеэд ябахадам,**

Хухаран нэгненийншье ганхаагүй...

(Нүхэдтөө. -Н.13)

Бага балшар наанай дурсалгандууд соо хулээш широйдонон Хара-Шэбэр нютагай хотогор сэлгээн нуга, элдин сагаан талын арсаан булагууд, тахилгатаа Ноён Улаа үлэнхэй. Ухибүүн наанайнгаа нюдөөр энэ дэлхэйн гайхамшаг үзэхэлэниие харааар, адаглан гайханаар ябаниниин жэгтэй:

Бааханайм амгалан юртэмсын

Үзэхэлэнгүүдийн намтаяа:

Бударан бууhan саһанай

Мүшэхэн бүхэлнийн гайхуулнаар...

Эндүүгүйхэн зурлаатай,

Ондо ондоо хэбтэйхэн,

Үнгэрхэн жэлнүүдэй эршэдэ
Үдэр бүри мулигдэхэн бодолнууд
Мандаа ганса сэнтэй гү, али
Ургажа ябаниан үетэндэ
Үнэн байдалай нурагал гү?

Үнгэрхэн нээ мартангүй,
Үнэн байдалаа сэгнэе.

Угаа, ёхoo алдангүй,

Урагшатай хүгжэ!

Түрэлхи буряд хэлмэни
Түбэнгийн шадал мэдүүлэн,
Аялганийн үбарили нугархай
зөвлэхэнээр

Агтын түбэрөөндэх хүгжэм болго.

Элинсэгэйм эдлэхэн

Элдин сагаан дайдаар

Сууряатан зэдэлхэн шэдитэ абыан!

Эрбэгэрхэн набшаадай угалза-
Энэ дэлхэйн шэмэг гээд,

Оло дахин найшаагааб. (Нүхэдтөө. - Н.14)

Жэлэй дүрбэн саг, Эх Байгаалийн элдэбээр эрьен хубилдаг уларил, сагай зогсошгий гүйдэлэй хатуу эрэх соо үнгэржэ байхан хүнэй наан - эдэн тухай шүлэгшын бодолнууд жэхэ ялагар нүхнэн мэтээр зохёолнууд сооин таранхай.

Сагай түргэн гүйдэлдэ

Сүхэрнэгүйб ордоошиб:

Шэрүүн бороо, шуурга нахин

Шэрбээд, шэмхээд үнгэрнэ.

Харин гансал

Сагай зүрхэндэм үлөөхэн

Сараа, норьбоны шэмшэрэ.

«Сэдыхэлэй уларил” гэхэн гаршагтай шүлэг бурядад поэзинин заншалтаа ёхые – хүнэй Эхэ Байгаалитая хүйнхөрөө холбоотой байхын зураглаха зан заршамые баримталан бэшэгдэхэн гээд һанагдана. Бүрхэг тэнгэрийн шааян оронон хураа бороон поэдэй сэдыхэлэй сэлмээжэрхин:

...Сэдыхэлэй сэлмээхэн хура

Сайрана, хүхэрнэ, замханагүй.

Шааяг, шангадаг аргагүйгээр –

Шүхэр манине абарха...

Байгаалиин жама ёхо хүнэй наанай ябасада, хуби

заянайн эрье сэдэ нүлөөлдэг байхын поэт анхаран зу-

рагланы:

Юрын бороон үдэрхее

Юумэн бүхэн эхитэй.

Зориондоо хүрэхэд досоомнай

Наран гараад, жаргуулдаг.

Сагай уларилай үзэгэлнүүдье хүнэй абары зангай хубилжа байдаг ушартай зэрэгсүүлхэн дүрбэн муртэй

шүлэгүүд олон. Жэшээлхэдэ:

Үбэлдөө гэнтэ игаагаашье ha,

Үүлэтээд бордонохон гайхалгүй, -

Үелөөд, зугаалаад ябатараа,

Нонёо буурадагын гайхалтай.

Наранай туяа сэхэ аад,

Наадан нолонготохон гоё лэ.

Наанай харгы орёхон аад,

Налгайгаар үдэрынэ эхилнэ лэ

АЗУМАРЮУ С.ТОДБИЛЭГ ДЭЭД ЗИНДААНД

• Электрон хувилбар
ЯПОНЫ Сүмогийн холбооноос тавдугаар сарын 12-нд Токио хотноо эхлэх Зуны тэмцээний банцуу кэг энэ сарын 25-нд зарлалаа. Екозуна Хакуухо хоёр тэмцээний дараа дахин Зүүн жигүүрийг манлайлах боллоо. Хакуухо хамгийн сүүлд 2011 оны есдүгээр сарын тэмцээнд Токио хотноо түрүүлж байсан бөгөөд “Токиод түрүүлээгүй удааж байна шүү. Энэ тэмцээнд заавал түрүүлмээр байна. Одоо ганц түрүүлэхэд их аварга Асашёорюүгийн 25 түрүүтэй тэнцэх гэж байгаа. Зуны тэмцээнд энэ их аваргатай зэрэгцэж чадахын төлөө зүтгэх болно” гэж сэтгүүлчдэд ярьсан байна. Энэ тэмцээнээс Монголын бөх Азумарюу макүучи зиндаанд дэвшлээ.

AЗУМАРЮУ Монголоос төрсөн 17, гадаадын 38 дахь макүучи зиндааны бөх болж байна. Энэ сарын 26-нд хэвлэлийн бага хурал хийлгэсэн Азумарюу “Дээд зиндааны бөхчүүлийн хараад атаархдаг, шүтэн биширдэй байсан. Энэ жилдээ баатж макүучид орох зорилт тавьж байсан маань биелсэнд их баяртай байна. Кёкутэнхо ах шиг олон жил барилдмаар байна” гэж ярилаа. Манай бөх Тамаваши жүүрэйд унаж, Кёкушюухо дахин макүучид орсноор Зуны тэмцээнд макүучид Монголын 8 бөх барилдана. Кёкушюухо найман тэмцээний дараа дахин дээд зиндаанд орж байна. Энэ хооронд тэрбээр макүшита зиндаанд хүртэл унаад байлаа. Мөн “Ойтаказэ” дэвжээний Монголын бөх Чимэдрэгзэнгийн Шижирбаяр тавдугаар сараас эхлэн жонокучи зиндаанд Дайшэхэг нэрээр барилдана. Тэрбээр гуравдугаар сараас барилдах байсан боловч ажлын визний асуудлаас болж хойшилсон юм.

Ингэснээр мэргэжлийн сүмод Монголын 28 бөх барилдах боллоо. Азумарюу С.Тодбилэг Таманой дэвжээ. 192 см, 143 кг. 1987 оны тавдугаар сарын 12-нд Улаанбаатар хотод төрсөн. Алдарт озэки Точизумагийн төрүүлсэн гурав дахь дээд зиндааны шавьнь. Азумарюу 2002 оноос их аварга Асашёорюүгийн сурч байсан Мэйтоку сургуульд суралцан, 2006 онд Кюшюүгийн мэдээлэл, технологийн дээд сургуульд элсэн орсон. 2008 онд Баруун Японы оюутны аварга шалгаруулах сонирхогчын сүмогийн мөнгөн медаль хүртсэн.

Гуравдугаар дамжаанаасаа сургуулиа орхин 2008 онд мэргэжлийн сүмод оржээ. Кюшюүгийн мэдээлэл, технологийн дээд сургуулиас төрсөн анхны дээд зиндааны бөх.

Зуны тэмцээнээс манай Азумарюүгээс гадна 20 настай Чиёоотори, Харууфукигийн дэвжээний Хомарэфуки, Хакуухогийн дэвжээний Дайхих нар анх удаагаа дээд зиндаанд барилдана. Болгар арслан Котоошуу 44 тэмцээнд озэки цолтой барилдаж байгаа нь түүхэнд 4-т бичигдэж байна. Гэхдээ тэрбээр Зуны тэмцээнд арслан цолоо алдах аюулд ороод байгаа бөгөөд нийтдээ зургаа дахь удаагаа кадобан болж байгаа юм. “Хаккаку” дэвжээний Окиноуми анх удаагаа комусуби цолтой барилдана. Шиманэ мужаас 121 жилин дараа дахин комусуби бөх төрж байгаа тул тус мужинхан тавдугаар сарын тэмцээний үеэр Токиод түүнийг дэмжих жуулчлалын аялал зохион байгуулахаар бэлтгэж байна.

Окиноумигийн төрсөн нутаг Окиноуми хотод өглөөний есэн цагаас эхлэн радио, телевизээр комусуби болсон мэдээг нь цацан, төв талбайдас том самбарт баяр хүргэсэн мэндчилгээ хадгээ. Хаврын тэмцээнд түүнийг авсан дайчин барилдааны шагналын цомыг хотын албан газруудаар аялуулах зэрэг арга хэмжээ авч байгаа нь эгээ л манайхтай ижил мэт. Окиноуми сэтгүүлчдэд “Одоонос эхлэн маэгашира цолтнуудад унах эрхгүй боллоо. Зуны тэмцээнд доод тал нь 10 ялах зорилготой. Чадах эсэхээ мэдэхгүй ч хичээх болно” гэж ярьсан байна.

ЗУНЫ ТЭМЦЭЭНИЙ БАНЦҮКЭ

Зүүн Хакуухо	Ёкозуна Озэки	Баруун Харууфуки Какүрүү
Кисэносато	Озэки	Котоошуу
Котошёогику	Озэки	Баруто
Гоёйдо	Сэкиваа	Окиноуми
Точиоозан	Комусуби	Аминишики
Миёогирию	Маэгашира	Точиношин
Китатайки	2	Аран
Такарафуки	3	Тоёношима
Аойяма	4	Такаясу
Шёхохозан	5	Такэкээ
Ёшиказэ	6	Жёокорюу
Фужиазумы	7	Саданофуки
Токитэнху	8	Иккай
Кёкутэнхо	9	Тоёохиби
Чиётайрию	10	Гагамару
Шётэнро	11	Кёкушуюху
Ваканосато	12	Масунояма
Дайдо	13	Чиёоотори
Кайсай	14	Хомарэфуки
Чиёонокуни	15	Дайхих
Азумарюу	16	

МОНГОЛЫН БӨХЧҮҮД

Жюүрёо

Тамаваши Б.Мөнх-Оргил Зүүн-1
Таканоива А.Баасандорж 3-2
Асасэкирюу Б.Дашням 3-4
Онираши О.Өлзийжаргал Б-9
Кагамио Б.Нанжид Б-13

Макүшита

Сэйро А.Өннөбодл 3-1
Сакигакэ Я.Баттушиг 3-2
Араваши Э.Дэлгөөн 5-4
Сэншёо Э.Баярбат 5-6
Вакамишёо Г.Ган-Эрдэнэ 5-10
Рюүонами Б.Бүянжаргал 5-12
Чиёшима Г.Мөнхсайхан 3-32
Широнорюу Э.Одгэрэл 5-34
Тайка С.Шаравнямбуу 3-43
Тооругава Д.Ууганбаатар 5-57

Санданмэ

Рюю Э.Санчирболд 3-2
Аратоши В.Цэрэндорж 5-11
Дайонами Б.Ууганбаяр 5-2
8 Такакасуга Э.Энхманлай 3-50
Жонокучи Дайшёхо Ч.Шижирбаяр
М.СУГАР-ЭРДЭНЭ

• Хэвлэх

• Имэйл

ӨВЧНИЙ УЛМААС ЯЛААС ЧӨЛӨӨЛӨХ ЖУРАМ НЬ Н.ЭНХБАЯРТ ҮЙЛЧЛЭХГҮЙ ГЭВ

МАХН-ын дарга Н.Энхбаяр хоол ундаа сойж улмаар биеийн байдал нь эрс муудаж ухаан алдсан. Түүнийг эмчилэх нэмэлт баг гарсан ч Н.Энхбаярын биеийг дээрдүүлнэ гэдэгтээ итгэл мутай байгаа гэж эх сурвалж мэдээлэв. Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийн сайд нарын долдугаар бага хурлын үеэр МАХН-ын дарга Н.Энхбаяр өлсгөлөн зарлах төлөвлөгөөтэй байсан гэдэг. Гэхдээ Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын дарга Ч.Сайханбилэг Н.Энхбаяртай биечлэн бүлэгээ зорлаж, эрүүл мэндээ бодохыг зөвлөж, өлсгөлөн зарлахгүй байхыг хүссэн мэдээлэл ч байгаа. Харин Н.Энхбаяр “Үнэхээр шударга арчиллыг эх орондоо бий болгое гэж байгаа бол хэлмэгдүүлэлтээ зогсоо. Та нар гадаадынханд муухай харагдахгүй хичээж байгаа бол би улс орноо бодож бодит байдлыг үнэнээр харуулахыг зорьж байна” хэмээсэн гэдэг. МАХН-ын дарга Н.Энхбаяр өлсгөлөн зарлахаар олон хоног хоол, ундаа сойж байсан учир бямба гаригт ухаан алдан унаж сэхээнд орсон хэмээн МАХН-ын өрөнхий нарийн бичгийн даргын зөвлөх З.Батбаяр мэдээлэл өгөөд байгаа.

Xарин Нийслэлийн Прокурорын газраас өөрөө биеэ муттгасэн ямар ч ялтанд ялаас чөлөөлөх хөнгөлөлт эдлүүлэхгүй гэсэн мэдэгдлийг хийгээд байна. Энэ талаар Нийслэлийн Прокурорын орлогч Ц.Батболд ярихдаа “Сүүлийн үед шүүхээр хорих ял шийтгүүлсэн тодорхой нэр нөлөө бүхий хумуусийг өвчний учир ялаас чөлөөлүүлэх гэсэн сонирхол их байна. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 333 дугаар зүйл, ХЗДХ-ийн сайд, Эрүүл мэндийн сайдын 2002 оны 313/316 тоот тушаалаар батлагдсан журмын дагуу өвчний учир хугацаанаас өмнө ял эдлэгээс чөлөөлөх асуудлыг журамласан. Ялтан ялаас чөлөөлөх өвчний жагсаалтад хамаарах өвчнөөр өвчилсөн шинж мэдэгдвэл хорихын нэгдсэн эмнэлэгт шилжүүлэн нарийн мэргэжлийн шинжилгээ хийнэ. Жагсаалтад багтсан өвчнөөр өвдсөн гэж үзвэл эмнэлэг хөдөлмөр магадлалын дүгнэлт гаргаж, саналыг холбогдох материалын хамт прокурорт ирүүлнэ. Прокурор саналыг үндэслэлтэй гэж үзвэл шинжээч томилон дүгнэлт гаргуулдаг. Ингээд шинжээчийн дүгнэлтээр өвчний жагсаалтад хамаарна гэж үзвэл шүүхэд шилжүүлж

шийдвэрлүүлдэг журамтай. Үүнээс гадна ял шийтгэл эдэлж буй ялтан санаатайгаар эрүүл мэнддээ хохирол учруулсан тохиолдолд өвчний учир ялаас чөлөөлөх журам нь хамаарахгүй гэж заасан. Ялтан өлсгөлөн зарласны улмаас эрүүл мэнд нь доройтсон бол ялаас чөлөөлөх журам үйлчлэхгүй” гэж ярилаа.

Ямартай ч Н.Энхбаяр өлсгөлөн зарлаад ямар ч үр дүнд хүрэхгүй бөгөөд түүний биеийн байдалд л улам муугаар нөлөөлөх болно гэдгийг эндээс дүгнэж болох юм.

Н.Энхбаярын ухаан алдсан явдлыг бас өргөдөлийг нь ээлжит шоу гэж олон хүн дүгнэж байгаа. Мөн тооочон хэмжээний нэр хүнд бүхий чуулга уулзалтын үеэр улсаа муухай харагдууллаа гэж дүгнэх хүмүүс ч байна. Харин түүнийг дэмжигчид Монголыг Ардчилсан орон биш дарангуйлагч орон гэдгийг олонд таниулах гэсэн боловч эсрэгээрээ Ардчилсан, хүний эрхийг дээдэлсэн орон гэж хэлүүлэхэд хүргэсэн билээ.

“Х ТҮЦ” продакшны жүжигчин Т.Бархуу өчигдөр СТӨН-ийн тайзнаа тоглогдсон “Сэргүүн хасын нууц” эмгэнэлт драмын жүжигийн төгсгэлд “Монгол Улсын Соёлын Тэргүүний Ажилтан” цол тэмдэгээр энгэрээ мляалгажээ. Түүний шагналыг ССАЖА-ны Соёлын бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга Н.Оргил тайлан дээр нь гардуулан өгсөн байна. Тэрээр 2004 онд СУИС-ийг жүжигчин мэргэжлээр төгсөөд “Х ТҮЦ” продакшинд орж өдийг хүртэл ажиллаж байгаа билээ. “Худалч залуу”, “Болсон явдал” “Миний хөрш чөтгөр” зэрэг дэлгэцийн бүтээлд тоглож, тайзны нэлээд хэдэн бүтээлд дүр бүтээн үзэгчдийн танил болсон.

ХОНГОР ЗУЛ ЦЭЦГИЙН НААДАМ БОЛЖЭЭ

ОТТАВА хотын хонгор зул цэцгийн наадам өнөөдөр эхэлж байна. Хори гаруй өдөр үргэлжлэх уг баяараар Дэлхийн II дайны үеэр Фашистуудаас зугтсан Нидерландын вангийн гэр бүлд орлогнол өгсөнд талархасан голланччуудаас ирүүлдэг хонгорзуул цэцгээр Канадын Нийслэл гангардаг уламжлалтай.

Нидерландын хатан хаан Margaret Канадад тэр үеэр төрсөн юм. Вангийн гэр бүл эх орондоо буцаж ирээд 1945 онд Оттавад бэлэг болгон 100 мянган хонгорзуул цэцгийн суулгацыг явуулсан түүхтэй. Тэр цагаас хойш энэ наадмаар Оттава хотод Нидерландадаас жил бүр 20 мянган цэцгээр ирүүлдэг болжээ. **Д.Үндэрх/24tsag.mn**

ИВАЛГЫН ДАСАНДАЙ ЗУРХАЙ

Майн 13, гарагай 2, монгол һарын 3.

Эб нийрамдалай болон жабхалан һайханай эзэн - Бальжиниматай үдэр. Оюун ухаанай, номын бүтээл эрхилхэ, нигүүлэсхы хэрэг хэхэ, шэн тушаалда томилогдохо, наймаа хэхэ, мал ажаллахада һайн үдэр.

Нохой, Хулгана жэлтэндэ һайн, Морин, Хонин жэлтэнд түрэхэн зондо урагшагүй.

Энэ үдэр үнэ аbabal - баялигтай болохот.

Ивалгын дасанда нүгшэндэй түрэлөө олохын тул "һуга намши" хурал углөөнэй 9 сагхаа уншагдаха.

Зол заяагаа һайжаруулагты!

Майн 14, гарагай 3, монгол һарын 4.

Энэ үдэр мал гаргахада һайн.

Шэнэ ажаahuудал эхилхэ, газар хахалха, хур бороо дуудаха, ухаар тамарха, хада дабаха, аяншалха, эмнэлгын операцида орохо, шанал мэдүүлхэ гэхэн үйлэнүүдье сээрлэхээр.

Могой, Морин, Хулгана, Гахай жэлтэндэ һайн, Бишэн, Тахяа жэлтэндэ урагшагүй.

Үнэ аbabal, гуниг ба айдаан хурэхэ.

Ивалгын дасанда залуу гэр бүлэдэ зориулагдаан "Бэриин заан" гэхэн хурал углөөнэй 9 сагтаа уншагдаха.

Тэргүлэмжэтэй байгты!

Майн 15, гарагай 4, монгол һарын 5.

Энэ үдэр урид үтгэхэн үгээс бусаажа, зүрилдөөтэ талаяа номгоруулхада һайн.

Модо отолхо, газар үнантай ажал эрхилхэ, хэрэлдэхэ, шаналан бархирха, эмнэлгын аргада орохо, наймаа хэхэ сээртэй.

Хулгана, Гахай, Үхэр, Нохой жэлтэндэ һайн, Могой, Морин жэлтэндэ муу.

Энэ үдэр үнэ аbabal, зөвөрий арьбадхагдаха.

Ивалгын дасанда ута наанай "Цэдо" хурал углөөнэй 9 сагхаа уншагдаха.

Анхаралтай байгты!

Майн 16, гарагай 5, монгол һарын 6.

Номын бүтээл, бурхадай магтаал, үргэл хэхэдэ, шэн юумэндэ нургахада, шэнэ эмхи нэхэ, нүхэдтээ харилсаха, найрлаха, шэнэ наймаа арюудхада, тусбэ табихада һайн.

Бар, Туулай, Могой, Тахяа жэлтэндэ һайн. Үхэр, Луу, Хонин жэлтэндэ урагшагүй.

Энэ үдэр үнэ аbabal, сэбэр болохот.

Ивалгын дасанда муу хэлэ аман, хоб жэб үгэхөө зайсуулдаг "Табан Хароула" хурал углөөнэй 9 сагхаа уншагдаха.

Һайн хэрэг үйлдэгты!

Майн 17, гарагай 6, монгол һарын 7.

Энэ үдэр баяр наада, найр ёхолол, залуушуулай урилдаа, тамирай мурсыөө эмхидхэхэ, бээс һайжаруулха, шэн хубсана, гоёолт худалдан абааха, гэртэ газаагаа ажал хэхэ, амитадые ондоо хүндэ үгэхэ, гэрлэхэдэ һайн.

Хонин, Бишэн, Тахяа, Могой жэлтэндэ һайн. Бар, Туулай жэлтэндэ муу.

Энэ үдэр үнэ аbabal, хэлэ аман гарака.

Ивалгын дасанда "һуга намши" хурал углөөнэй 9 сагтаа уншагдаха.

Ухаамжалаан амаргты!

Майн 18, гарагай 7, монгол һарын 8.

Будда бурханай үдэр. Энэ үдэр бүхын үйлдэхэн һайн, муу хэрэг мянга дахин арьбадхагдаха.

Бурханда зальбарха, ута наана, элүүр энхэ байдал утадхаха ёхолол хэхэдэ һайн.

Олон зоной урда болон гурэнэй ажал эрхилхэдэ, хароусалгатаа уялга даажа абаахада, уран урлал бүтээхэ, модо тарихадаа.

Үхэр, Бар, Туулай жэлтэндэ һайн. Хулгана, Гахай жэлтэндэ урагшагүй.

Үнэ аbabal, ута наанай болохот.

Ивалгын дасанда энхэ элүүрэй түлөө "Ехэ Отошо" хурал, "һуга Намши" хурал уншагдаха.

Энхэ элүүр байгты!

Майн 19, гарагай 1, монгол һарын 9.

Эб нийрамдалай ба зол жаргалай эзэн-Дашаниматай үдэр.

Энхэ байдал зохихын, дээдны хүсэ номгоруулхын үргэл хэхэдэ, хубсана, эдээ хоол худалдажа абаахада, үрэн тариха, бадар, үргэл хэхэ, нигүүлэсхы хэрэг эрхилхэ, эм дом бүтээхэ, мүнгэ урьхаар үгэхэ, худалдаа наймаа хэхэ, шухалаа эрилтэ табиха, ургамал ургуулхада һайн үдэр.

Луу, Бишэн, Хонин жэлтэндэ һайн. Гахай, Туулай, Хонин жэлтэндэ муу.

Үнэ аbabal, үбшэн дайралдажа магад.

Ивалгын дасанда ута наанай "Цэдо" хурал углөөнэй 9 сагтаа. Унанай эзэ бараалханан "Лусууд" хурал үдэрэй 11 сагтаа уншагдаха.

Даяан хүгжөөгты!

ИТГЭЛИЙН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Апрелиин 30

Нэгэ хүн гарваа зүрхэн тушаа на-
манчалаад: "Энэ дэлхэйд түрөөд
байна", - гэж Итгэлийн Хамбад
хэлэнэ. "Дотороо Боди сэдхэл
түрүүлхын тул", - гэж Багша
айлдана.

Хүний бие олжо түрэхын эрхим дэ-
эдэн зорилго тухай энэ өдөр Итгэлийн
Хамба сургана. Имагтал хүний бие
олжо түрэсний ачаар зовлонто Санс-
сарын хүрдөөс гэтэлхэ арга олдодог.
Номын замаар өөдөө давшихын эхин
шатануудын нэгэн гэбл, Боди сэдхэл
түрүүлхэ явдал болоно. Боди сэдхэл
хэл бол хэзээ нэгээт эхэ хамаг амита-
ны туслын тул Бурхан болож бүтэхын
ихын их зорижол хүндэ үршөөхын
нигүүлэсхы сэдхэл мөн.

Багшын өнөөдөр хэлсэн үгэнүүд уха-
атай хүний бүхын ажабайдалыг шууд
хувилгах, урвуулах, мөн чанарыг хаду-
уж авах адис үршөөсэн явдал болоно.

Майн 1

Ивалгын дацангын Цогчен ду-
ганы суурин тэг дундаа залараад,
энэ газарта цэцгийн урган гараж
байсний Итгэлийн Хамба ажи-
глан: "Тэнгэрээс тангариг авсан",
- гэж айлдана.

Итгэлийн Хамба болон Бурхад Оро-
сын Бурхан шажины төв болодог
Ивалгын дацангын Цогчен дуганы
өндөрлөн бодож байсан учраар бая-
саж байна.

2013 ондо Оросын Бурхан шажины
Заншилта Сангхын хөгжөлтэд шинэ
шатаа эхилэв. Учир нь гэбл, урда өдөр
нь дацанд Сүгунды болож, өнгөрсөн
таван жилийн туршид, 2008 оны апре-
лиин 28-наас 2013 оны априлиин 28
хүртээр дүүргэсэн ажил явуулаг тухай
Хамба лама Дамба Аюшеевын тооцоон
соносхогдож, нэгэн дуугаар батлаг-
дав. Энэ үед аргагүй их туйлалта, үйл
хэрэгүүд төхөлдөв.

Тийм болохоороо асар том 32 x 36
м хэмжээний шин Цогчен дуганы суу-
рийн тэг дундаа цэцгийн ургаж гарсны
манай Багша энэ өдөр үзүүлсэн учир
дээмий биш. Бүр саяын цагт тон энэ га-
зарта нангин эрдэнэтэ бумба хадаг-
лагдах ёстой. Тиймээс Бурханы Номын
арюун сэвэрэй сахих, хамаг амитаны
аша тусад Бурхан Багшын сургаалыг
дэлгэрүүлэх, али болох төвөгүүдийг
зайлуулан, хамаг амитаны аша тусад
оролдох гэсэн манай тангаригуудыг
тэр өдөр манай дацанд заларжа ирсэн
Бурхад зөвшөөн авах юм.

Тиймээс Ивалгын дацангыг байгуул-
сан XVII-дугаар Бандида Хамба лама
Лувсан-Нима Дармаевын түрсэн нюотаг
- Зэдны аймагын Доод-Бургалтай суу-
ринд баярын их хурал тон лэ энэ өдөр,
энэ минута, энэ цагт болож байна шуу.

Майн 7

3-4 эхнэр Итгэлийн Хамбад
ирээд: «Манай хонидын аша тус
өршөөж хайрлыт!» - гэж гүйна.
"Юрөгүйн дацанд", - гэж Хамба
лама айлдана.

Сэлэнгийн аймагын Юрөгүйн талаа
Буряад орон дотор бэлчээрийн арга-
ар хони мал үсхэх талаар байгаалийн
хамаг эрхэ байдал төгссөн зохистой

нюотаг мөн.

Эгээл эндэ сүүлчийн дөрвөн жи-
лийн туршид дэлхэйд ондоо тээгүүр
үзэгдэхгүй буряад үндсэн үүлтэрийн
олон мянган толгой хони үүсхэх гэсэн
Хамба лама Дамба Аюшеевын буянич
тусвэ биелүүлэгдэж байна шуу. Тийх-
дээ хонин сүрэгүүдиг Буряадын хөдөө
нюотагуудын зондо бэлэг болгон, тэн-
дэхийн захиргааны ноёдын харуусалгад
дамжуулах гэсэн гол зорилготы юм.
Энэээйн ачаар хөдөөгийн хүүхдийн
цэцэрглигүүдтэ, сургуулинуудта, эмнэл-
гын газарнуудта элүүржүүлэх сайхан
идеэгээр хангах болоно. Тэрчлэн тон
саяын цагт залуу бэлэнүүд Сангхаас
бас ийм бэлэг авах ёстой. Үзэгдэхгүй
энэ үүсхэл манай гүрэн улсын, руспу-
бликин буянич өглөгийн эзэдийн дэм-
жилгээр биелүүлэгдэнэ. Түрүүшний
ийм туршил 2012 оны август сарад
Хамба лама Аюшеев биелүүлээ юм.

2013 оны февраль сарада энэ про-
ектыг Буряадын толгойлогч В. На-
говицын дэмжсэн байгаа. 2013 оны
априлиин 11-нд Ивалын дацанд
ирээдээ, Оросын Сангхын лама сан-
ваартны сайхан буянич энэ үүсхэлтийг
ургэлжлүүлхын тул хэрэгтэй мөнгө
зөвөрийн сомолох захиралта Орос улсын
Юрэнхылэгч Владимир Путин гарасан
байгаа.

Тиймээс зургаан бараамидын нэгэн
болодог Өглөгийн агуу их бүтээлүүн
удха чанарыг энэ өдөр Итгэлийн Хам-
ба онц тэмдэглэв шуу.

Хэрэв хүн үнэн зүрхнээс энэрхы са-
нал зорилготи болоод, өглөг элвэг
сэдхэлтэй аад, өөртөө алдар цоло,
хүндэ хайраа бэдэрэнгүй, өглөгийн
бүтээл биелүүлвэл, энэнь цаглашгүй
их буян хуряахын шалтагаан боложо,
тэр хүний эрхим хамаг хүсэлэн санал-
нуудын зүндөө, ямар ч төвөгүүгээр
хүсэлдэж байхаа зэрэгтийг гэж Бурхан
Багшын Ном соо айлдсан байдал.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ
хэвлэлдэ бэлдэв.

sangharussia.ru сайтаас.

Подпись индекс 50901
Газета зарегистрирована Региональным управлением
регистрации и контроля за соблюдением
Законодательства Российской Федерации о средствах
лической информации в Республике Бурятия
Свидетельство № 5-0079 от 2 ноября 1994 г.
www.burunen.ru
e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре
Издательского дома «Буряад үнэн».
Отпечатано с готовых диапозитивов
в ОАО «Республиканская типография».
Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 8.05. 2013 в 16.00 - по графику;
8.05.2013 г. в 16.00 - фактически.
Объем 6 п.л

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

Ургэлжэлэл.
Эхинийн
урдахи
дугаарнуудта.

ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ

Вечер.
Солнце зашло.
Солнце скрылось за горой.
На дворе стало темно.
Ужин.
После ужина мы смотрим телевизор.
Показывают передачу:
“Спокойной ночи, малыши!”
По радио играет музыка.
Ложусь в кроватку, засыпаю.
Назавтра просыпаюсь с
утренним солнцем.

Удэшэ.
Наран ороо.
Наран хильн саана хоргодобо.
Газаа харанхы болоо.
Ужин. Удэшын хоол.
Удэшын хоол нүүлд бидэ
телевизор харадагбди.
«Амгалан унтаарайт, багашуул!»
– гэхэн дамжуулга харуулна.
Радиогоор хүгжэм зээлэн.
Орондоо ороном, унтанам.
Үглөөдөрүүн үглөөнэй
наранаар һэринэм.

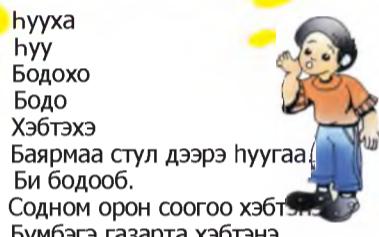
ПЯТНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ

АРБАН ДҮРБЭДЭХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Садиться
Садись
Вставать
Встань
Ложиться
Баярма села на стул,
Я встал.
Содном лежит в кроватке
Мяч лежит на полу.
Возьмёмся за руки.
Погиаем в хоровод.
Гриша спрятался за дверью.
Погиаем в прятки.
Спём песенку.
Бадма выучил стихотворение.
Я умею читать стихотворение.
Лена прочитала стихи.

Нууха
Нуу
Бодох
Бодо
Хэбтэхэ
Баярмаа стул дээрэ нуугаа
Би бодох.
Содном орон соогоо хэбтэхэн.
Бүмбэгэ газарта хэбтэнэ.
Гар гарцаа барилсая.
Хоровод хэжэ наадая.
Гриша үүдэнэй саана хоргодаа.
Хоргодолсоо наадая.
Дуу дуулая.
Бадма шүлэг сээжэлдээ.
Би шүлэг уншажа шададагби.
Лена шүлэг хэлэбээ.

ШЕСТНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ

АРБАН ТАБАДАХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Мой, моя, моё
Твой, твоя, твоё
Игрушка
Это моя игрушка.
Медведь
Волк
Лиса
Заяц
Мне
Тебе
Дай мне игрушку.

Минии
Шинии
Нааданхай
Энэ минии нааданхай.
Баабгай
Шоно
Үнэгэн
Шандаган, туулай
Намда
Шамда
Намда нааданхай үгэл даа (үгыш).

Ёохор, ёохор, ёохорлоо!
Ямар хүшэр бэ дэбхэрхэн!
Даша Даба хоёр
Ехэ мяханда дуратайнууд даа!
Тэд үблэй эхилэдэ,
Ехэ баяртайнууд даа!
Үүсынгээ мяха ехэр эдинэ,
Холестерин гэж мэдэнэгүй даа!

* * *

Басаган дуугаа дуулана:
«Хододо наран байг лэ,
Хододо эжы байг лэ,
Хододо конфетэ байг лэ». Дуугаа дуулыш, басаган, Гансал шүдэн бии гу шамдамни?

* * *

Хүгшэн эжын гомдоо:
«Шүлэ уухагуйб гэнэл даа
хүбүүхэм,
Томо болыш даа, мухаахан.
Муу эдеэн - хотын зоболон!»

Гуурнаяа туршанабди

Мункуев Владислав, З-дахи
лингвистичесэй гимназии
нурагша.

Ладушки, ладушки!
Ладушки, ладушки!
Печет моя бабушка оладушки.
Маслом жирным поливает,
Нам, детишкам, дает.
Маше - два, Пете - три,
Дулмуша - два, Очиру - пять.
Хороши оладушки у бабушки!
Только много сразу ты не ешь,
Потрудись и снова ешь!

* * *

А в моей тарелочке Кашка гречневая,
Как бы съесть ее,
Если рядом чизбургер
Пахнет вкусно и манит!
Фастфуд, конечно же, пригож,
Но для здоровья он не хорош!

* * *

Калачи горячи!
Не хватай, малыш!
Сбегай ты во двор,
принеси дрова,
покорми собаку,
огород полей,
а потом садись кушать калачи!
Только берегись, лишнего не ешь!

Готовим вместе с мамой

ВАРЕННИКИ

Насыпаем муку на стол горкой, делаем углубление в середине. Добавляем туда 1 ст.л. ложку сахара, щепотку соли и 1 яйцо, затем вливаем полстакана воды. Всё хорошо перемешиваем и делаем крутое тесто. Откладываем его на 30 минут, пока делаем начинку. В это время берём творог и добавляем к нему 1 яйцо, 1 ст. ложку сахара и щепотку соли, хорошо перемешиваем. Начинка готова. Как тесто настоялось (15-20 минут), необходимо посыпать стол мукою и раскатать в тонкий пласт. Затем вырезать кружки из теста диаметром 5-6 см. В середину каждого

кружка положить по одной чайной ложке начинки и защиплем края.

Вскипятить воду и варить вареники 5 минут, до тех пор, пока не всплынут. Добавить сливочное масло, встрихнуть миску так, чтобы все вареники промаслились и не слиплись.

Вареники с ягодами и фруктами, складывая в миску, пересыпать сахарным песком. Подают со сметаной или сливочным маслом. Масла и сахарного песка надо примерно по столовой ложке. Вареники с творогом и овощами надо есть горячими со сметаной и ягодами или фруктовым соком.

Фарш может быть любой: из творога, моркови, картошки, капусты, вишнен, абрикосов, яблок и т.д.

ИЗ МОРКОВИ

400 гр. моркови очистить, натереть на тёрке, чуть посолить и посахарить, потушить на сковороде минут пять, до полуготовности. Остудить. Добавить горсть мелко нарезанного лука и размешать.

ИЗ КАРТОШКИ

5-6 картошин очистить, отварить в подсолёной воде. Истолочь. Обжарить лук. В толчёную картошку добавить жареный лук, соль, чёрный молотый перец по вкусу и хорошо размешать.

ИЗ ВИШЕН

500 граммов вишнен очистить от косточек, слегка отжать, посыпать сахарным песком (2-3 ст.л.) На каждый вареник – по 5-7 вишнен.

